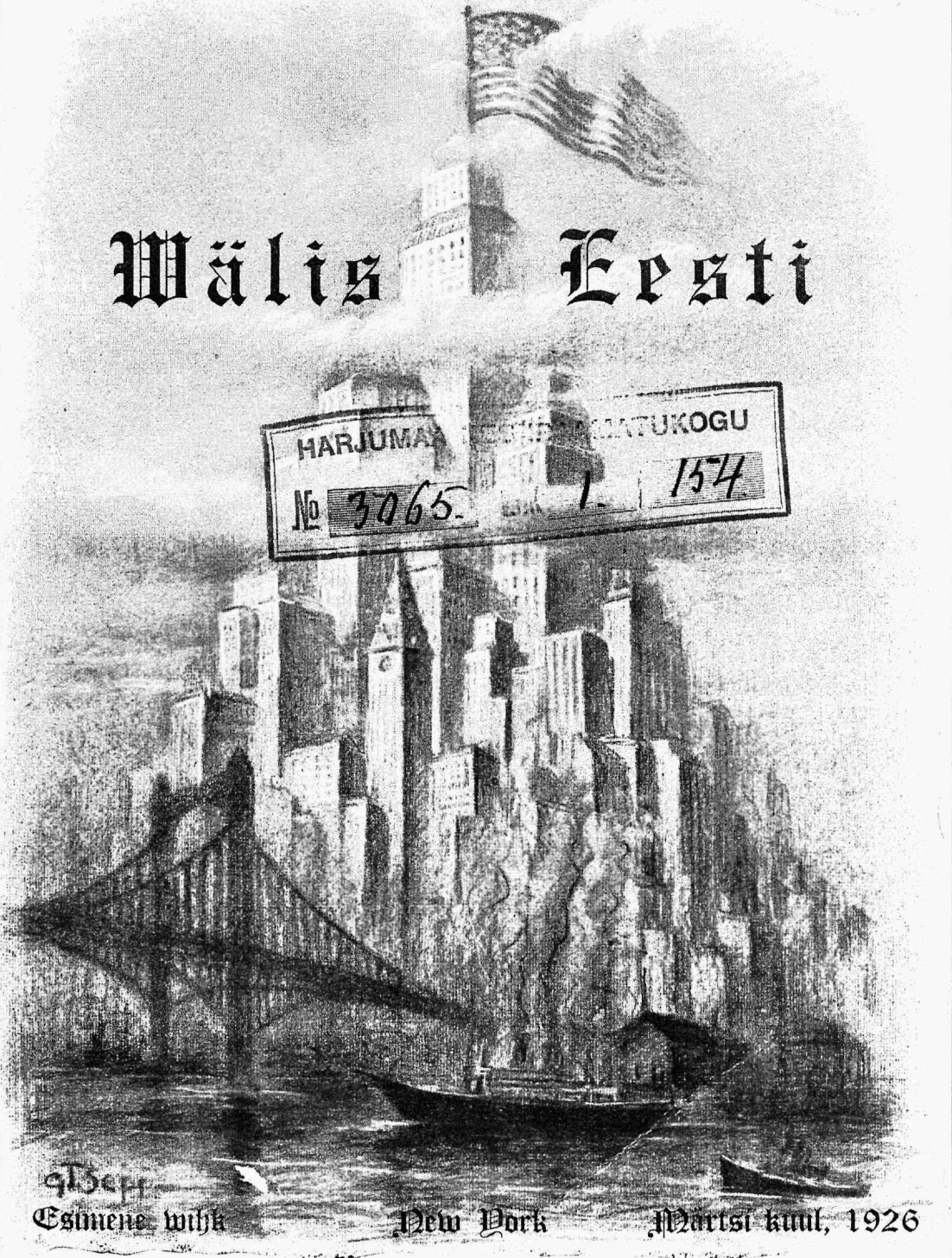

Postmark: KESKKOOL
Date: 11/12

Wälis Eesti

HARJUMAA KESKRAJONIKOGU
No 3065. 1. 154

9 Sept
Esimene wihk

New York

Martsi kuul, 1926

1159 - Fourth Avenue

A. PRANSPILL

Long Island City, N. Y.

Hind \$1.25

Wälis Eesti

A. PRANSPILL

Toimetaja ja wäljaandja

1159 - Fourth Ave., Long Island City, New York, U. S. A.

Esimene wihk

NEW YORK

Märsti kuul, 1926

Sisukord:

Eestlased üle maailma	Wälis Eesti	3
Terwisid Ameerika eestlastele	A. Kitzberg	3
Pilwelõhkuja lipp	John Erskine	4
Edisoni kodune elu	Anna K.	6
Öösel mööda sõitwad laewad	P. L. Dunbar	9
Wile	B. Franklin	10
Su silm	J. Bergman	11
Ära küsi	Ado Reinwald	11
Abraham Linkolni Anekdoodid	12, 14, 32, 36,	48
Gettisburgi kõne	A. Linkoln	13
Suurte aastate wäiksed kriisid	Mn.	15
Spoon jõe laulud	E. L. Masters	17
Täideläinud unenägu	K. Aiken	22
Linnawaht ja õhtupalwe	O. Henry	23
Saepuru		27
Demokraatia	Walt Whitman	28
Ameerika kirjandus	Walt Whitman	29
Juudi perekonnas New Yorgis	Ella	31
Põhjalikkust	Dr. N. M. Butler	33
Ameeriklaste mõtted		35
Kitzbergi päew New Yorgis	A. Pranspill	37
Argentiina elu	N. K.	49
Merehädas	Hendrik	50
Ta ütles jah	J. Bergman	52
Lahtine mõistus	Dr. N. M. Butler	53
Kultuur, Põrguteel	James Oppenheim	56
Miljonite hädad ja lootused	Prof. A. Paldrock	57
Läbi lumise Siberi laane	A. Otipoeq	61
"Edu" selts New Yorgis		78
Terwisid "Edule" sünnipäewaks	H. Tark	82
Koosoleku kord. — Head nägemist		83
Autoritest		84

SP,
710

COPYRIGHT, 1926

BY

ANDREW PRANSPIILL

Kaanebilt on "Wälis Eesti" jaoks Eesti kunstniku G. T. Seppa joonistatud, samuti skits
Spoon jõe laulude juurde.

Trükitud J. Felsbergi trükikojas—80 Fourth Avenue, New York City.

Eestlased üle maailma.

Eestlased, kodumaast kaugel, laewadel troopika wetes, laewadel põhja- ja lõuna meres, eestlased Aläskas, Brasiilias, Argentiinas, üle suure Ühisriikide pinna, eestlased Austraalias, ilmalinnade tööstuse masinate juures, eestlased New Yorgis, Chikagos, San Franciskos ja väikeste farmide peal äripäewa töödel — pidage oma wanemate mälestust kalliks, ärge iialgi unustage oma kauget kodumaad. Olgugi teie palgad siin paremad, teie sissetulekud suuremad, teie elutingimused lähedamad, teie kodumaa waesem, teie kodumaa kehmem, olgugi et ta teie praeguse elu lähedusega wõistelda ei suuda, ta on siiski — kodumaa.

Siis kui teie äripäewa tööd tehtud, kui te wäsinult õhta kodu tulete, käed puhtaks pesenud olete, kui te pühapäewadel äripäewa tööle waheldust ja meelelahutust otsite, siis soovib "Wälis Eesti" teiega juttu ajada, pühapäewa juttu, pühapäewa toonis, pühapäewa riietes — sellest, mis te läbielanud olete, mis kauged suguwennad üle ilma laiali kuskil näinud ja kuulnud on. Sõbralikku juttu tahame ajada kõigest sellest, mis maailmas sünnib, tähtsaid mehi tahame silmas pidada, nende elukäigust õpetust wõtta, selleks et sõpruse sidemed, et rahwuse soojad sidemed meile äripäewa töödel meelelahutuseks oleks, et me üksteises igal ajal ja igal juhtumisel suguwenda ja suguõde ära tunneme. Eestlased üle maailma, eestlased kaugel ja lähedal, kõigile teile palju terwisid!

Saadab "Wälis Eesti".

Terwisid Ameerika eestlastele.

Jõudu Teile, Ameerika eestlased, jõudu Teile! Ah, kui ei oleks wana, kui suudaks weel, sõidaksin üle selle "suure lombi" ja pigistaksin Teile igale soojalt kätt.

Ma ei tea kui palju Teist seal on sündinud ja kui palju wälja rännanud — nii ehk teisiti, kui olete wäljarändajad, siis olite praktilisemad ja ettewõtjamad meie rahwa liigetest, kes julgesid kaugemalt omale lähedamaid elutingimisi otsima minna ja Te ei ole wõõrsil ei iseenese ega oma rahwale ja kodumaale kaduma läinud, olete omale loonud mitte üksi lähedamad elutingimised, waid ka keskkoha, kus hoiate Eesti lippu kõrgel ja elate kaasa kodumaa waimlist elu, seda isegi toetades, mida nii praktilistest inimestest, nagu wäljarändajad alati, ei oleks wõinud oodatagi. Ja olete suutnud oma seal sündinud lapsedki eestlasteks kaswatada. Peaks me neist, kes nüüd hulgani Brasiiliasse wälja rändawad, sedasama loota wõimal! Siis ei laguneks Eesti, waid kasvaks, sest igalpool on Eesti, kus walitseb Eesti meel, kus kõrgel hoitakse Eesti lipp.

A. Kitzberg.

Pilwelõhkuja lipp.

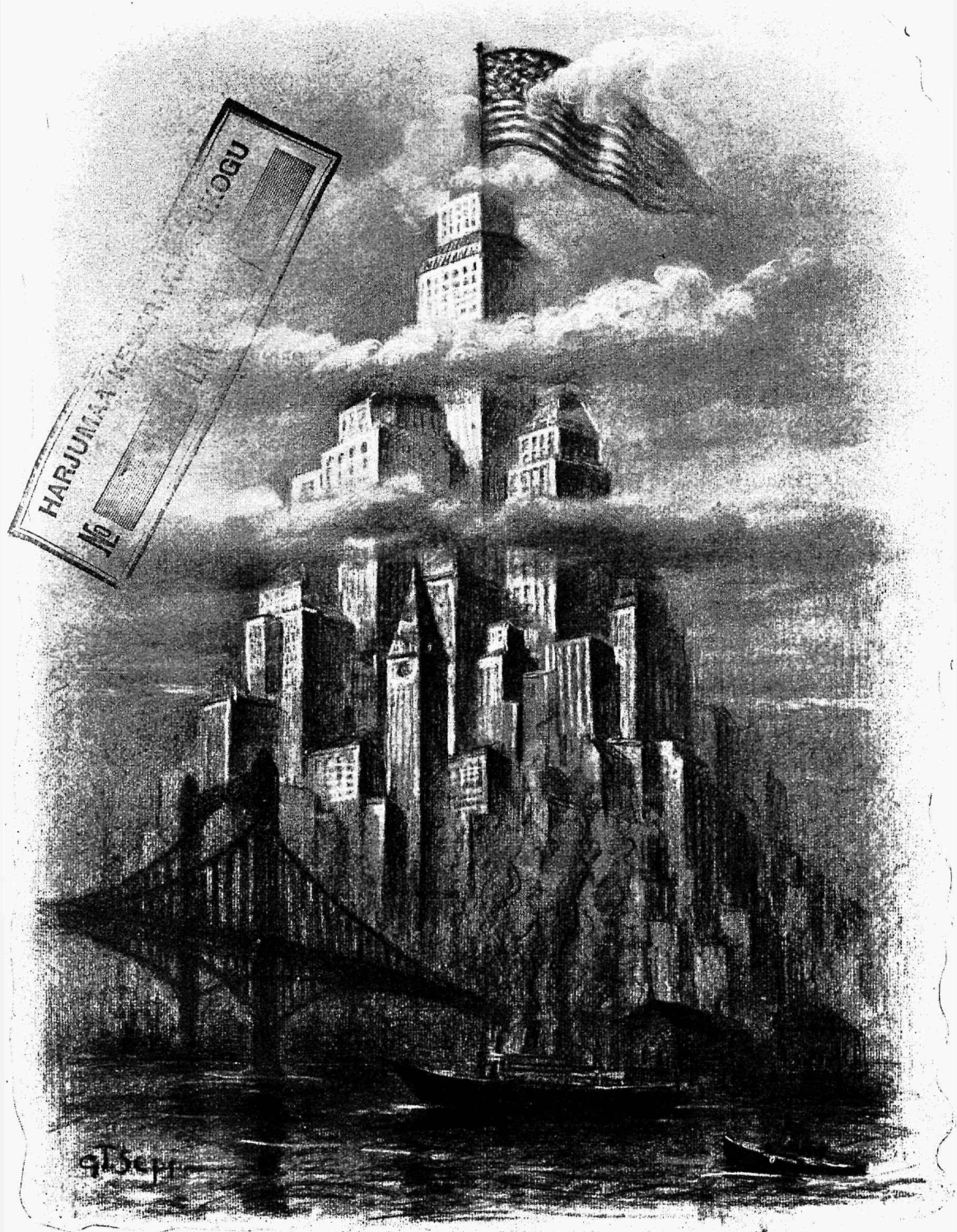
John Erskine

Meie isade lipp, mis päritud warandusest koetud,
 Kõrgete majade linna lipp igawesti uus.
 Mis sa tähendad selle miriaadile, mille üle sa lehwid?
 Mis kuumast armastust sa endas üles hüüad?
 Nõiduslikult terwitad sa rahwaste murdu, mis linna sees liigub,
 Terwitad imestawaid silmi, mida laewad su sadamasse toowad,
 Terwitad ootamata lahkusega põksuwat süda,
 Nõiduslik kui tuttawa nägu, mida ennem pole nähtud.

Siin, kus weed harunewad, kus idapool sillad,
 Kandwad oma sipelga parwelist rahwaste woolu,
 Kus sein sein wastu, kui kuristikku serwad,
 Hiilgwad kui Aladiini seinad päikese kiirtel,
 Siin ülesse waadates näewad nende silmad —
 Sind, meie lootuse lippu, — mitte wanaaja riikide lippu,
 Mitte wanaaja õnneküttide lippu, mitte nende nimede lippu,
 Keda minewik matnud; waid näewad sind kui pühamate püüete lippu,
 Tulewiku sadama lippu. Nad ülesse waatawad ja leiawad
 Et wiimaks nende unistused tõeks on läinud.

Siin oma südame ilmas nad leiawad kodu,
 Ja koit, mis siia neid kutsus, paistab neil wastu.
 Siin on wäsimata waimule töökoda awar,
 Ja uue leiwa peal kosub siin igawene mõistus.
 Piirita püüded, piirita unistused, piirita wõimalused,
 Kõrge tähtede ilu unistus — töö ja tegewuse raamis,
 Ilu, mis alati waheldab ja kihawaid tänawaid muudab,
 Kui nõiduse wäel, ja linna tornisi kõrgele ülesse tõstab,
 Kui laulu tiiwul.

Meie isade lipp, mis meie päritud warandusest koetud,
 Lootuste linna lipp, igawesti noor.
 Lehwi maailma tuultele meie igawest kutset!
 Sinuga pilwede poole saab tõstetud jällegi inimese lootus.
 Weel jõudwad su rannale laewad, kus kubinal rahwas,
 Ja ahned neil silmad on otsima walguse kiiri;
 Neis peidetud warjul on senini tundmata jõud.
 Lase me wanade tuhniks jäänd silmad ülesse waadata,
 Sind lehwimas näha ja sellest rõõmu ja waimustust tunda,
 Et sa sealt kõrgelt terwitust lehwid,
 Neile, kel nooremad päewad ja nooremad unistused,
 Kui meie omad.

"Meie isade lipp, mis meie päritud varandusest koetud,
Lootuste linna lipp, igawesti noor."

Edisoni kodune elu.

Eesti toatüdruku jutustus.

Kohakuulamise kontoris üteldi mulle et mingisugune koht saada olla, kuhu kahte teenijat naisterahwast tarwis ja et proua kahte tüdrukut soowiwat, kes üks-teist tunda, nii et läbisaamine parem oleks. Mul oli selle üle päris hea meel. Ruttasin kohe kodu ja ütlesin Helenele, et meie mõlema jaoks koht saada on ja läksime siis järgmise päewa hommikul jälle kontorisse tagasi.

Kella kümne aegu ilmus sinna keskmise kaswuga wana poole proua, wähe halli juukstega. Küsis meilt ühte-teist järele ja seda kas me üks-teist tunneme. Kui talle ära seletasime, et me wanad sõbrad oleme, siis oli tal päris hea meel. Ja ta käskis meid järgmisel hommikul koha peale tulla. Palk oli mul 65 dollarit kuus, niisama Helenel. Siis andis ta meile oma aadressi ja ütles, see on New Yorgist wähe üle tunni tee. Lisas juurde, et kui jaamast maha tulete, siis ütelge kellegile kuhü minna tahate, küll teile siis ära näidatakse, ja selle peale andis meile paberi lehekese, kust mulle kohe Edisoni nimi silma torkas.

Ma imestasin ja jäin mõtlema. Tema aga sai nähtawasti mu mõttest aru ja lisas siis omalt poolt juurde—“Jah, see on see elektri nõid (wizard), tulge aga peale, küll te kätte leiате,” ja astus selle peale läwest wälja.

Mul oli kohmetuses hea meel ja ma ei teadnud, mis selle peale ütelda. Jätsin kontoris Jumalaga ja sammusime siis kodu poole. Meeleolu oli päris põnew. Wõi siis Edisoni enese juurde tuli minna.

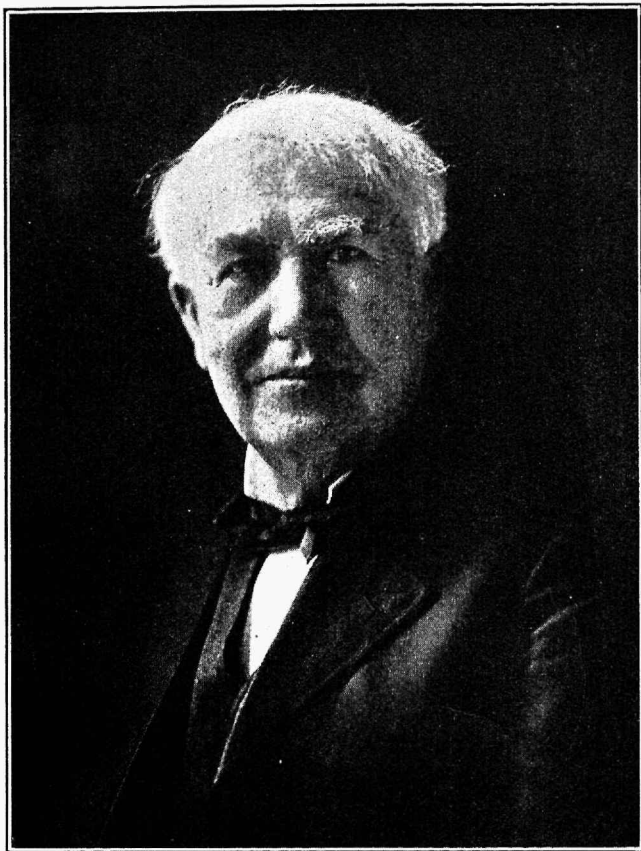
Siis algas kibe ettewalmistamine. Pakkisime kodus kohe asjad walmis ja järgmisel hommikul olime juba aegsasti teel.

Koht kus Edison elab, on New Jersey riigis, üle Hudsoni jõe. Me muidugi sõitsime läbi tunneli. Aeg läks ootamise põnewuses ja suure inimeste hulga seas, mis wagunis kubises, õige kiiresti. Ei pannudki tähele kui olime West Oranges, kus Edison elab. Tema maja ei ole raudteest kaugel. Keskmine, kolmekordne, punane kiwi maja, kannab nime Glenmont. Wastu wõeti meid õige lahkesti. Edisoni ennast kodus ei olnud, oli proua üksi ja ta ei annud meile esimesel päewal midagi tööks teha. Näitas meile me ruumid kätte ja käskis majas niisama ringi waadata ja tuttawaks saada. Ise ütles, et tal kangesti hea meel olla, et nüüd kaks sõpra omale teenijaks on saanud, sest nii olla meil hea seltsis wähest wälja minna ja ei olla ka uue koha peal mitte igaw.

Maja alumise korra peal on köök, wõõraste saalid ja wastuwõtmise toad, teise korra peal Edisoni eluruum ja kabinet raamatukoguga, magamistoad ja muud ruumid, kuna kolmanda korra peal wõõraste toad ja teenijate toad on.

Järgmisel hommikul kästi mul pool seitse üles tõusta ja eluruumid ära kraamida, sest Edison tõusta ka wära üles. Olin ennast riietanud, astusin siis alla Edisoni oma tuppa ja hakkasin seda kraamima. Keset tuba on suur kirjutuslaud raamatuid ja ajakirju täis, ümber ringi seinte ääres suured raamatute riulid, kõik kohad on raamatuid täis. Põrandal siin ja seal ajalehed maas, nii kui nad õhtul sinna pärast lugemist wisatud olid. Korjasin need kokku ja hakkasin tolmu pühkima.

Edison astus sisse. Ta waatas naerul näoga minu poole ja noogutas peaga ja istus siis sõna lausumata oma leentoolile kirjutuslaua taha ja

THOMAS A. EDISON

hakkas hommikusi lehti lugema, wahete wahel minu poole waadates. Mina kraamisin oma moodu edasi ja ei teinud temast wäljagi.

Edison on küll wana mees, kuid wäga lahke näoga. Ta juuksed on juba walged — kuid silma kulmud mustad ja sinised silmad. Ma jõudsin oma kraamimisega tema lähedale. Wana waatas üles ja mina niisama. Me silmad puutusid kokku. Siis tõusis ta üles ja istus teise tooli peale, kuna mina tema toolilt tolmu pühkisin. Siis astus proua sisse ja ta imestas wäga, kuidas Edison ometi nüüd teise tooli peal istus. Ta ei olla küm-

nel aastal oma tooli wahetanud ja nüüd paistis asi nii wälja nagu oleks mina kõik maja pahempidi keeranud.

Pruukostiks anti Edisonile kohwi, tangu pudru ja panni peal praetud sea liha liblud ette. See on tema igapäewane toit. Ja pudru sööb ta kolm korda päewas iga päew. Lõuna aegu ja õhtul joob kohwi asemel piima, kuid tangu pudrust ta ei lahku üialgi. See oli ta toit kolm korda päewas kogu selle aja, mis mina seal olin, üksteistkümme kuud.

Kella üheksa aegu läks Edison harilikult wälja oma wabrikusse ja töökotta ja kella üheks tuli ta igakord

lõunale. Siis oli tal ka söök punkti pealt walmis. Nii kui ta sisse astus, istus kohe lauda ja hüüdis oma prouat sööma. Ta tegi mingisugust koledat häält—see oli nii auwouu moodu ja kõlas nii weidralt. Kui ma seda häält esimest korda ülewal kuulsin, kui ta alumise korra peal nii oma prouat hüüdis, ei teadnud ma, mis seal lahti pidi olema. Mõtlesin et ei tea mis loom seal nüüd nõnda röögib. Kunaagi ei nimetanud to oma prouat nime pidi, ikka tegi seda weidrat häält. Lõunasöök, ei ka muu söök ei kesta Edisonil kuigi kaua, umbes kaks-küm-mend minutit. Ja siis tõuseb ta laualt üles, wabandab ennast ja läheb oma tuppa, wiskab pikali couchi peale ja hakkab lugema. Ei ta hooli wõõras-test, ei kellestki. Talitab ikka oma moodu. Ja olgu laual teiste jaoks mistahes maitsewad ja kallid söögid, temale jääb ta pudru ja panni peal kúpsetatud sealiha libled.

Pärast lõunat läheb ta jälle wälja ja tuleb õhtal oma töökojast kell kuus tagasi. Siis wiskab ta jälle pikali couchi peale ja loeb õhtaseid lehti. Ta loeb korralikult New York Timesi, Worldi ja Heraldi. Proua loeb rohkem Heraldi.

Õhtasöök on pool kaheksa. Temal ikka ta tangu pudru, teistel muud toidud. Pärast õhtusööki läheb ta jälle oma töö tuppa ja loeb seal. Wahest ei lähegi õhta magamis tupa, waid jääb kogu riietega couchi peale magama, kus ta terwe öö mööda saadab. Järgmisel hommikul, siis peseb silmi, sööb oma hommikuse pudru ja läheb jälle ametisse.

Wõõraid talle palju ei käi ja ta ise ka kuskile wäljasõitusi külla ei tee. Wahest wiib teda proua suure tegemisega auto sõidule. Ja see on kõik. Kord tahtis proua teda poja juurde wõõrsile wiia, kes sealt umbes weerand tunni tee eemal elas. Edison aga punnis wastu. Kust tema wõiwat minna, kodus palju tööd ja kuidas saada tema selle juurest ära minna wõõraste majasse aega wiitma. Ja see tema jutu järele wõõras maja oli

ta oma poja elumaja. Ei läinud. Küll ajas proua peale, et midagi mu-retseda ei ole, et söögiks seal niisama oma tangu pudru saab, kui koduski, kuid seegi ei aitanud. Edison jäi ikka kodu. Ja õhtul läks kino teaatrisse.

Kinodes armastab Edison wäga tihti käia. Ta käib harilikult iga nädali kaks-kolm korda kino teaatris. Ja talle meeldiwad iseäranis pildid, mis hästi lõpewad. Üleüldse peab ta inimestest lugu, kellel hästi läheb ja kes edasi jõuawad. Ja kino piltidest meeldiwad talle sarnased wäga. Ei lõpe aga kino pilt hästi, siis ütleb ta et see ei ole ilus pilt.

Fordiga on Edison suur südame sõber. Käiwad wahest temaga koos suwitamas. Niisama oli ka kadunud president Harding tema hea sõber ja taimeriigi imetegija Luther Burbank. Kui nad kokku saawad, siis on rõõmsad kui lapsed. Fordist peab ta iseäranis lugu. Ja Fordi autoga sõidab ta iga päew tööle. Seda tarwitab ta üleüldse kõige rohkem. Tal on seitse autot. Suuremaid tarwitab ta siis kui kogu perega ja sugulastega kuskile löbu sõidule läheb. Ja kui kogu pere autos on, siis istub Edison harilikult ees autojuhi kõrwal.

Tema kodu wõõraid sisse ei lasta. Korra lasksin mina teadmatuse tõttu ühe herra sisse, siis oli sellega õige suur sekeldus. Ma ei tea miks ta nii inimestest eemale hoiab, wõib olla sellepärast et tal aega ei ole, wõib ka muul põhjusel. Kord olla keegi hullu-meelne ootamata sisse tulnud ja Edison kallale tahtnud tormata, kaebanud, et Edison tema patendi ära olla wõtnud. Kuid iseäralikku kaitse poliitseid Edisonil siiski ei ole. Ta autojuht kannab küll rewolwrit kaasas ja on tema kaitsejaks wäljasõitudel.

Muidu on Edison omas kodu elus õige kasin. Mingisuguseid alkoholi-lisi jookisi ta ei tarwita, kuid suitsetab kõwasti sigarit, see on tal alati suus. Räägib üleüldse wähe, wõib olla ka sellepärast et ta hästi ei kuule. Peab õige waljusti talle kõrwa sisse

karjuma, selleks et ta kuuleks, mis talle räägitakse.

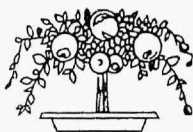
Kord küsis minu käest, kust maalt mina ka pärit olen. Ütlesin et olen Eestimaalt. Ei kuulnud. Kordasin talle kümme korda, kuni wiimaks aru sai. Siis tähendas omalt poolt järele: "Ah, Eestimaalt, tean küll," ja nokutas peaga. Küsis kas ma wana kodumaale ka tagasi tahan minna ja kus mul parem paistab. Ütlesin et Eestimaal on ikka parem. Edison jälle ütles, et nii te tüdrukud olete, arwate et teil Ameerikas hea ei ole ja kui wanale maale sõidate, siis ihkate Ameerikasse tagasi. Ütles, et küll te wiimaks ära harjute, et Ameerikas on ikka kõige parem elada.

Edison on väga lihtne oma elukommetes, aga selle wastu on proua täitsa lady ja palju nõudlik. Meid lasti Helenega neli korda kuus wälja. Saime pärast lõunat wabaks ja wõisime nii kauaks wälja jääda, kui ise soovisime. Mind tüütas lõpuks see

elu siiski ära. Igaw hakkas. Edison tuhnis alati oma raamatute kallal, ja surnaalide ja ajalehtede kallal, mida talle suured pakid kodu toodi. Muu ilmaga suurt läbikäimist ei olnud. Ja kõik teised teenijad olid iirlased ja oma poole eluaega Edisoni juures mööda saatnud, kes kümme, kes wiisteist, kes kaheksateist aastat ja nendega me hästi läbi ei saanud.

Ütlesime siis mõlemad korraga üles. See tuli nii prouale kui ka Edisonile ootamata. Palusid paigale jääda ja lubasid palka juurde panna. Kuid meie ei tahtnud. Proua käskis pärast järele mõelda ja uuesti tagasi tulla, kui me oma mõtteid muutnud oleme, kuid me Helenega arwasime paremaks mitte tagasi minna. Edison andis meile kummagile ära minnes oma allkirjaga päewapildi mälestuseks, ja proua kurtis, "mis ma nüüd ilma teieta tegema hakkan."

Anna K.

Oösel mööda sõitwad laewad.

Paul Laurence Dunbar.

Kõrgel taewa wõlwil mustad pilwerünkad.
Ja pimedasse öösse ma wälja waatan,
Kust kõrwu kostwad suuretüki paugud,
Ja silmi wilgub äkiline tuleleek.
Neist tunnen ma, et minu igatsetud laew läeb mööda, mööda.

Mu südant waewab walu. Pisar silmil
Ma sooviks kinni peatada laewa teel,
Ja paluwalt ma käed üles tõstan.
Kuid minu hääl on nõrk ses pimeduses,
Ei jõua laewani, mis kaugelt tormab mööda, mööda.

Oh kuule maa, oh kuule taewas, oh kuule ookean!
Mu süda, hing, miks kardad pimedust?
Kas kadund lootus nüüd, kas puudub tee,
Mis laewa juurde wiiks ja teda peaks kinni,
Mis kaugel pimeduses nüüd ja nägemata tormab, mööda, mööda.

Wile.

Benjamin Franklin Madam Brillon'ile.

MA sain oma sõbralt kaks kirja, ühe kolmapäewal ja teise laupäewal. Täna on jälle kolmapäew. Ma ei wõi täna jälle kirja oodata, sest et ma endise peale wastanud ei ole. Olgugi et ma laisk olen ja kirjutamine mulle wastu meelt on, sunnib hirm, et ma edaspidi teie lõbusatest epistlitest ilma jään, mind siiski sulge kätte wõtma; ja et Mr. B. mulle lahkesti teatanud on, et ta homme teie poole läheb, ja selle asemel, et kolmapäewa õhtut nagu ikka teie lahkeseltsis mööda saata, istun ma laua juurde, et teie peale mõtelda, teile kirja kirjutada ja teie kirjasi uuesti läbi lugeda.

Mulle meeldib wäga teie paradiisi kirjeldus ja seal elamise plaan; ja ma olen ka teie otsusega nõus, et niikaua kui me weel siin maapeal elame, me kõike head asja peame püüdma kätte saada. Minu arwamise järele oleks meil siin ilmas palju parem elada ja ja me kannataks wähem kurja all, kui me rohkem selle eest hoolt peaks, et me mitte liiga palju *wiled*e eest wälja ei annaks. Sest minule näitab asi nii, et suurem jagu õnnetu inimesi, kellega me kokku puutume, just sellepärast õnnetu on, et nad selles asjas küllalt ettewaatlikud ei ole.

Teie küsite kohe, mis ma sellega ütelda tahan? Teie armastate jutukesi ja wabandate siis mind, kui ma teile wäikese loo ära jutustan.

Kui ma seitsmeaastane poisikene olin, kinkisid mu sõbrad mulle ühel pühapäewal tasku täie wask raha. Ma läksin otsekohe laste mänguasjade poodi. Tee peal nägin aga teist poisikest wilega ja selle hääl wöttis mu meeled nii wangi, et ma poes wabatahtlikult kõik oma raha *wile* eest kaupmehele andsin. Siis läksin ma wilet ajades koju ja puhusin seda alati majarahwa tüütuseks ja oma suu-

reks rõõmuks. Kui mu wennad, õed ja sugulaste lapsed teada said kui palju ma oma wile eest maksnud olin, siis ütlesid nad mulle, et ma tema eest neli korda niipalju maksnud, kui see asi wäärt oli. Ja siis tulid mulle meelde kõiksugused ilusad asjad, mis ma ülejäänud raha eest osta oleks wõinud, ja need äritasid mind mu rumaluse pärast nii üles, et ma kahetsuse pärast nutsin ja kõik see sünnitas mulle enam kurba meelt, kui wile mulle löbu tegi.

Kuid see juhtumine seisis mul alati meele ja oli mulle pärastises elus kasulik. Ja tihti, kui mõni tühine asjakene mind teda omale ostma awateles, siis ütlesin ma iseenele, *Ära maksa liiga palju wile eest*, ja ma hoidsin oma raha.

Kui ma meheks kaswasin ja ilma tähele hakkasin panema, siis sain ma mõnegi mehega tuttawaks, kelle kohta ma arwasin, *et ta liiga palju wile eest wälja andis*.

Kui ma meest nägin, kes suure igatsusega kuningakoja pailapseks tahtis saada ja selleks kõik oma aja ära raiskas, oma une, wabaduse, wooruse ja isegi sõbrad kaalu peale pani, siis mõtlesin ma iseeneses, *see mees maksab liiga palju wile eest*.

Kui ma teist nägin, kes kangesti rahwameheks tahtis saada ja sellepärast igast poliitilisest sekeldusest osa wöttis, sellega oma asjad hooletusesse jättis ja oma majapidamise hukka laskis minna, siis mõtlesin mina: *tõesti, see mees maksab liiga palju oma wile eest*.

Ma tundsin ihnust, kes raha ahnitemise pärast kõigist elu lahedustest ilma oli, kes oma ihnuse pärast kellegile head ei saanud teha, ja sellepärast oma kaaskodanikkude lugupidamisest ilma jäi, kellel sellepärast ühte-

gi head sõpra ei olnud, ja mina ütlesin: *waene mees, sa maksad liiga palju oma wile eest.*

Ja kui ma meest nägin, kes selle asemel, et oma waimu harida wõi wara koguda, kõik mis tal oli, kehaliste lõbude ohwriks tõi ja sellega ühes oma terwise ära rikkus, siis ütlesin mina: *Sa oled eksinud, sõber, lõbu asemel teed sa enesele ainult walu; sa maksad liiga palju oma wile eest.*

Ja kui ma inimest näen, kes wäliselt hiilgada tahab, toredaid riideid, toredat maja ja mööblit, toredaid tõldasi armastab, isegi rohkem kui seda tema rahakott lubab, wõlgadesse sattub, isegi niikaugele wõib minna, et ta whest oma karjeeri wangikojas lõpetab, selle kohta ütlen mina: *Wäga kahju, ta maksis liiga, liiga palju oma wile eest.*

Kui ma toredat ja lahkesüdamelist neiu paha karakteriga ja wastikule mehele näen minewat, siis ütlen mina:

Kas pole walus, et see neiu niipalju wile eest maksma peab.

Lühidalt: mulle näib, et suur osa inimsoo wiletsusest sellest tuleb, et asjade wäärtusi walesti hinnatakse ja *wilede eest liiga palju wälja antakse.*

Kuid mul ei ole õieti õigust neid õnnetuid inimesi nii wäljult arwustada, kui ma meelde tuletan, et kõige oma tarkuse peale waatamata, millega ma uhkustan, mull enesel omad nõrgad küljed on. Ilmas on asju, mis minugi meeled wangi wõtawad, näituseks kuninga Johni õunad. Õnneks ei ole neid praegu müügil saada aga oleks neid oksjonil müüa, siis annaks ma oma wiimase sendi nende eest. Need wiiks mind otsekohe waesuse teele ja ma leiaks weel korra, et jälle liiga palju *wile eest wälja olin annud.*

Jumalaga, armas sõber! Ja tea, et minu armastus sinu wastu alati truu ja kõikumata on.

Su silm.

Mis imewägi, ingliske,
On antud sinu silmale,
Mis ehatähest heledam
Ja päikse paistest palawam.

Ta kosutab ja kinnitab,
Ta karastab ja karistab,
Ta juhatab ja jahutab,
Ta õpetab ja õnnistab.

Kas kohus õlga koormaku
Wõi mure südant muljuju:
Su silmast hella waade — siis
Mu hinges aset paradiis.

Kui mõnikord teen midagi,
Mis tahaksid sa teisiti
Siis ühe ainsa pilguga
Su silm wõib südant sundida.

Kus silma waatan sinule,
Ilm uueks muutub minule;
Sealt leiab hing, mis igatseb
Sealt elu õnn mul õilmitseb.

Mu päike paista selgesti
Mu ingli silm nii hellasti:
Siis taewa õnne tunnen, näen
Ja Eedenisse ikka jään.

J. Bergman.

Ära küsi.

Kui olid õied toomepuus,
Mu õöpik hõiskas siis;
Tal lustilõgin seisis suus,
Et kõlas Taara hiis.

Seal tuli kuri karjane
Ja kuri külamees,
Ei annud rahu linnule
Ta tutwa salu sees.

Nad läksid püüdma linnukest
Ta pehme pesa seest
Ja punusiwad paeladest
Tal wõrku ilma ees.

Lind lendas ära wurinal,
Läks laande magama,
Tal peakene tiwa all,
Ei laulu kuule sa!

Oh ära küsi, isamaa,
Miks waikind linnu huul,
Ei jõua süda kannata,
Ja õues marutuul.

Ado Reinwald.

* * *

Eesti kirjanikud?

Ega sellest krantsist head karjakoera saa,
keda lihatükiga metsa meelitatakse.

Abraham Linkolni anekdoodid.

Kas tead ka, kui su jalgadel külm on?

Keegi Pennsylvania riigi kodanik oli kuus jalga seitse tolli pikk, Linkoln — kuus jalga neli tolli. Kui see president Linkolni ette astus, jäi wiimane teda sõnata wahtima. Teda hoolega pea laest jala tallani järele waadates, sirutas Linkoln wiimaks oma käe wälja ja ütles: "Kulla sõber, kas sa tead ka kui su jalgadel wahest külm hakkab?"

* * *

Wiige mu palitu linna.

Kedagi isandati, kes Springfieldi teel linna poole sõitis, peatas Linkoln kinni ja ütles: "Kas te ei wõiks nii lahke olla ja mu palitu ühes linna wiia?" "Kõige suurema rõõmuga," wastas wõõras. "Aga kuidas te siis oma palitu jälle kätte saate?" "Wäga lihtsalt," seletas Linkoln, "mul on mõte palitu sisse jääda."

* * *

Asjalik toon.

Sõja departemangus rääkis kord Linkoln telegraafi ametnikkudele et sõja teadete ja käskude asjalik toon talle ühe Shoti neiu lugu meelde tuletas. See neiu oli munadega turule minemas ja teel tuli temal palja jalu ojakesest läbi minna. Oja juures tuli talle keegi naaber wastu ja ütles: "Tere hommikust neiu! Kui sügaw on wesi ja mis munad maksawad?" — "Põlwist saadik ja kuus penni," wastas tüdruk.

* * *

President oma saapaid wiksimas.

Senator Charles Sumner, Massachusettsi riigist, läks kord wara hommikul Walgesse Maija. Talle üteldi et President all on ja et ta kohe sisse wõib minna. Senator leidis Linkolni oma saapaid puhastamast. "Kuulge,

President, kas teie siis oma saapaid puhastate?" hüüdis ta imestusega. Kähku saapa harjaga tõmmates wastas president: "Ja, kelle saapaid arwasite teie mind siis puhastawat?"

* * *

Meeldiw, kellele see meeldib.

Spiritualist Robert Dale Owen luges kord Linkolnile õige pika ja segasemõttega käsikirja ette spiritistliste asjade üle, mis meest ennast palju huwitas, kuid Linkolnile suureks tüütuseks oli. Ja lõpuks küsis ta siis Linkolnile käest tema arwamist selle kohta, mille peale Linkoln wastas: "Ja, inimestele, kelledele sarnased asjad meeldiwad, arwan mina, on see just niisugune asi, mis neile meeldib."

* * *

Järeleandlik.

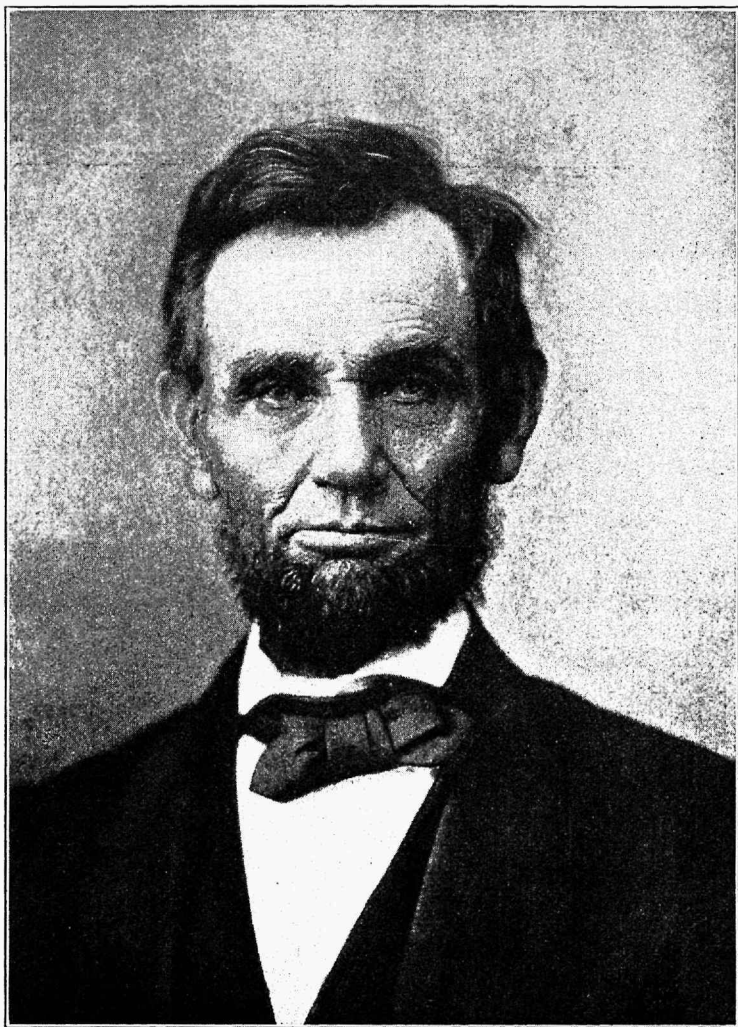
"Mr. President," ütles sekretär Seward kord kabineti koosolekul, "ma kuulsin teie olla kellegi neegri naisele mudase tänawa peal teed annud?"

"Ei mäleta," wastas Linkoln, "kuid see on wäga wõimalik sest ma olen ammugi otsuseks teinud, kui teised minule teed ei anna, siis annan mina. Muidu tuleks ju kokkupõrkamine."

* * *

Kuidas kariloomad kodu tulewad.

Kohtute protsesside ajal peatas Linkoln ühes teiste adwokaatidega tihti ühises hotellis. Kord jäi Linkoln oma tulekuga wäga hiljaks ja jõudis sinna pärast kui kõik teised juba seal olid, mille pärast talle peremees õige sõbraliku ja pool nalja toonis etteheite tegi. "Kulla onu, sa ju tead kuidas kariloomad kodu tulewad," wastas Linkoln heas tujus, "pisemad jooksewad ikka ees ja suured lonkawad taga."

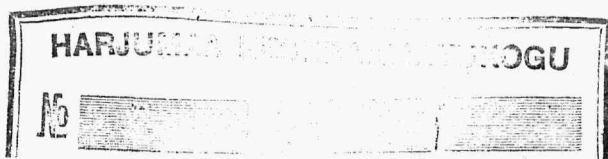
Abraham Linkoln

Gettisburgi mälestuse kõne.

Kaheksakümne seitsme aasta eest lõid meie esiwanemad selles ilma-jaos uue riigi, mille nad selle wabaduse põhimõttele rajasid, et kõik inimesed ühewääriliseks on loodud.

Ja nüüd oleme suures kodu-sõjas seda järele katsumas, kas rahwas ehk ükski riik, mis selle alusele rajatud ja selle põhimõttele pühendatud on, kaua wõib vastu pidada. Selle sõja suurel lahinguwäljal oleme meie täna koos. Meie oleme selleks kokkutulnud, et ühte osa sellest lahinguwäljast jäädawaks rahupaigaks nendele pühendada, kes oma elu selle eest andsid, et riik ja rahwas edasi elada wõiks. On wäga sünnis ja mõistlik, et meie seda teeme.

Kuid sõna laiemas mõttes ei saa meie nende haudasid õnnistada — meie ei saa neid pühendada — meie ei saa seda mulda kaewada. Waprad mehed, elawad ja surnud, kes siin wõitlesid, on selle pinna juba kõrgemini õnnistanud kui meie wõim seda teha suudab. Maa-ilm paneb seda wähe tähele ja unustab selle pea, mis meie siin teeme, kuid ta ei saa ilmaski ära unustama seda, mis nemad siin tegid. Rohkem on meie eneste kohus siin iseenda

õnnistada selle pooleli jäänud töö jaoks, mida need, kes siin wõttlesid, nii kaugele on edasi wiinud. Rohkem on meie kohus endid selle suure töö jaoks õnnistada, mis meil ees seisab — et me nendelt austatud surnutelt uut waimustuse tuld saaks selle aate jaoks, mille eest nemad oma elu ohwerdasid; et meie siin pühalikult otsustada wõiksime, et nemad mitte asjata surnud ei ole; et see rahwas Jumala armuga wabaduses uuesti sündida wõib; ja et rahwa walitus rahwa enese läbi ja rahwa enese tarwis siit maa pealt mitte ära ei kao.

Tüütaw koha otsija.

Üks rumal inimene käis Linkolnile õige peale ja palus temalt kongressi uksehoidja kohta, milleks tal aga mingit õigust ei ka asja olnud Linkolni juurde minna. Tarwis oli teda tühjal tagasi saata, mida Linkoln ka oma moodu tegi.

“Nii siis, teie tahate saadikute kogu uksehoidjaks saada?”

“Jah, Mr. President.”

“Aga kas te olete enne kunagi uksehoidja olnud? On teil uksehoidmiseks teadmist?”

“No-o, ega just ole, — ei ole.”

“On teil selleks teoreetilisi teadmisi? Teate midagi uksehoidmise eetikast, wõi olete sellekohastes koolides käinud?”

“M — noo, ei ole.”

“Olete kunagi uksehoidja loengute peal käinud?”

“Ei ole.”

“Olete selle asja kohta mõnda raamatut lugenud?”

“Ei ole.”

“Olete kellegiga rääkinud, kes sarnast raamatut lugenud on?”

“Kahjuks mitte, Mr. President.”

“Kas näete nüüd ise, et teil ei ole ühtegi kwalifikatsiooni selle tähtsa koha jaoks?” ütles Linkoln etteheitwal toonil.

“Jah, ma saan nüüd aru,” wastas paluja ja lahkus õige alandlikult ja rahuliku meelega.

* * *

Sukad kingituseks.

Kord pärast walimisi oli Linkoln Springfieldi linnas, Illinois riigis kohalikkude tähtsate poliitikameestega koos, kui üks lahti läks ja keegi wana farmeri naine omas harilikus farmi naise riietes sisse astus.

“Ma tahtsin teile, Linkoln, midagi Washingtoni kaasa anda; paremat mul ei ole. Ma ketrasin lõnga ise ja kudusin need ise.” Nende sõnadega ulatas ta nähtawa uhkusega Linkolnile ühe paari siniseid sukke.

Linkoln tänas eite kõigest südamest, küsis ta kodurahwa järele ja saatis teda kõige suurema wiisakusega ukse juurde, nagu oleks ta mõni kuninganna olnud. Teiste juurde tagasi tulles hoidis ta sukke warwast pidi teine teises käes rippu ja ütles: “Näe eite, on ikka teine mu õige laiuuse ja pikkuse wälja wõtnud.”

* * *

Lord, mine ja tee sa niisama.

Walesi Prints ki hluse puhul Daani Printsessi Aleksandraga, saatis kuninganna Viktoria kõikidele riigi peadele ja ka President Linkolnile selle kohta kirja. Lord Lyons, kes sel ajal Inglismaa saadik ja poismees oli, palus Presidendi jutule saada, et seda tähtsat dokumenti talle isikliselt kätte anda. Sekretäri Sewardi kaasaatel wõttis teda Linkoln Walges Majas wastu. “Mul on au Teile, kõrgesti austatud Presidendi herra, minu kuninganna Viktoria enese käega kirjutatud kirja edasi anda. Ja selles kirjas teatab minu kuninglik Majesteet, kuninganna Viktoria, et tema poeg, nende Kuninglik Kõrgus Walesi Prints, nende Kuningliku Kõrgusega Daani maa Printsessi Aleksandraga kihlatud on ja abieluse mõtlewad astuda.” Selles toonis mõni minut edasi rääkides ulatas Lord Lyons wiimaks kirja Linkolni kätte edasi ja jäi selle wastust ootama. “Lord Lyons, mine ja tee sa niisama,” oli Linkolni lühike wastus.

Suurte aastate väikesed kriisid.

Kodumaa kitsikused ja tulewiku wäljawaated.

Punane naer põrandal all.

Suguwend kaugel maal. Sa tahad kodumaa elust-olust väikest pilti saada. Ja ma tahan seda sulle hea meelega joonistada, kui ma aga suudaks kõik edasi anda. Kui sa teaksid, kuidas meil asjad peale wiimaseid suuri aastaid sisemiselt on kujunenud, siis ei seaksid sa selle pildi kohta minu wastu suuri nõudmisi üles. Meie oleme wapustawate sündmuste ja erakorraliste üleelamiste mõjul mitmes asjas tagurpidi läinud, nii sisemiselt kui wälimiselt. Muu seas ka loowa töö tegemises.

See pahe ei leia tööka ameeriklase silmis muidugi mitte wabandust. Kuid lugu on kord nii ja sellega tuleb antud korral arwestada. Kui siis kellegil isu on tööd teha, siis tuleb tal selle kui needmise jaoks kaks kolmandikku Jumala päewast ohwerdada, et oma hoolde usaldatud asju wähegi joones hoida. Ja seda ajal, kui pealinnas katseid tehakse 6-tunnilise tööpäewaga läbi saada. Loomulik et niisugusel praeguse orja ajal, kus pääsmist rasketest oludest loowas töös näed, muude asjade jaoks kõrwa ega silmi ei jätku ja et su kirjutuse sulg kaheksal wabariigi aastal on ära roostetanud. Kuid katsume siiski.

Oleme seekord jälle walitsuse kriisi tähe all. Wahetame walitsusi ja ministreid just kui mõni suur härra kuubesid. Wäga wõimalik, et sulle, kui kaugelt waatajale see kihwtitatud õhkkond arusaadawam ja läbipaistwam on, kui meile, kes ise selles asume. Ei hakka sellepärast temast siin pikemalt pajatama. Kiitust me igatahes kellegi poolt oma kriisitamisega ära ei teeni. Ja oma olemasolu stabiilsust kõige paremini ei dokumenteerij. Selle juures imetleme et meile wäljast poolt raha ei anta.

Ja täisõigusline kodanik, walija, waatab pealt ja wangutab pead. Järgmistel riigikogu walimistel wõib ta üllatawa otsuse teha oma seniste walitute kohta, kes nii taktitundeta endid ajakirjanduses ja riigikogus wäljendawad ja oma autoriteeti, kui ka Eesti prestiishi häwitawad. Endised saksa härrad olid igatahes mehised mehed — arwab tema. Ja kui siis walimistel ainult 30-40% hääli ära antakse, siis ütlewad walitud mehed ja nende lehed: kas loete endid rahwa esitajateks ja tema tõsise tahte wäljendajateks? On siis wiimane rahwa hääletus ununenud?

Lugu on kurb. Peame wist veel palju kooliraha maksma, enne kui lood selle poolest paranewad. Tuleb ehk mõnigi raske tund läbi elada, kuni üksteist jälle leiame. Kuid kauaks? Kuna meie kakleme ja wägi-pulka weame, kihistatakse paremal pool sapiselt, aga pahemalt poolt kostab põrandal alt õõnes punane naer: mis teras ei teinud, sellega saab kuld toime; sellele ei suuda teie wastu panna. Tülitsege aga edasi.

Saad aru suguwend, et meie iseisewuse kättewõtjad oma paremate poegade sugugi rahul ei saa olla. Meeleolu on rõhutud; seda suurendab veel põllumehe ikalduse aasta oma juba nähtawate ja veel nägemata, kuid mööda pääsemata tagajärgedega. Meie produtsendil, põllumehel, on kitsas käes; ja see annab ennast töötawale klassile kui ka ärimehele juba kibedasti tunda. Kohtud on nõude-asjadega koormatud, paljud ärid pankroti äärel, elukallidus tõusmas, tööpuudus ja sellega ühendatud madalad päewa palgad ukse ees. Siin tekib pind rahulolematusele, mi-

da idapoolne naaber oma sihtide saavutamiseks võib ära kasutada, kulda tilgutades, kuhu tarwis. On ju nende arw veel suur küllalt, kes endist head tsaari aega mälestades Wene paradiisi sisse usuwad. Ja ega siis Wene kommunistide Balti riikide propaganda jaoks eelarwesse wõetud 80.000 kuld rubla üksi siia ei weere. On veel teisi, koguni suuremaid summasi saadawal. Nende kuld rublade eest peab keegi midagi tegema. Ja siis äri Wenemaaga, mis välisministri Pusta lahkuma sundis ja ka edaspidi Eesti poliitilise elu peale mõju avaldama saab. Peab ütleva, kui mitte eestlane kindel ja tasakaalus iseloom meie julgeolekut ei garanteeriks, wõiks asi täbaraks minna.

Meie oleme wiimaste aastate sündmuste mõjul ka hingeliselt muutunud. Isegi kitsikutes walime tööd ja ei leia tihti niisugust, mis meie haritud ja puhtate kätele kõlbulik oleks. Kui kaswatawalt tööta tööliste abiandmine meie peale on mõjunud, peab veel küsima. Otstarbekohasem on juba töö muretsemine, kuigi siin palk kuulumata madal on: algades 9-nest margast naistel ja 120-nest margast meestel, muidugi kvalifitseerimata musta töö tegijal. Kvalifitseeritud tööliste palga alammäär on wõimude poolt ikka veel kindlaks määramata.

Meil on veel walus küsimus, mille lahendamine meie rahwa tulewikule üli tähtis. See on tuntud korteri küsimus. Terwishoidliselt jätawad meie kehwea rahwakihi eluruumid üpris palju soowida. Ka keskmine ja ametnikkude kiht ei wõi siin ennast õnnelikuks kiita. On katsutud ühel ja teisel teel asja parandada, tulemused aga on õige wäikesed. Meil tekkis Tartus riiklise ehituslaenu läbi Tamme väljale uus linnaosa. Ehitamine

sündis ettekirjutatud plaani järele. Ei wõi ütelda, et need ametlikud plaanid wäga otstarbe kohased oleksid. Ja ehitused läksid tehtud eelarwest palju kallimaks, nii et mitu meest oma kaela murdsid, teised wõlgade sees siplewad ja korterid hoopis kallimad said, kui seda oodati. Kuid terwishoidlikult on nad endistest häda kasidest ikka paremad.

Wabanda, ma wirisen ka wahete wahel, kui asja on, kuid ei kaota usku parema tulewiku sisse. Sa tead ju, kui häda suur, siis oskame endid ka püsti ajada ja nurina jätta. Ja meie noortel jätkub waimustust, julgust ja usku tulewiku sisse, kuigi söödamaad palju napimad on, kui wanaasti. Kuid ka kitsikus peab meid õpetama ja kaswatama. Oleme sõja ajal omad isud liiga suureks lasknud minna ja endid üle jõu laiutama hakanud. Praegune majandusline kitsikus häwitab meie elus kõik wesiwõsad, mis elujõuline, see jääb püsima. Terwendawad operatsioonid on ikka walusad.

Wõin lõppeks veel tõsitada, et ülikoolis õppiwa noorsoo keskel elawad waielused koonduste — korporatsioonide ja seltside — otstarbekohasuse üle käimas on. Korporatsioonide ebawoorused leiawad kibedat arwustamist. Ka terwenemise märk. Praegu kestawad Taaralinnas suurema üliõpilaste korporatsiooni Vironia 25. aasta juubeli pidustused. Peab tähendada et selle korporatsiooni endised liikmed Eesti majanduslises elus kõik nähtawad kohad oma kätte on wõtnud, kuna waimuwalla tegelased Eesti üliõpilaste seltsi taimelawalt on tõusnud. Pean seekord lõpetama. Paremaid terwitusi ookeani taha kodumaalt.

—Mn.

Kui mees kõik teeb, mis tal teha wõimalik, ja tal asi ei õnnesta, siis ära teda tema töö juures laida.

George Washington.

Spoon jõe laulud.

Edgar Lee Masters

SURNUMÄGI

Kus on Elmer, Herrman, Bert, Tom ja Kaarli,
 Need kelle tahtmise jõud nõrk, need kellel tugewad käed?
 Kus on me küla-narr, kus joodik ja kiskleja?
 Kõik, kõik nad uinuwad surnumäel.

Üks suri palawikus, Üks põles kaewanduses,
 Üks sai kakeldes surma, Üks suri wangimajas,
 Üks kukkus kõrgelt silla pealt alla peatoidust teenides—oma naise ja lastele,
 Kõik, kõik nemad magawad, magawad, magawad surnumäel.

Kus on Ella, Kata, Maggie, Liisi ja Edith,
 Kus on me õrnsüda, wabahing, kus on me uhked, me õnnelikud?
 Kõik, kõik — nad uinuwad surnumäel.
 Üks suri häbiga lapsewoodis,
 Üks suri õnnetus armastuses,

Üks toore mehe käe läbi lõbumajas,
 Üks murtud südamega oma õnne otsides,
 Üks kes Pariisi ja Londoni kauge elu järele ihkas,
 Sai siia surnumäele Ella, Kata, ja Maggie juurde paigutud,
 Kõik, kõik nad magawad, magawad, magawad surnumäel.

Kus on Iisak ja tädi Emilie,
 Kus wana Towni Kinkeid ja Sevigne Houghton,
 Ja maajor Walker, kes ütles,
 Et ta rewolutsiooni tähtsate meestega rääkinud oli?
 Kõik, kõik nad magawad surnumäel.

Kus on wana pillimees Jones,
 Kes eluga terwe oma üheksakümmend aastat alati mängis,
 Lume ja rahele palja rinnaga wastu läks,
 Lakkus ja kiskles, ei hoolind ei naistest ei lastest,
 Ei kullast, ei armastusest, ei ka taewast?
 Kuulge! Ta ümised laulu kauged minewiku kalapraadidest,
 Ja ammustest wõidu ajamistest Clari orus,
 Ja sellest, mis kord Abraham Linkoln ütles,
 Kui ta Springfieldis käis.

CHASE HENRI

Ma olin linnas tuntud joodik,
 Kui ma ära surin, siis ei lubanud õptaja
 Mind pühasse paika puhkama panna.
 Kuid minul läks siiski hästi,
 Sest protestanti kirik ostis selle maalapi ära,
 Ja mattis mu keha siia,
 Pankiiri Nicholshi ja tema naise Pristsilla haua kõrwa.
 Sellest õppige targad ja wagad hinged
 Elu ristwoolusi tundma, mis surnutele au teewad,
 Kes oma elu häbis on elanud.

AMANDA BARKER

Henriga oli mul laps.
 Ta teadis, et ma elu ilmale tuua ei saanud
 Ilma et ma oma elu kaotanud ei oleks.
 Nii siis juba nooruse põlwes astusin ma põrmu teele.
 Rändaja kuule! Külas kus ma elasin, arwatakse
 Et Henri mind abikaasa armastusega armastas,
 Kuid hauast kaeban mina —
 Ta tappis minu ära, et oma wiha kustutada.

MINERWA JONES

Mina olen Minerwa, küla luuletaja,
 Keda uulitsapoisid tänawal naerawad ja wilistawad,
 Sest et mul raske keha, kõwer silm ja weerew kõnnak,
 Ja enam weel pärast seda kui Wilde William,
 Mind metsikult kinni wõttis.
 Ta jättis mind saatuse hooleks Doktor Meyersi juurde,
 Ja mina suikusin surmale kangeks jäädes jalgu ülewal hoides,
 Nagu see, kes sügawamale ja sügawamale jääse jõesse astub.
 Läheks ometi keegi küla ajalehe juurde sisse
 Ja korjaks mu laulud ühte raamatusse kokku!
 Ma jänunesin armastuse järele.
 Ma olin näljane elu järele.

DOKTOR MEYERS

Ei keegi mees peale Doktor Hilli
 Ei ole selle linna rahwale rohkem head teinud kui mina,
 Kõik waesed ja armetud ja need, kes maksta ei jõudnud,
 Tulid karjana minu juurde.
 Mina olin heasüdamega, lahke Doktor Meyers.
 Ma olin jõukas ja õnnelik, elasin wiisakas majas,
 Mul oli hea naine, lapsed kaswasid kõik üles,
 Kõik heitsid abielusse ja elasid hästi.
 Ja siis — ühel ööl — tuli Minerwa, me luuletaja,
 Tuli — kaebas oma häda — ja nuttis
 Ma tahtsin teda aidata — ta suri —
 Mind pandi süüpinkki — ajalehed määrisid mu nime,
 Mu naine suri murtud südamega.
 Ja pneumonia tegi minule otsa.

PROUA MEYERS

Tema kaebas terwe oma elu,
 Et ajalehed talle ülekohut olid teinud;
 Et temal Minerwa surma juures mitte süüdi ei olnud —
 Et ta teda ainult aidata tahtis.
 Waene mees, kes nii patu sisse langenud oli,
 Et ta iseqi sellest aru ei saanud,
 Et oma aitamise läbi juba ta inimeste ja Jumala seadust rikkunud oli.
 Mõõdamineja — sulle üks wanaaja hoiatus:
 Kui sa tahad, et su elukäik lõbus on,
 Ja iga su tee rahutee on,
 Siis armasta Jumalat ja täida tema käskusid.

WALTER SIMMONS

Mu isa ja ema arwasid, et ma niisama suureks,
 Ehk weel suuremaks saan kui Edison:
 Sest ju lapsepõlwes tegin ma õhupallisid,
 Lendajaid masinaid, ja mängu asju kelladega,
 Pisikesi masinaid, mis roobastel liikusid,
 Ja telefonisi plekk kannust ja niidist,
 Ma mängisin kornetti ja maalisin piltisi,
 Tegin sawist kujusi ja mängisin kaabaka osa "Oktaroonis".
 Kuid siis kui ma kaksikümmend üks aastat wanaks sain,
 Wõtsin ma naise ja et kuidagi ära elada,
 Selleks õppisin kellasi tegema,
 Lõin käidawa kohale kaupluse lahti — ja siis —
 Mõtlesin, mõtlesin, mõtlesin, mõtlesin, —
 Mitte oma äri asjade üle, waid sellest,
 Kuidas üht imelist masinat teha.
 Terwe Spoon Jõgi wahtis ja ootas,
 Kunas ta kord liikuma saab, kuid —
 See ei liikunud ilmaski.
 Mõned kaastundlikud hinged ütlesid,
 Et minu geeniust äri ja kauplus sidusid,
 Kuid see pole nii, sest tõde on järgmine:
 Minul ei olnud selleks ajusid.

JULIA MILLER

Meie pahandasime sel hommikul,
 Sest tema oli kuuskümmend wiis ja mina kolmkümmend,
 Ma olin närwilik ja lapsega raske,
 Kelle sündimist ma kartsin.
 Ma mõtlesin wiimase kirja peale,
 Mida mulle üks wõõras noorhing kirjutanud oli,
 Kes mind pettis ja kelle pärast mina
 Raugale mehele läksin.
 Siis wõtsin ma morfiini ja istusin lauda — lugema.
 Ja pimeduse seest, mis siis mu silmasid katsid,
 Näen ma praegu weel nende sõnade walguse wilkumist:
 "Ja siis ütles temale Jeesus — tõesti, tõesti,
 Ütlen ma sulle, weel täna saad sa minuga Paradiisis olema."

PÜTISEPP GRIFFY

Pütissepp peaks püttisi tundma.
 Kuid mina õppisin ka elu tundma,
 Ja sina, kes sa siin haudade wahel kõnnid,
 Arwad et sa elu tunned.
 Sa arwad wist et su silm suurt horisonti näeb,
 Kuid tõsi on see, et sa ainult oma pütti seestpoolt näed,
 Sa ei suuda ennast oma püti äärele tõsta,
 Ja wälist ilma, kui ka iseennast ühe korraga näha.
 Sa elad üle pea oma püti sees —
 Eelarwamised, reeglid ja wälised kombed on sinu püti laudadeks
 Lõhu need puruks ja peleta see pimestaw wale —
 Et sinu pütt elu on!
 Ja et sa elu tunned!

ROSCOE PURKAPAIL

Ta armastas mind. O, kuidas ta mind armastas!
 Ei kunagi ei pääsenud ma tema käest
 Pärast seda, kui ta mind esimest korda nägi.
 Kuid siis kui me juba abielus olime, mõtlesin mina:
 Ta wõiks näidata, et ta ka surelik on
 Sellega, et ta mind lahti laseks wõi lahutust wõtaks.
 Kuid wähe on neid, kes wälja surewad,
 Ja keegi ei anna wabatahtliselt alla.
 Siis jooksin mina ära ja olin terve aasta lõbureisil.
 Kuid tema ei kaebanud sugugi. Ta ütles
 Et kõik jälle heaks saab, et ma tagasi tulen. Ja ma tulin.
 Ma ütlesin talle, et Van Bureni uulitsa kohal paadiga sõites
 Mind mereröowlid Michigani järwel wangi wõtsid,
 Ja mind raudu panid, nii et mul wõimalik ei olnud kirjasi saata, —
 Ta nuttis, suudles mind ja ütles, et see üks toores
 Ja metsik, põrgulik tegu oli!
 Ja siis mõtlesin mina
 Et meie abielu Jumalast oli,
 Mida inimesed mitte lahutada ei wõi,
 Ainult surm. Ainult surm. Mul oli õigus.

PROUA PURKAPAIL

Ta jooksis terweks aastaks ära.
 Ja kui ta tagasi tuli, siis rääkis ta mulle oma lolli juttu,
 Et teda mererööwliid Van Bureni uulitsa kohal
 Michigani järwel wangi wötsid, teda raudu panid,
 Nii et ta terve aasta mulle kirja ei saanud kirjutada.
 Ma tegin, nagu usuks ma tema juttu, olgugi, et ma teadsin,
 Mis ta tegi, — et ta wahest modisti proua Williamsi kohtas,
 Kui see linna oma kaupa ostma läks, nagu ta ütles.
 Kuid töötus on töötus,
 Ja abielu on abielu,
 Ja lugupidamisest iseenese wastu,
 Ei lasknud ma oma mehel meie abielu lõhkuda,
 Keda tema abikaasa kohused ja wanne ära tüütanud olid.

PROUA WILLIAMS

Mina olen see proua
 Keda kõik räägiwad,
 Kelle üle wale juttusi aetakse,
 Mina olen Dora ema, kelle ärajooksmist
 Tema kaswatuse süüks pandakse.
 Minu silm, mis iluasja tundmises meister,
 Nägi paljuigi siidi lintide
 Ja kübara sulgede taha,
 Ja wärwitud nägude
 Ja mustade juukste taha.
 Ühte asja tahan teile ütelda
 Ja ühe üle teilt küsida:
 Abikaasade wargad
 Tarwitawad wärwi ja iluasju,
 Ostawad moodsaid kübaraid.
 Naised, kandke neid ise.
 Kübarad wõiwad lahutusi sünnitada —
 Wõiwad neid ka ära hoida.
 Ja nüüd lubage, et ma teilt küsin:
 Kui kõik lapsed, kes siin Spoon Jõel sündinud,
 Oleks kaswatusemajas kuskil farmi peal
 Ülesse kaswanud,
 Ja kui nende isadele ja emadele oleks wabadust antud
 Elada ja elust lõbu tunda, ja oma kaasasid soowi järele wahetada,
 Mis te arwate, kas sellest
 Spoon Jõgi pahem oleks olnud?

Täideläinud unenägu.

Konrad Aiken.

Weel tarwis on tornisi ehitada — weel maha lõhkuda
 Ja kaljurahnusi õhusse tõsta,
 Ja tema peab omale leiba teenima,
 Seal kõrgel ülewal, pilwed ta pea kohal
 Ja aigutaw sügawus jalgade all . . .
 Ja nii siis — ta ei rääkinud naisele
 Oma hirmsast unenäost läinud öösel,
 Kuidas sealt kukkudes kõrwus tal huugas
 Ja tänawa puu ta silmist mööda wilksatas,
 Kuidas seat kukkudes kõrwus tal huugas
 Ja aigutaw sügawus alla tõmbas.
 Ta silitas oma pisikese pojakese pead,
 Suudles oma naist — weel korra —
 Ta tuba waatas ringi — et kõik meelde jääks,
 Siis astus wälja . . . Ja unustas lõunaleiwagi kodu.

Miski oli muutund, kuid mitte tänaw,
 See tänaw oli sama kui eile.
 Tema ise oli muutund.
 Päikese kiirtel särasid aknad. Samad sildid
 Paistsid tal kaupluste läwedelt wastu.
 Ja lihunik seisis kui ikka oma akna all
 Ja kohendes oma põlle.
 Nagu ikka olid kaaskäijad ta kõrwal,
 Lugesid lehte ja suitsetasid piipu.

Ta tahtis ettewaatlikum olla
 Ja nüüd tasamini käia,
 Just kui teaks ta et surm tal waritsemas ees.
 Kuid omal harilikul teel, julgel ja kindlal sam-
 mul,
 Kui ta rahulikult ümber waatas . . . siis tuli
 jälle
 Ta uni tal meelde, mida juba kolmat korda
 nägi;
 Ikka üks ja seesama, seesama wuhin ta kõr-
 wus
 Ja wäikese puu wilksatus ta silmadest mööda,
 Kui ta kukkus.
 Hirmu ja õudsuse tunne ta rinda täitis;
 Ta wähenidas sammu ja tuletas meelde oma
 naist.

Oli siis nelikümmend aastat liiga wana selle
 tööle?
 Miks nii? Ta ei kartnud ju mitte;
 Ta silm oli selge, ta käsi tugew,
 Kuid unenägu, mis tähendus sel?
 Weel tasamini ta kõndis ja katuseid waatas,
 Mida käed ülesse pannud, ja taewa sina oma
 pea kohal —
 Ja korraga tundis ta kui pea pööritud,

Nagu keerleks ja ujuks kõik — hirm, kiirus,
 surm . . .
 Kiwi mürakaile siis pilku heitis
 Ja weel wähenidas sammu, peas lendasid mõt-
 ted,
 Kui tuulest aetud lehed . . . Ja lõuna leiwa,
 Miks unustas selle? Kas selleks et teda tar-
 wis ei ole?

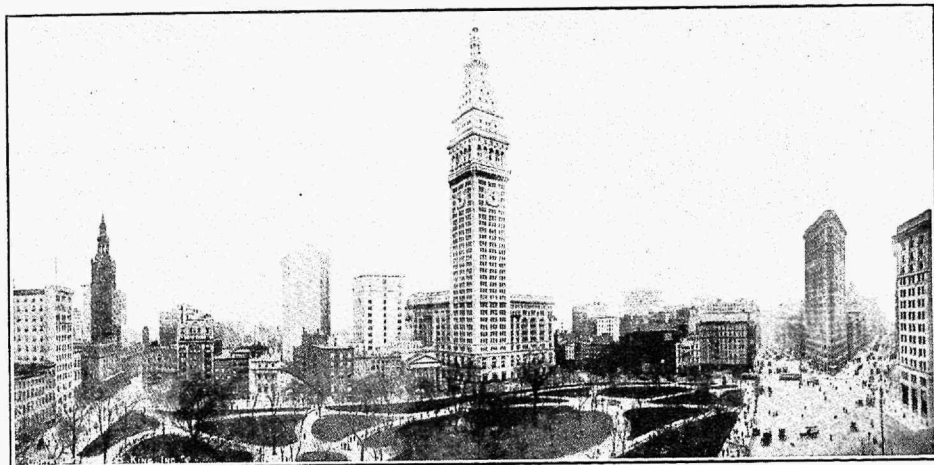
Ja just siis kui ta oma mõtteid kogus,
 Sinna tänawa nurgale rohupoe ette,
 Kus ta esimest korda oma armukest kohtas —
 Seda sinise silmalist neiu,
 Kelle ta pärast omale naiseks kosis, —
 Seal siis käega märku andis,
 Ja tõstemasin ta ülesse wiis tolmusel teel,
 Kõrgele üle puude latwu, üle lapiti katuste,
 Ülesse terastalade raamile . . . kus talle kau-
 gelt
 Mere wahused lained wastu paistsid.

Kartlikult tõstemasinast ta wälja astus
 Hoone mustast rauast ribile,
 Seda mööda kuue tollilist teed edasi kõndis,
 Ja tundis kuidas tal jalgade all wingus ja ku-
 mises.
 Ja alla waadates nägi puu rohelist latwa,
 Just nii kui ta unes seda näinud oli.
 Siis pilgu ta eemale pööras ja tundis,
 Kuis weri tal peasse tungis ja kõrwus tal
 huugas.

Ta andis märku; pikk rauast tala ülesse liikus,
 Ta ligidale, kuni wiimaks oma kohale wajus,
 Teel teda peatselt jalust maha lüües.
 Siis õhupressi haamer algas tööd
 Ja hirmus mürin warsi õhku täitis,
 Ja eluwalges tules needid üles pilluti
 Ja kõrgel ämbritesse kinni püüeti;
 Ta andis jälle märku ja pühkis higi oma otsa
 eest,
 Ja mõtles et kõrgel nii — peaks wähe waik-
 sem olema.

Puu latwa kaugel all ta jälle silmas,
 Mis oma poole alla meelitas. Ta waatas . . .
 Ja tundis korraga kuis kogu keha
 Tal nagu wäikseks ja kergeks sai,
 Ja tundis kuis tal aju, kui udu õhku lendas,
 Ja tuul tal kõrwest mööda wuhistas,
 Ja puu latw tal silmist mööda wilksatas,
 Ja kõik nad wajusid ta peale kokku . . .

"Mu Jumal — nüüd siis — läks täide une-
 nägu."

Madison Square, New Yorgis.

Linnawaht ja õhtupalwe.

O. Henry.

Madison Square pingi peal keeras Soapy roidunult teist külge. Kui metshaned ööseti kõrgel karjuma hakkawad, kui naised, kellel linnunahast kasukad puuduwad, oma abikaasadele kangesti armsaks hakkawad saama, ja kui Soapy pargis oma pingi peal roidunult külge hakkab keerama, siis wõite julgesti ütelda et tali ligi on.

Koltunud leht kukkus Soapyle süle. See oli Pakase Taadi nimekaart. Wana Pakane on oma Madison Square korralikkude elanikkude wastu lahke ja annab neile oma igaaastast tulekut ette teada. Iga nelja nurga peal annab ta oma nimekaardi lahtise taewa kupli all elawate teenija Põhja Tuule kätte et need endid talwe wastu walmis teaksid seada.

Soapy peas wõttis see mõte omale kindla koha, et aeg kätte oli jõudnud, kus ta kõik oma tegewuse kui ühe inimese komitee kätte kokku pidi koon-dama, et tulewa talwe külma wastu abinõusid ja teesid leida.

Soapy talwitamise unistused ei olnud just kõige kõrgemad. Tema ei mõtelnud mitte Wahemere reisu, ei

toreda Lõunamaa taewa, ega Vesuvi lähel sõudmise peale. Kolm kuud saare peale wangi — oli kõik, mis tema ihkas. Kolm kuud mureta toitu ja peawarju, lõbusas seltskonnas, peidus kurja ilma ja politseinikkude eest, see näitas Soapyle wäga mõnus ja soowitaw.

Juba mõne aasta jooksul oli sõbralik Blackwelli saar temale talwe korteriks olnud. Kuna Soapy enam õnnelikud New Yorgi kaaskodanikud omale talwesõiduks Palm Beach ja Riviera kuurortide jaoks piletid muretsetesid, pidas tema selle eest oma wäikest hoolt, et ta talweks jälle oma saare peale tagasi saaks.

Ja nüüd oli selleks aeg kätte jõudnud. Minewal öösel ei suutnud teda isegi kolm pühapäewa lehte, mida ta enese kuue alla, ümber piha ja jalgade ümber seadis, teda pargis pingi peal külma eest kaitsta. Sellega sai siis Saar Soapy mõttes suure ja tähtsa koha. Temale ei meeldinud linna heategewate seltside abiandmine sugugi. Soapy mõttes oli Seadus kõrgema au sees kui heategewus. Linnas oli terve rida heategewaid asutusi kust ta

hädakorral oma lihtsa elamise wiisi jaoks ülespidamist ja peawarju oleks wõinud saada. Kuid Soapy kõrge hingega ei passinud heategewuse armuannid kokku. Olgu küll, et armuannete eest raha tarwis maksta ei olnud, tuli siiski nende eest iga kord oma jagu hinge alandust kannatada. Nii nagu Caesaril oma Brutus oli, käis iga heategewa asutusega oma sunduslik wann kaasas, niisama tuli iga leiwatüki saamise juures oma isiklisi asju teistele seletama hakata. Ja sellepärast on siis loomulik, et Soapy seadusele wõoraks tahtis minna, olguigi et selle juures oma kindlad korraldused ja reeglid on, kuid seal ei tungita ülearu gentlemanni era asjadesse.

Et Soapy otsusele oli jõudnud Saare peale minna, siis hakkas ta kohe mõtlema, kuidas seda kõige parem oleks korda saata. Kõige meeldiwam paistis talle plaan — mõnes peenikeses söögimajas hea keretäis ära süüa, siis ennast pankrotti kuulutada ja selle järele wiiks tee ilma iseäralise tülita politsei kätte. Heasüdameline magistraat kohtunik teeks siis kõik muu.

Soapy jättis oma pingi ja sammus otsekohe üle tasase asfalti sinna poole, kus Broadway ja Wiies Avenue kokku jooksewad. Seal pööras ta Broadway mööda üles ja jäi ühe toreda restoraani ees seisma, kus iga öö paremad wiinamarjade produktid, siidussi koed ja protoplasm koos on.

Soapyl oli westi alumisest nõobist ülespoole kindel eneseusaldus. Ta nagu oli puhtaks aetud ja seljas oli tal veel wiisaka wäljanägemisega saba kuub, mida talle keegi misjonäri proua Tänu Päewaks kinkinud oli. Kui ta ainult tähelepanemata sisse laua taha pääseks, siis oleks wõit tema. See jagu temast, mis laua üle wälja paistis, ei ärataks kelneri juures mingit kahtlust. Üks praetud part, mõtles Soapy, oleks paras tellida, pudel weini, demi-tasse ja sigar. Dollarine sigar oleks paras ära wõtta. Terwe söögi arwe ei oleks ka nii üleliiga suur, et sellepärast wõorastemaja peremees iseäraliselt wihaseks wõiks

saada; ja hea kõhutäis annaks talle omalt poolt Saare peale minemiseks hea tuju.

Agal sellel silmapilgul, kui ta oma jalad restoraani ukse wahele pistis, silmas kelner tema lagununud pükse ja katkiseid saapaid. Tugewad käed kahmasid tema ümbert kinni ja enne kui ta kolme sai lugeda, oli ta jälle uulitsal tagasi ja sellega ühes pardi praad teda ähwardawast hädaohust peastatud.

Soapy keeras Broadway poolt ära. Näitas nagu ei oleks tee ihatud Saarele mitte just roosiline. Tarwis oli sinnapeasemiseks mõni uus abinõu wälja mõtelda.

Kuuenda Avenue nurga peal säras suur kaupluse aken iluasjadega heledal elektril walgusel. Soapy kahmas uulitsa äärest kiwi tüki pihku ja wirutas sellega suure klaasi sisse. Inimesed jooksid rutuga sinnapoole, linnawaht kõige ees. Soapy jäi wagusi seisma, käed püksi taskus ja naeratas, kui ta wask nõõpised nägi.

"Kus see mees on, kes akna puruks löi?" nõudis linnawaht äritatult.

"Kas te ka selle mõtte peale ei tule, et minul sellega ehk midagi tegemist on," wastas Soapy pilgates, kuid sõbralikult, nagu keegi, kes hea õnne kokku on juhtunud.

Kuid linnawahi mõistus ei osanud Soapyst kõige vähematki märkust wõtta. Inimesed, kes aknaid puruks peksawad, ei jää mitte seisma, et linnawahiga juttu ajada. Nad panewad jooksuma. Linnawaht nägi kedagi meest umbes pool blokki eemal möödasõitjale kaarile (trammile) järele jookswat. Nui püsti käes jooksis ta sinna poole. Rõhutud südamega luusis Soapy teise nurjaläinud katse järele linna majade wahel edasi.

Teiselpool uulitsat oli söögimaja, mis pealtnäha just wiisakas wälja ei näinud. Sinna käisid inimesed, kellel suur söögiisu ja wäike rahakott oli. Selle sööginõud ja atmosfäär oli paks, kuid ta laudlinad õhukesed ja supid wedelad. Siia astus Soapy oma kat-

kiste saabaste ja karjuwate pükstega sisse, ilma et keegi tema peale kahtlewat pilku oleks heitnud. Ta istus laua juurde, pistis beef-steaki, koogid, saiad ja magusa kinni. Ja selle järele andis ta kelnerile oma saladuse ära, et tema ja ka kõige wäiksem raha täielikud wõõrad on.

"Nüüd kutsu ruttu politisman," ütles Soapy. "Ära lase gentlemannil oodata."

"Wõi politsmanni talle tarwis," ütles kelner ja tema hääles oli midagi kurja ja ähwardawat. "Hei, Konrad!"

Pahema kõrwa peale wastu kõwa uulitsa kiwi kukkus Soapy, kaks kelneri taga. Ta tõusis aeglaselt üles liige liikme järele, nii nagu puusepa tollipuud lahti wõetakse ja kloppis tolmu oma riiete pealt maha. Wangi pääsemine näitas kui roosiline unenägu. Saar näitas õige kaugel olewat. Keegi politisman, kes ühe rohupoe akna ees seisis, nägi teda, naeratas oma ette ja astus edasi.

Wiiest uulitsast sammus Soapy enne mööda, kui talle julgus tagasi tuli wangi pääsemise peale mõtelda. Nüüd oli selleks juhtumine iseäranis kena. Wiisaka riietega ja kena wäljanägemisega naisterahwas seisis ühe suure kaubaakna all ja wahtis pealtnäha sügawa huwitusega aknal olewaid iluasju, temast mõned sammud eemal oli suur tugew linnawaht selg wastu tule hüdranti toru.

Soapy plaanitses nüüd neiukütina õnne katsuda. Naisterahwa wiisakas wäljanägemine ja linnawahi wihane nägu paniwad teda kohe uskuma, et nüüd mõne silmapilgu järele seaduse käsi tema kraest kinni wõtab, ja et ta warsti oma Saare peal waikses talwekorteris on.

Soapy seadis kaelasideme korda, kiskus kortsunud ja mustad särgiwarukad kuue omadest wälja, seadis kübara õige pealetungiwa seisukohale pähe ja hiilis wähehaawal noore naisterahwa poole. Ta pilgutab naisterahwale silmi, kõhatas wahest wahalet ja tegi mõne lühikese hm, naeratas jälle ja nokutas pead ja tegi põlatud

neiuküttide wastikud kommetid kõik läbi. Ühe silmaga märkas Soapy et politisman teda õige hoolega silmas pidas. Noor naisterahwas liikus mõned sammud edasi ja hakkas jälle aknapealseid asju wahtima. Soapy astus talle järele, ja julgesti tema kõrwale astudes, tõstis ta kübarat ja ütles:

"Aah, wõi sina, Bedelia! Kas sa ei tahaks mitte minu aeda mängima tulla?"

Polisman wahtis ikka weel. Järeluuratud noorel naisterahwal ei oleks nüüd muud tarwis olnud kui sõrmega näidata, ja Soapyle oleks tema talwekorter Saare peale niisama hea kui kindel olnud. Juba tundis ta waimus wangimaja sooja õhku. Noor naisterahwas keeras Soapy poole, ja wõttis temal käe alt kinni.

"Tingimata, Mihkel," ütles ta rõõmuga, "ma tulen kuhu sa iial tahad. Ma oleks ise sinuga rääkima hakanud, aga see politisman wahtis."

Noor naisterahwas käekõrwal, kui nõrk pajuwõsu tugewa tamme tüwe ümbert kinni, sammus Soapy linnawahist kurwalt mööda. Näitas nagu oleks ta wabadusele kinni neetud.

Järgmise nurga juures raputas ta ennast kaaslasest lahti ja jooksis minema. Ta jäi linnajaoosse peatama, kus uulitsad kõige walgemad, südamed kõige rõõmsemad ja meeolelu kõige kõrgem. Uhketes linnunahast kasukates liikusid naisterahwad ja uhked herrad jahedas õhus. Häkiline hirmutundmus wõttis Soapy üle wõimust: ta kartis nagu oleks mõni üliloomulik wägi teda wangistuse wastu immuunseks teinud. Sellele mõttele järgnes wäike paanika ja kui ta jälle politsmanni silmas, siis tuli talle "korrawastane ülespidamine" kui õlekõrs uppujale meelde.

Soapy hakkas jalgteel kõigest kõrist karjuma ja kätega wehkima. Ta tantsis, tuigerdas, huikas ja tegi igasuguseid lollusi.

Polisman mängis oma nuiaga, keeras Soapyle selja ja tähendas kellegile möödaminejale:

"See on üks nendest Yale üliõpilastest, kes Hartfordi poistega oma pidu peavad. Kärarikkad, kuid mitte kardetawad. Meil on käsk neid rahule jätta."

Äratüdinunud, jättis Soapy wiimaks oma asjata käratsemise. Kas siis tõesti ükski politman teda kinni ei taha wõtta? Ja mõttes oli talle ta Saar niisama kättesaamata, kui Arkadia. Ta oli sunnitud külma tuule tõttu oma õhukese kuue nõöbid kinni panema.

Sigari kaupluses nägi ta kedagi wiisakas riietes isandat sigarit põlema süütawat. Ta oli oma siidist wihmawarju ukse kõrwa nurka püsti pannud. Soapy astus läwest sisse, haaras wihmawarju pihku ja sammus sellega aeglaselt wälja. Mees, kes sigari põlema oli süütanud, — temal kiiresti kannul.

"See on minu wihmawari," ütles ta õige kindlalt.

"O, kas tõesti," naeris Soapy wastu, wäikese warguse kuritööle veel teotust lisaks tuues. "Kui see nii on, miks te siis politmanni ei kutsu? Seal seisab üks nurga peal."

Wihmawarju omanik wähenendas sammusid. Sedasama tegi ka Soapy sala aimega, et tal asi jälle ei õnnesta. Politman wahtis neid mõlemaid uudishimulikult.

"Muidugi," ütles wihmawarju omanik — "see on — teie teate kuidas sarnased eksitused juhtuwad — mina — kui see teie wihmawari on, — siis palun, — wabandage, — ma wõtsin selle — täna homikul ühest restoraanist näpu wahele — kui teie arwate, et te selles oma ära tunnete, siis — ma loodan —"

"Muidugi on ta minu," ütles Soapy wihmaselt.

Endine wihmawarju omanik läks minema. Ja politman, kes neid silmas oli pidanud, läks kedagi uhketes riietes naisterahwast üle uulitsa saatma, keda eemalt tulew uulitsa kaar ähwardas.

Soapi sammus hommikupoole ühte uulitsat mööda, mida paranduse tööde

pärast mõnes kohas üles oli kaewatud. Wihaga wirutas ta wihmawarju prügi sekka auku. Ta needis linnawahtisid ja terwet nende sugu. Just sellepärast, et tema nende küüsi tahtis sattuda, hoidsid nemad temast kui mõnest kuningast eemale, kellega neil midagi peale hakata ei olnud.

Wiimaks jõudis Soapy ühe uulitsa peale, kus wähe müra ja käimist oli. Ta waatas seda mööda alla Madison Square poole, sest kodu instinkt awaldab ennast ka siis, kui see kodu muud ei ole kui paljas pink pargis.

Ühe iseäraliselt waikse nurga peale jäi Soapy seisma. Siin oli wanamoodu mahajäetud wäljanägemisega kirik. Läbi mitmewärwiliste akna klaaside woolas mahe walgus, kuna sees oreli-mängija nähtawasti ennast tulewa pühapäewase õhtupalwe wastu walmistas. Sellest kirikust kostsid mahedad oreli hääled Soapy kõrwu, nii magusad ja ilusad, et nad Soapy wastu raudaeda kui kinni naelutasid.

Kuu paistis selgesti kõrgelt alla; möödakäijaid ja sõitjaid oli wähe; warblased sirtsusiwad uniselt katukse räästas — ja mõneks silmapilguks oleks wõinud seda kohta isegi küla surnuaiaks pidada. Ja need pehmed koraali helid, mis talle kirikust kõrwu kostsid, tõid talle endisid aegu meelde, neid päewi, kus tema elus niisugused asjad kui ema, armastus, roosid, sõprus, edasipüüdmine, määrimata nimi ja puhas krae ette tuliwad.

Kirikumuusika muljend Soapy wastuwõtliku hinge peale sünnitas temas häkilise ja imeliku muudatuse. Rutulise hirmu ja ahastuse pilguga waatas ta selle kuristiku põhja, kuhu ta kukkunud oli, — oma madalat elamise wiisi, hukka läinud elu, surnud lootusi ja raisatud elujõudu.

Ja nüüd peksis selle hingepiinaga kokkukõlas ka tema süda. Talle tuli häkiline ja kindel tahtmine uuesti oma hukkaläinud saatusega wõitlema hakata. Ta tahtis sellest mudast wälja ronida, ta tahtis enesest koraks weel meest teha; ta tahtis seda kurja ära wõita, mis ta üle wõimust

oli wõtnud. Weel oli aeg; ta oli wõrdlemisi noor; ta tahtis oma endised ausad eesmärgid uuesti üles seada ja kõikumata nende järele tööle hakata. Need pühalikud ja magusad oreli hääled olid tema hinges rewolutsiooni sünnitanud. Juba homme hommiku tahtis ta alla linna kõige kihisewama tegewuse keskk kohta tööd otsima minna. Üks nahkade sissewedaja oli talle kord woorimehe kohta pakkunud. Ta tahtis teda homme kohe üles otsida ja koha wastu wõtta. Ta lootis ilmas weel asjameheks saada. Ta lootis — —

Soapy tundis kellegi rasket kätt oma õla peal. Ta waatas kiiresti ringi ja nägi oma ees laia polismanni nägu.

"Mis sa siin wahid?" küsis politseiman.

"Ei midagi," ütles Soapy.

"Siis tule, lähme ühes," ütles politseiman.

"Kolmeks kuuks Saare peale wangi hulkumise eest," oli linna magistraati otsus järgmisel hommikul politsei kohtus.

Saepuru.

New Yorgi keel.

"Ma sõidan Leksingtoni supweiga alla ja miitan sind 86. uulitsa kooneri peal. Sina wõid kolmanda awenu elewaatori wõi uulitsa kaariga tulla. Ja siis wõtame Edu seltsis head aega."

* * *

Kõige puhtam keel.

Maarja Magdaleena Saare walla mehelt küsitakse: "Missugune keel on kõige puhtam?"

Saare walla mees ajab uhkesti rinna ette ja ütleb: "Mede kiel on kõige puhtam kiel, ei õle kianet ega wianet siden."

* * *

Helme keel.

Hummuli mees: "Ossa sõkke, wai Tõrwa kõrts om ärä palanu. Kui sia mulle ei oles ütelnu, sis mai oles tiidnukki."

* * *

Awinurme mehe keel.

Mees tahaks midagi osta, aga ei ole raha. Küsib Awinurme mehelt: "Kas sul on raha?"

Awinurme mees wastab: "Ei õle. Eile õli, siis õstsin wiina ja õksendasin; täna õstaks, ei õle."

Saaremaa keel.

"Mari, too mulle kihaga pihu. Mul pole enesel aega, ma lähen luu elusse. Siim läks waatama, kas elu malgad alles. Kui sul pole aega, saada Ingel."

"Ei Ingilil pole aega. Ingel noolib koosta."

* * *

Põltsamaa keel.

"Kuule, Juak, mine tuo tuast muast luastude pialt paa kuas ää koa."

* * *

Ministrid ja sõdurid.

Ministrid kaebawad et palk wäike, et sellega wiisakasti ära elada ei saa. Ministrid nurisewad kaastegelaste üle, et wõimata on koos töötada, sest et teisel ministril liiga uhked kombad, kolmandal räpsakas tuju, neljas pahast erakonnast — et sellepärast riiki teenida ei saa ja tagasi astuda tuleb.

Sõdurid laskekraawides ei nurisenud; nemad ei kaebanud kaas sõdurite peale, et neil wõimata sõdida, et wihma ja lume käes mugaw ei ole, et kaitsekraaw mudane. Sõdurid ei nurisenud, sõdurid ei taganenud — ministrid taganewad.

Demokraatia.

Walt Whitman

Suur on inimese keha võimkond, kuid palju suurem on waimu võimkond. Wõõras on olnud waim, mis meie hinge siamaale täitnud on, weel praegugi täidab ja meie mõttekujutusele mõõdupuud muretse nud on. Suurte kirjanikkude luuletööd, isegi Shakespeare omasid siia arwa tes, on kihwtised demokraatlise idee le ja rahwa, tööliste lugupidamise mõt tele. Kirjanduslised mudelid, mida meie wõõralt mailt ja üle mere saame, on kuninglikkudest lossidest oma al guse saanud ja kõrgete isikute ja nen de paleede õhkkonnas üles kaswanud; neil kõigil on printside armuhais juu res. Üks jagu töölistest on küll en nast rikkalikult ja omawiisi tunda an nud; sellest leiame palju, mis elegant, palju õpetatud, kuid kõik wiisakas. Kuid kui me seda rahwusliselt järe le katsume ehk demokraatlise iseloomu mõõdupuuga mõõdame, siis kõduneb see põrmuks. Ma ütlen, et ma ei ole ühtegi kirjanikku, kunstnikku, kõne meest ja nendesarnast näinud, kes en nast rahwa massede hinge järele, sel le keeletu kuid kihisewa tegewuslise masse ja rahwa hinge kohaselt awal dada oleks püüdnud. Wõite teie neid väikesi peenekombelisi looma kesi Ameerika luuletajateks pidada? Wõite teie seda igawest järelahwi mist, wõõpamist, Ameerika kunstiks, Ameerika draamaks, Ameerika mait seks ja luuleks nimetada? Ma arwan ma kuulen kaugelt nagu suurte mä gedede wastukaja läänest — Ühisriikide geeniuise põlglikku naeratust.

Wähehaawal ja wagusasti haudub demokraatia ise oma ideaalid — mitte üksi kirjanduses ja kunstis — mitte üksi meeste ideaalisi — waid ka nais te omasi. Ameerikas tõuseb naiste rahwa seltskondline seisukoht (kui tema ümbert see sammaldanud ja

umbne õhkkond kadunud on, mis sõ na lady'l kaasas käib) niisama kõr gele kui tugewatel meestel, töölistel ja wõib olla saab isegi poliitilistes küsimustes meestega ühewääriliseks otsustajaks — tõuseb isegi kõrgemale kui meeste seisukoht, wõime ütelda, püha emalikkuse läbi, mis alati nende iseloomu ülendab — ja igatahes on nad niisama kõrgel ja niisama suured kui mehed igas tegewuse harus; ehk weel õigem, neis on küllalt waimu omadusi, mis neil lubawad õhulisi mängukannisi unustada ja niisama tõsiselt ja iseseiswalt tormises elus edasi tungida kui mehedki.

Kas sina ka, wend, selles arwami ses olid, et demokraatiat ainult wali miste juures, poliitikas ja partei nime jaoks tarwis läheb? Mina ütlen: demokraatiast on ainult siis asja kui ta pärastpoole muus inimlises tegewu ses õitsele lööb ja wilja kannab — kui ta ennast nende mõttekäigus, awalikus ja eraelus, usus, kirjandu ses, koolides ja ka sõjawäes awaldab. Ma olen juba tähendanud, et demo kraatial kui kõrgel ideaalil weel puu duwad palawad poolehoidjad ja ini mesed, kes tema sisse täielikult usu wad. Ma ei näe ka, et demokraatia kuidagi suurte propagandistidele tänu wõlgu oleks wõi nende kaudu eden datud oleks saanud, koguni selle was tu, need on tihti tema edenemist takis tanud. Teda on minewikus kannud ja kannawad weel praegu kõik mo raalsed jõud edasi, — teda wiib kaup lemine, rahandus, masinad ja läbikäi mise abinõud edasi, lihtsalt iga ini mese edenemiskäik, ja teda ei saa keegi edenemisel peatada, niisama kui meil wõimatu on merewee tõusu takistada ja maakera liikumist pea tada. Kahtlemata puhkab ta wiili mata Ameerikas sündinud inimeste

rüppes, peajasjalikult põllumeeste juures. Kuid ta ei ole veel seal ei ka kuskil mujal täiusele jõudnud, ega wõeta teda seal palawalt kui kõikumata usku wastu.

Sellepärast ütlen mina, et demokraatia oma täiuses ja suurel määdul alles kauges tulewikus ilmuma saab. Ja nagu meie feodaalse maailma iga põhjaliku waatlemise juures, temas aastasadade pikkusi ringkäikusi leiame, mida inimlised ja jumalikud põhimõtted sünnitanud, ja mis kõik ühest hallikast oma alguse saab, millest seadused, usud, kombes, inimlised asutused, isiku karakter, laulud (millest ilusamad veel luuletatud ei ole) wälja woolawad, nii saab ka tulewiku ajalooteadlane demokraatia edenemiskäigu peale tagasi waatama ja teda meie edenemise keskpunktiks pidama. Ka tema juures peab tema teenustest lugu pidama ja talle au andma, kui ta pikkadel ajajärkudel inimsugu oma wõimud all on hoidnud, kui ta kõige haritud ilma moraalsete, esteetiliste, ühiskondliste, poliitiliste ja usuliste elu awalduste hallikaks on saanud, kui ta neid nende waimus sünnitanud on ja neile nende kuju annud on ja neid ennekuulmata kõrgusele on wiinud — ja kui tal oma kuumad poolehoidjad olnud on (see on wäga võimalik) kirglisemad kui mungad ja askeetlased, suurearwulisemad, kindlama usuga kui endiste aegade munkade ja preestrite usud, ja kui ta terweid põlwesi oma hingeõhuga täitnud on, mis looduse puhta õhu sarnane — ja kui ta uue maa ja uue inimese wõidurikkalt oma kohaseks muljunud ja neid oma plaani järele ja oma tarwis korraldanud on.

Nii siis näitab asi nii wälja, nagu tahaks me asjade üle kirjutada, mida veel olemas ei ole, nagu tahaks meie kaartide järele reisida, mida veel joonistatud ei ole. Kuid sündimiswalud on meil neis asjades juba käes, ja meil on sõjaaegsest põnewusest oma jagu kasu, sest neil aegadel wõime sarnaste asjade üle kergemini waimustatud saada, kui kunagi muul ajal;

sest sarnastel silmapilkudel on meie kõne sõja ja mässude tagajärjel kuum, ja olgu ei ta kriitika mõõdupuu järele küllalt poleeritud ja järjekindel ei ole, ta tuleb siis puhtast südamest ja on kui wälg.

Ja wõib olla saame meie veel oma elupäiwil oma palga kätte — sest igal maal on sarnaseid, kes selle wäärt on. Ja olgu ei meie saatus meid ära wõidetud linna sisse marssimise rõõmu tunda ei lase, et meie silmad demokraatia põhimõtte täielikku wõitu näha ei saa, mis maailma palju toredamini ilustab, kui kunagi kuninga lossi ilustatud on, kuid meil, kes meie seast selleks ärawalitud on, on siiski see troost ja see prohwetlik nägemine ja ja see rõõm, et meid meie oma aja waimustatud ja kihawasse eluwõitlusesse saab tõugatud, et meie küll madalale eluteele astume, kus meil sõnakuulda tuleb, kuid seal on Jumala sõrm ja püha waim, mida teised mitte ei näe ega kuule, ja meil on see uhke enesekindlus, et olgu me mistahes eluraskustes, katsetes, tüütawates ootamistes, meie ilmaski ei tagane, meelt ei heida, ega oma usku ja lootust ei kaota.

Ameerika kirjandus

Walt Whitman.

Ameerika nõuab luulet, mis on julge, modern, kõigile arusaadaw ja laialine ja kosmiline nagu ta ise. Ta ei tohi mitte teadusele ja uue aja wooludele wõõraks jääda, kuid temas eneses peab teaduse ja uuema aja woolude waimustust olema. Ta peab oma pale rohkem tulewiku kui minewiku poole pöörama. Nagu Ameerika peab ta ennast minewaste põlwe eeskujust lahti kiskuma, ja olgu ei ta ka nende wastu wiisakaks jääb, peab tal ise enese ja demokraatlise waimu teenuste sisse täielik usk olema. Nagu Ameerika peab ta jumalikkude uhkust inimese enese üle kõrgele hoidma (mis uue usu aluspõh-

jaks on). Juba küllalt kaua on rahwas laulusid kuulnud, milles harilik inimsugu ennast põrmuni ülemate ette kummardab, ja nende wõimu maks-waks tunnistab. Uhke ja iseseisew olgu see laul ja siis kuulab seda Ameerika tähelepanelikult ja rõõmsas tujus.

Puhas kuld ja kallid kiwid, kui neid wiimaks päewa walgele toodakse, ei lase oma hiilgust mitte sealt paista, kust seda harilikult oodetakse. Täna magab Ameerika luulegeenius meist kahtlemata weel kaugel (wäljaarwatud peenemaiselised importeeritud, kuldäärtega teemid ja sentimentaal-sed luulelibliku lennud, mis ortodoks kirjastajatele väga meeldib — mis teatud kirjandus-kildkondades õrnasid kõdistusi sünnitab ja mis nii õrn on, et ta isegi ämblikuwõrku katki ei suuda teha), Ameerika luule geenius on õnneks weel tundmata, kirjanduse ja kunstiarwustajate, kõnepidajate, ülikoolide ja kirjanduskildkondade poolt wägistamata, ta uinub tähelepanemata mõnes Westipoolses kõnekäänus, mõnes Michigani wõi Tennessee kõneterawuses ehk mõnes ette-walmistamata kõnes — ehk Kentuckis, Georgias ja Karolinas, ehk mõnes kohalikus rahwa kõnekäänus Manhattani, Bostoni, Philadelphia, Baltimore käsitööliste suus — ehk kaugel Maine metsades — ehk Kalifornia mäekaewaja onnis, ehk Kaljumägede teel ja suurel transkontinentaal raudteel — ehk noorte farmerite rinnal Nordwestis ehk Kanaada laewameeste juures suurte järwede peal.

Häbiks saaks meie Ühisriikidele olema — ma ütlen inetu oleks see meie rahwast, kes oma looduse rikkuste ja mitmekesiduse poolest kuulus on, oma suure territooriumiga, kuulus oma leiduste poolest ja oma rahwa praktiliste ettewõtete poolest, kui

ta mitte oma kirjanduslises algupäral-suses teistest palju kõrgemale ei tõuseks, kui ta mitte ise oma algupäraseid mõistuse ja esteetilisi meistritöösi ei sünnitaks, mis tema iseloomu kohased on. Kuid ma ei tunne peale meie maa ühtegi teist maad, kes selles asjas mitte omale kohta ei ole wõitnud. Shotlastel on oma rahwuslised ballaadid, mis nende minewiku, olewiku ja karakteri loomulikult ette toowad. Iirlastel on nende rahwaluule; inglastel, itaallastel, prantslastel, hispaanlastel on nende omad. Ja mis on Ameerikal? Oma põhjatute rikkaste eepiliste, lüürika, jutu, tooni ja pildi hallikate juures — neljaaastases sõjas; mis rahwa mõttekujutusele minu arwamise järele kõige rikkamaks warakambraks on, enam mitmekesine ja suuremal määdul, kui kellegil teisel rahwal, kuid ma pean kordama, rahwa suuruse kohane, algupäraline, luuleline hingeawaldus, sellekohane meistritöö puudub weel siamaale.

Juba enne kui nende riikide teine aastasada lõpule jõuab, on neid riikisi neli-wiiskümmend, mille hulka Kanaada ja Kuuba käiwad. Kui praegune aastasada lõpule jõuab, siis on meie rahwaarw oma kuus-seitsekümmend miljoni. Siis on Waikne ookean meie oma ja Atlandi ookean peasjalikult meie. Siis ühendab elektri wool iga päew igat maailmanurka. Missugune põlw! Missugune maa! Kus leiata teise nii suurepäralise? Ühe rahwa individualiteet saab siis nagu alati maailmale teenäitajaks olema. Kas on kellegil selle üle kahtlust, kes see teenäitaja olema saab? Kuid pea meeles siiski, et ilmaski ei ole ega saa muu kui üks kõigetugewam ja algupäraline Hing teisele tõsiseks teenäitajaks olla. (Selle Hinge teine nimi — kirjandus).

Keegi ei tohi Ameerikasse tulla, kui ta mitte Ameerika kodanikuks ei taha saada.
Theodore Roosevelt.

Juudi perekonnas New Yorgis.

Eesti neiu jutustus.

Sain ühte juudi perekonda koha peale kolm päewa enne Lihavõtte pühi. Olid õige mustad inimesed. Korter koristamata ja kõik lohakile. Näis nagu poleks kolmel kuul luuda tarvitatud. Kui sisse astusin, kästi jalamaid tööle hakata, kolmest magamistoast kästi kaks kohe ära kraamida.

Hakkasin siis hoolega tööle, nii pea kui vähegi selgusele jõudsin, kust otsast peale hakata. Kui tüki aega selle möllu hulgas rabelenud olin — woodi pesu wahetanud, wanu saapaid ja musta pesu sorteerinud, mis kõik mööda tuba ja nurke laiali oli loobitud — hakkasin pörandat pühkima. Pörandal oli wanaaegne ühewärwiline riie üleni peal. Tegin akna lahti ja panin luua lendama nii et tolmu pilwed taga.

Proua tuli sisse ja hakkas riidlema, et liiga kaua olen ühes toas aega wiitnud ja liiga sügawale woodi alla pühkima läinud, mida teine kord wõida teha, kui rohkem aega on. Tegin siis seal toas sedakorda tööle lõpu. Teine woodialune jäi pühkimata ja läksin kööki.

Seal walitses päris Soodom ja Komorra. Pesemata ja räpased sööginõud, ärakuiwanud, wedelesid määrinud laual ja wee kraani all hunikus. Proua ütles, et köök tulla järgmiseks puhastada — pärast lõunat. Lõuna aeg oligi juba käes ja minu kõht tühi, mis kole. Istusin siis natukeseks maha hinge tõmbama ja ootasin, millal proua tuleb lõunaks juhatast andma. Tuligi, kuid riidles jälle et olen alles söömata.

Olin imestuse pärast päris tumm; sest kust ma wõõras inimene teadsin, mis nemad lõunaks sööwad, ehk mis asja mina omale lõunaks wõtta wõin. Wabandasin siis, ni kui oskasin ja küsisin, mis "saksad" süüa soowiwad.

Õeldi, et nemad ei söögi midagi, waid paastuwad. Ütles siis, et mina wõin omale ühe muna keeta ja juudi matsat leiwa asemele wõtta — muud söögi towaari nemad ei tarwita.

Minu meeleolu langes selle jutu peale õige madalale, aga kui sellegi ära olin söönud, tõusis ta jälle tüki maad kõrgemale. Tegin siis selle järele kõõgi hoolega puhtaks, mis terwe õhtupoole ära wõttis. Õhtu eel kästi weel söömatuba ka natuke ära kraamida. Ja sel ajal, kui kõik muud inimessed jälle õhtast söiwad, olin mina näljane kui hunt. Proua aga ei teinud söögist juttugi. Nii kella seitsme paiku, kui kõik "saksad" riides ja rõõmsate nägudega wälja minemas olid, astus proua üle läwe ja tähendas nagu mööda minnes — ma wõiwat omale jälle ühe muna ära keeta ja matsat wõtta, leiwa asemel. Mis sa hing ikka näljaga teed. Sõin jälle selle pisku õhtusöögi ära ja heitsin otse puruwäsinult kohe magama.

Järgmisel hommikul aeti juba kell wiis üles. Kell kaheksa anti tass musta kohwi ja jälle matsat. Proua oli õhtu enne kõik musta pesu likku pannud ja minu töö oli siis see hommik pesta. Sain sellega just lõunaks walimis. Anti jälle üks muna ja matsat. Mul kippus kops üle maksa minema, kuid kannatasin wälja. Õhtupoole kästi kõik toad ära koristada, nii palju kui jõuab. Ja õhtasöögiks oli jälle matsa ja üks kuke nokatäis soolast kala, muna asemel.

Järgmise päewa hommikul aeti kell seitse üles ja kästi kõõgi pörand ära küürida, enne hommiku sööki, mis jälle mustast kohwist ja matsast koos seisis.

Selle järele kästi triikima hakata. Triikisin siis ka hoolega kuni kella üheteistkümmeni, kus ennast tühja kõhuga seismisest nii wäsinud tund-

sin, et kuidagi enam jalul ei tahtnud seista. Istusin siis minutiks maha. Kuid just sellel silmapilgul tuli proua sisse ja hakkas riidlema, et noor inimene ja nii laisk, istub triikides! Seal lõppes siis ka minu kannatus. Inglis keelt ma suurt ei oskanud, kuid ütlesin talle siiski kõik näkku, mis ma teadsin ja nõudsin selle kolme päewa raha kohe kätte ja ütlesin talle ka, et ma lähen ennem ära, kui siin nalga suren. Prouakene wastas, et mul ei

olla õigust raha nõuda, sest tema olla mind kuu aja peale palganud ja kui mina ennem ära lähen, olla see kontrahi murdmine. Mina küll seadust ei tunnud. Kuid loomusund ütles, et sinna ka nälgima ja rasket tööd tegema jääda ei wõi. Wõtsin siis käekoti oma riietega ja olin Lihawõtte laupäewal wanas korteris tagasi ja juudi juures ilusti ära paastunud, kas mine wõi laua kirikusse.

Ella.

Abraham Linkolni anekdoodid.

Kuiw teaduse mees.

Kord tähendas Linkoln New Yorgis ühel pidusöögil, kus palju haritud mehi koos oli, kellegi Greeka ajaloo kirjutaja kohta et see liiga igaw olla, mille eest teda kohe üks diplomaat käsile wõttis. "Herra President," ütles ta, "see ajaloo kirjutaja on üks meie aja kõige suurematest teaduse meestest. Ja kahelda on, kas kunagi enne keegi teadlane sügawamale püha teaduse kaewu alla on läinud kui tema." — "Jah, ega nii kuiwalt wälja tulnud kui tema," wastas Linkoln.

* * *

Kohtust wälja naerdud.

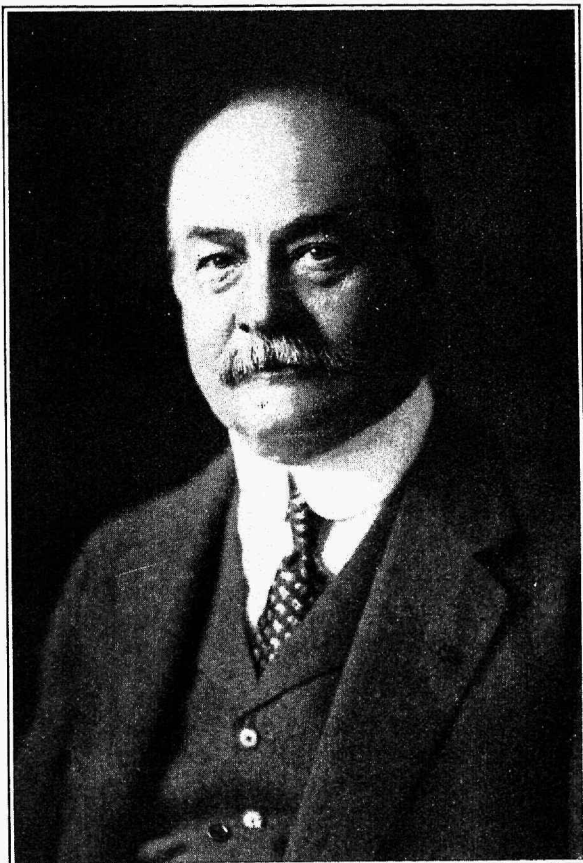
Linkolni oma jutu järele oli ta oma kõige mõistlikuma sõna järgmisel juhtumisel wälja rääkinud. Tema oli Illinois'i riigis kohtus, kus ta kedagi kaebealust raskes kisklemise asjus kaitses. Pealekaebaja rääkis kohtule oma haleda loo ära, kuidas kaebealune teda armetult peksnud oli, mille juures tal rohkesti löögi märkisi näidata oli. Selle järele andis prokurör pealekaebaja Linkolni kätte järelepärimiseks ja uurimiseks. Linkoln ütles et temal kaebealuse poolt ühtegi tunnistust ette tuua ei olnud, ja et ta ainuke lootus selles seisis, kuidas pealekaebaja enese juttu tühjaks teha. Linkoln waatas seda pealekaebajat

hoolega üle ja jõudis otsusele, et see wähe uhke wõitu mees oli, kes wahest isegi kisklemistega uhkustada wõis, ja lühikese pause järele küsis ta siis: "Aga ütelge mulle, sõber, kui suur see maatükk oli, mille pärast teil minu kliendiga kiskuda tuli?" — "Umbes kuus wakamaad," wastas küsitaw. "Aga kuulge, mu sõber," jätkas Linkoln edasi, "kas te siis tõesti ei usu, et see lõikus, mis te saite, kuue wakamaa kohta siiski liiga wäike on?" Wannutatud mehed hakkasid naerma, kohtumees hakkas naerma. Ja see asi sai kohtust wälja naerdud.

* * *

Ettewaastust.

Keegi tähtis riigi ametnik tõi Linkolni jutule saades neegri wabastamise küsimuse ette. "Waadake, asi on see," ütles Linkoln, "meil on õige suurt ettewaastust waja selleks kuidas seda küsimust otsustada. Kui me mitte ettewaatlikud ei ole, siis wõib meiega sedasama juhtuda, mis ühe Illinois'i habemeajajale juhtus, kes minu näolise aukus põskede ja terawa näoga isanda habet ajas. Ta pani isandale sõrme suhu et põse auku wähe wäljapoole punni ajada, kuid selle juures lõikas ta noaga põske ja ühes ka tüki oma sõrmest maha. Kui me mitte ette ei waata, siis teeme niisama kui see habemeajaja."

Dr. NICHOLAS MURRAY BUTLER
Kolumbia ülikooli president.

Põhjalikkust.

Dr. Nicholas Murray Butler

Jällegi awawad ülikooli uksed väljapoole et sajad noored inimesed wälja wõiks minna, sinna, mida me piltlikult ilmaks kutsume. Ja nad wiivad enestega, seda loodame meie, kallid mälestusi Kolumbia ülikoolist ja ka kaunikese waranduse pauna, mis siin kokku pandud. Ja tähtsas on et sellest paunast mitte,

nagu Tennyson seda kutsub, põhjaliku teraga mõistus ei puudu.

Põhjalikkust on seda enam tarwis, mida vähem ta moodu asjaks saab. Korralikku ja terwet mõtlemist on raske õhukonnas ülewal pidada, mis kiiresti waheldawate tundmusawalduste sädemetega täidetud on. Mõistlik järeлкаalumine ei ole mitte kerge

kui ajalehtede otsused kõik korraliku kohtupidamise ära lämmatawad. Raske on hoolega iga uuendust seltskonna elus, moraalil ja poliitikas järele kaaluda, kui awalikku arwamist kiiresti ühest tundmuste tormi awaldustest teise juurde kistakse, ja kui rahwaste suured hulgad ainult sellest äritatud saawad et neil millegi juurest lahti saada on ja sellest sugugi ei hooli, kuhu poole edasi minna. Praegu tungib keelepeksmine sinna, kus enne juttu aeti; kuritegewus ja seltskonna pahed on wõõraste toa kõrgeteks kõneaineteks ja püünteile mänguasjadeks saanud; suur huwitus päewaküsimuste wastu, (mis homme juba ei päewaküsimused ei ka küsimused ei ole), ei anna sügawamale ajaloo ja kirjanduse uurimisele mahti. Iga walitsew tendents püüab elu kahemõõduliseks lagemaaks teha, millele ei sügawust, ei tagaseina, ega püsiwat juurt.

Ja kõik see ei leia wähematki toetust teaduse uurimises, ajaloos, kirjanduses ega filosoofias, ja kõige vähem veel suure ewolutsiooni õpetuses. Igatüks neist nõuab järelejätmata põhjalikkust ja sügawuse mõõdupuud. Ei wõi selle üle sugugi kahelda et meie uemal ajal palju oma endisest lugupidamisest põhjalikkuse wastu kaotanud oleme. Paistab nii wälja, nagu peaks meie enam pealiskaudsuse hiilgusest lugu.

Wäga tähtis on neile, kes praegu oma elukommete ja ülespidamise üle otsust teewad, ja kes ilmas silmapaistwa kohale asuwad, kõige selle üle järele mõtelda ja otsusele jõuda, mis see tähendab. See oleks tõesti pealiskaudne teadusemees, kes ookeani ainult tema pealmiste woolude, tema tormide ja waikuse järele kirjeldaks. Niisuguse otsustamise juures ei maksa siis ookeani tume ja waikne sügawus, tema endiste aastasadade elu jäänuste ja praeguste rikkalikkude eluawaldustega midagi, mis meie maakera elu peale siiski tähtsat mõju awaldawad. Ja niisama wilets teadusemees oleks see, kes maakera õhu-

konda ainult selle õhu järele kirjeldaks, mida inimene maapinnal sisse hingab. Siis jääks suured füüsika, keemia, mehaanika ja astronoomia probleemid täitsa tähelepanemata, mida õhukonna kõrgemad kihid ja ether ette toowad. Niisama wale otsus inimese ja seltskonna kohta tehtakse siis, kui neid ainult kiiresti waheldawate tundeawalduste järele otsustada tahetakse ja sügawamaid inimese loomu karakteri jooni ja hingeawaldusi tähele ei panda. Praegused tundmuse awaldused ei ole sugugi need wiimased otsuse andjad elu üle, olgugi et paljuid seda uskuma panakse. Kultuura ilma ülesehitamine on sarnane hiiglatöö, mille kallal kõik minewik, olewik ja tulewik ametis on ja mille juures nii hästi minewikul, olewikul kui ka tulewikul omad huwid on ja mille huwidest õigused wälja kaswawad. Pealiskaudne eluwaataja, impressionist ei näe elu mitte nii kui ta tõesti on, waid nii kui ta olema paistab.

Ja kui see ülikool neile õpilastele, kelledele ta täna kätt annab, mitte jäädawalt põhjalikkuse tundi pähe ei ole õpetanud, siis ei ole ta oma ülesannet mitte täitnud, oli ta töö muidu kui tahes hea. See kes ülikoolis õppinud on, igat asja põhjalikult järele kaaluma, kes igat wõimalust järele katsub, sellel on looduse ja elu üks-teisest ärerippumise kohta õige arusaamine. Nii moodu õpib ta tundma, et pealiskaudsete wahede peale waatamata, asjadel sügawal suguluse sidemed olla wõiwad, ehk suuremad wahed. Ta saab aru, et olgugi katsete walgus küll nõrk ja tume, see siiski ühest allikast tuleb. Ta saab põhimõtete, seaduste ja korralduste tähtsusest aru ja saab aru kuidas need elus mitmel wiisil ette tulewad ja töötawad ja osa sellest elust on, aga mitte terve elu.

Põhjalikkuse teraga mõistus on niisugune, kes need tunnid ära õppinud on ja kellele kombeks on saanud nende järele käia. Ta ei wõta lihtsat olemist mitte veel tõenduseks ka siis

kui tarwiduse tung seda nõuab; ei ka siis kui suur kära ennast kaine kaalumise kohale tahab asendada. Ta küsib asjade põhjusi järele, nende tähtsamaid printsiipisid ja ta teab ka kuidas nende juurde jõuda. Minu kindel lootus on see, et teie need põhja-

likkuse tunnid hästi ära olete õppinud ja ära seedinud, nii et nad ennast iga teie sammu peal tunda annawad ja teile enestele uut jõudu ja elumõnu tooma saawad, niisama ka selle seltskonnale, kelle teenistusesse teie astute.

Ameeriklaste mõtted.

Emerson.

Ameerika on noorte inimeste maa. Iga kangelane saab lõpuks tüütuseks.

Rakenda oma wanker tähe külge.

Ära loe raamatut, mis weel mitte aastat wana ei ole.

Midagi suurt ei ole ilma waimustuse ta korda saadetud.

Rahulolematus on eneseusalduse puudus ja tahtejõu nõrkus.

Inimesed on harilikult paremad kui nende usk.

Terwe inimese sugu armastab armastajat.

Hästi tehtud töö tasu on teadmine et see tehtud on.

Meie ei loe inimese aastaid enne, kui tal enam midagi lugeda ei ole.

Kitsarinnalised inimesed usuwad õnne sisse.

Meie keeme igäüks ise kraadi peal.

George Washington.

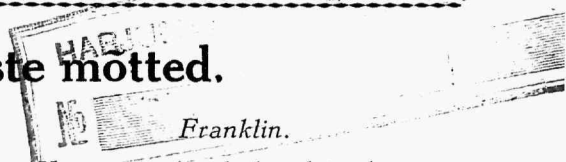
Mõttele enne, kui sa räägid.

Ära rõõmusta teise õnnetuse üle, kuigi teine su waenlane on.

Ära wõta omale ülesannet, mida sa läbi wiia ei suuda; ja pea alati meeles et tarwis on sõna pidada.

Theodore Roosevelt.

Inimene, kes siin pool wett head tööd teha ei taha ja armastuse oma wana kodumaa vastu kaotab, ei ole mitte just äraandja, waid lihtsalt loll ja siin soowimata kodanik.

Künnä sügawalt kui laisad magawad.

Kui sa teada tahad, mis raha wäärt on, siis katsu teda laenata.

Häda ei ole kunagi hääd kaupainud.

Jumal aitab neid, kes ise endid aitawad.

Pea meeles et aeg on raha.

Maailm ei tunne hääd sõda ja paha rahu.

Linkoln.

Ei ole hea jõest läbi minnes hobuseid wahetada.

J. Billings.

Ei ole paremat tarkuse tunnistust, kui see et inimene kõike usub, millest ta aru ei saa.

Wõlg on lõks mille inimene ise enese jaoks üles seab ja mille sööta ta pärast ise meelega ära läheb wõtma.

Kui inimesed su juurde nõu küsima tulewad, siis tahawad nad harilikult et sa nende oma arwamisi kinnitad, mitte neid arwustad ja parandad.

Selleks on tarka meest tarwis et seda warjul hoida, mida sa ei tea.

Laisk mees on see, kellel aega ei ole ja hoolas mees see kellel rohkem aega on kui ta teab, mis sellega peale hakata.

Enne kui sa inimeselt ta usku ja poliitikat ära tahad wõtta, waata ette et sul uus asemele anda oleks.

Abraham Linkolni anekdoodid.

Kas mulle ka kirja on?

Rumal-uhke Elmore Johnsonil oli kombeks linnas, kus Linkoln posti-ametnik oli, alati kirjade järele pärimas käia, mõnikord isegi kolm-neli korda päewas, kui ta aga linnas juhtus olema ja iga kord küsis ta Linkolni käest: "Kas on minule midagi? See tüütas Linkolni wäga ära, kuid tegi talle ka oma jagu nalja. Wiimaks tuli Linkolnile lõbus mõte pähe: ta kirjutas ise Johnsonile kirja, nagu tuleks see ühe neegri piiga käest Kentucki riigist, milles tantsupidudest, juhtumistest maisi põllul ja muust sarnastest asjadest juttu oli, ja lõpetas selle sõnadega: "Johnson, tule ikka jälle mind wahest waatama, ega peremees sind enam kõogi uksest wälja ei wiska." Elmore wõttis selle kirja Linkolni käest wastu, tegi lahti, kuid mehikene ei osanud ühtegi sõna lugeda. Ta läks oma kirjaga ühe oma sõbra juurde, kes lugeda oskas. See luges talle kirja nii ette, kui see kirjutatud oli, kuid Elmer ei uskunud teda ja arwas et ta sõber temaga nalja mängis. Lõpuks otsustas ta Linkolni enese juurde minna ja temal lugeda lasta. See oli Linkolnile peaaegu rohkem kui ta wälja kannatada wõis, kuid ta luges kirja siiski ette. Ja see mees ei tulnud enam iialgi küsima: "Kas on minule midagi?"

* * *

Kus Linkoln elab?

Kord kui Linkolnil kohtu protsessi pärast Chicagos käimist oli, otsustas ta naine kellegi naabri nõu peale maja katukse maha lasta wõtta ja seda kõrgemaks teha. See maja oli poolteise kordne ja neil oli plaan temale wähe peale ehitada. Kui Linkoln Chicagost tagasi jõudis, jäi ta suures imestuses maja ette seisma ja küsis tänawal ühe mehe käest. "Kuulge wõõras, kas te teate mulle ütelda, kus Linkoln elab?" See näitas maja peale ja Linkoln astus püha tõsidusega läwest sisse.

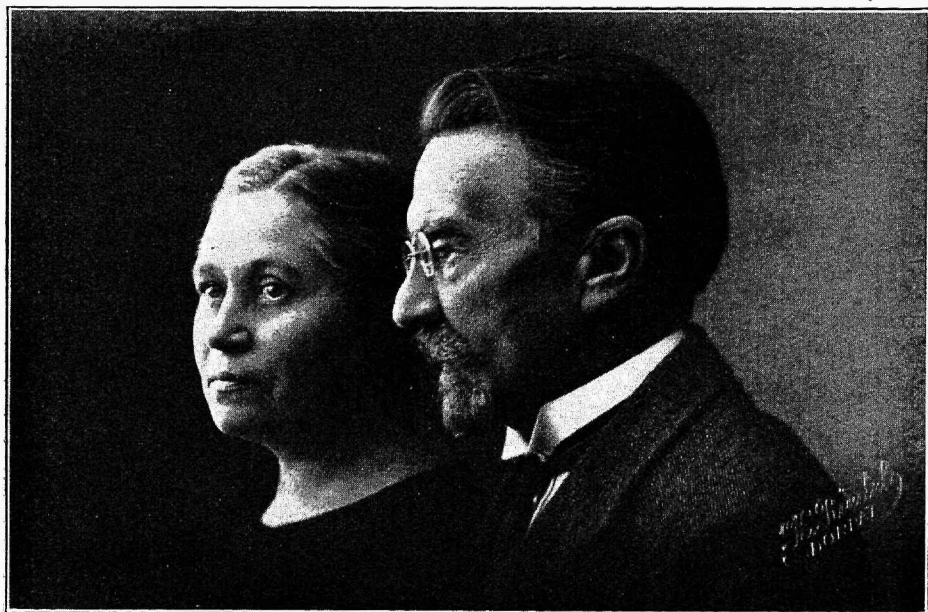
Kas Jumala tahtmine.

Presidendi ameti algul tuli kord üks naiste saatkond Linkolni juurde ja palus teda orjapidamist kohe ära kaotada. Sarnane samm siis oli aga presidendil poliitilistel põhjustel wõimata ja Linkolnile ei meeldinud nende naiste pealekäimine, kes temale selleta hakkasid et ta niisama talitama peaks kui Deboora, sest Jumal olla teda selle jaoks ärawalinud. Selle peale wastas Linkoln: "Olete nüüd omaga walmis?" Ja kui talle jaatawalt wastati, siis tähendas ta: "Mul ei ole tahtmist ega aega teiega selle asja üle waidlema hakata, kuid lubage et ma teile selle küsimuse ette panen. Kui Jumal mind tõesti selle töö peale määranud on, nagu teie rääkiste, kas ei ole see siis mitte wõimalik et Ta seda mulle ka otsekohe teada oleks annud."

* * *

Särgi wäel.

Sekretär Stanton räägib Linkolni kohta järgmise anekdoodi Gettisburgi lahingust. — Wiimaks pärast keskööd tuli telegraafi teade Põhjariikide suurest wõidust Gettisburgi juures. Stanton kahmas telegrammi näppude wahel ja jooksis nii ruttu kui teda jalad wiisid presidendi maija ja koputas ta ukse pihta, kus Linkoln parajasti magas. "Kes see on?" tuli seest Linkolni hääl. — "Stanton". Uks läks lahti ja selle prao wahelt paistis Linkoln, küünal käes, "lühikeses öö särkis ja nii pikkade koiwadega, kui ma seda enne kunagi ühegi inimese looma juures näinud ei olnud." Kuid enne weel kui sekretär sõna suust wälja sai, mõistis Linkoln juba tema näo joontest, missugust teadet ta tõi, kahmas rõõmuhüüdega Stantonit ümbert kahe käega kinni ja siis tantsis ta Stantoniga pimedas toas, kuni mõlemad ära wäsisiwad. Selle järele siis istusid nad maha, President ikka särki wäel ja rääkisid sõja üle kuni ilm walgeks hakkas minema.

Eesti dramatist A. Kitzberg ja abikaasa.

Kitzbergi päew New Yorgis.

A. Pranspill*

Hustatud kuulajad. Täna on meil siin haruldane päew. Kuna meie jalgade all, kino teatris, inimesed ekraanil president Coolidge kõne platwormil waatawad, seal kõige maailma jookswate sündmuste rida inimeste silmade eest mööda liigub, warju piltisi ette tuuakse Euroopast, Aasiast, Austraaliast, Lõuna Ameerikast ja Alaskast, — igast ilmakaarest, kus midagi tähtsat sünnib, ja väljas tänawal, heleda elektri tule walgel, inimesed edasi tagasi kiirustawad, meist uulitsa trammid ja autod mööda kihutawad, maa all raudteel rongid põhjast lõunasse ja lõunast põhja — alalõpmata edasi kihutawad, — istume meie siis, koguke eestlasi koos ja pühitseme ühe wanema Eesti kirjaniku tulewast 70. sünnipäewa, meie aja suurimas ja tähtsamal ilmalinnas, New Yorgis, maailma liikumise ja kihawa elu südames, keset Ühisriikide

kihawat elu, keset intensiivsemat tegevust, eluröömsate inimeste murrus, heleda elektri tule walgusel.

Kitzbergi päew New Yorgis. Mis tähendus on nende nimede koostarwitamisel? Sisuliselt tähendab see umbes sedasama, mis Eesti riigi tunnistamine kelleki ilmariigi poolt. Eesti oli tundmata, teda ei loetud ilma rahwaste hulka, osa Wenemaast, ta oli nagu alaealiste killas, teda nagü ei olnudki. Seal tuli aga päew — ja Eestile ütlesid teised ilma rahwad — tere tulemast! Sinus näeme kedagi enestega ühewäärilist, oled meie perekonna liige, osa maailma rahwa perest. Ja täna teeme seda kirjanduse ilmas, mis juba warem poliitika ilmas tehtud on. Meie ütleme siin Ameerika ilmalinnas ja Ühisriikide kodanikude juuresolekul wanema ja suurima Eesti kirjanikule tere tulemast. Tere tulemast maailma kirjanduse lawa-

*New Yorgis, Edu saalis peetud kõne, 21. nowembril, 1925.

le, maailma kirjanduse kuningate keskele, maailma heleda walgusele! Sest see on tarwilik ja see on loomulik et see nii sünnib. Poliitilise olemise tunnustamine ilmariikide poolt ei ütle weel rahwaste läbikäimise ja ühistootamise ilmas Eestile kõik, mis ütelda on ja diplomaatilise ilma esitajad ei loo mitte sugugi kõiki kontaktisi, mis luua on. Siin on suur tööpõld Eesti rahwa poegadele ja neile ameeriklastele tsiwilil elus, keda Eesti asjad ja kirjandus huwitawad.

Meie wõime selle üle rõõmu tunda, et Eestil kirjanikke on, keda ilmakirjanduse kõrgele pinnale tutwustamiseks ette wõime tuua, meie wõime uhkustada sellega, et meil asja on kaasaegset suurimat ilmariiki ja wäikest ja noort Eestit kõrwuti seada. Meie wõime uhked olla oma Kitzbergi peale ja tema kirjanduslise tegewuse peale ja kui weel tänapäew Ühisriikide rahwas Kitzbergi ei tunne, siis ei ole see mitte Kitzbergi ja tema töö süüd, ei ka Eesti wabariigi ja eestlaste süü: sellel on õige lihtsad ja mõjuwad põhjused ja see kõige mõjuwam põhjus, miks ei Kitzbergi ei ka teisi Eesti kirjanikke Ameerikas ei tunda — seisab selles et eestlased küllalt Inglis keelt ei oska. Kõik ripub sellest ära. Ja niipea kui nad Inglis keele ära õpiwad, nii ära õpiwad et sellega kirjanduse ilmas ülesastuda wõiwad, siis hakkawad ka ameeriklased Kitzbergi töösi lugema. Eesti kirjanikkude tõlkijad peawad eestlaste, mitte wäljamaalaste, seast tõusma. Kuid kahjuks ei tunne ma praegu Eestimaal ühte ainustki meest, kes küllalt Inglis keelt oskaks, et eestlaste töösi tõlkima hakata. Eestlased ei oska Inglis keelt — kordan weel.

Peame kohe arwesse wõtma seda asjaolu, et kirjanduse ilm keeleteadmisele koguni teistsugused nõudmised üles seab, kui muu äriiline tegewus. On ju Eestis riigimehi, koolimehi, isegi koolipoissa, kes arwawad et nad Inglis keelt oskawad. Kuid nad eksiwad, kui me nende teadmiselega kirjanduse põllule ruttame. Siin on hoo-

pis suuremad nõudmised ja Ameerika kirjanduse ilm seab iseäraliselt kõrged nõudmised tõlke kirjanduse peale. Siin on kõik raamatulikud kõnekäänud ja tõlgitsetud fraasid keelatud ja lubamata. Kui juba suurte äride kuulutuste kirjutajad oma ametit mitmed aastad ülikoolis õpiwad, iga sõna peensuseni kaua uuriwad ja kuulutusi kui kirjanduslisi meistri töösi trükki saadawad, siis wõite omale ette kujutada, missugused nõudmised tundmata rahwa kirjandusele ette seatakse.

Tõsi küll, ma olen tähele pannud, et ameeriklased suure kaastundmusega Eestist räägiwad, ja ma tean ühte juhtumist, kus nad halwas Inglis keeles kirjutatud raamatut, milles Eestit tutwustatakse, õige sõbralikult on arwustanud. Kuid pean kohe tähendama, et arwustamine ja raamatu tarwitamine lugejate poolt kaks isasja on. Arwustajate heakskiitmine ei tähenda midagi, kui lugejad külmaks jääwad. Ja lugejad jääwad külmaks, nii kaua kui töö puudulik, raamatulik, on.

Nii siis on kõige mõjuwamaks põhjuseks Kitzbergi mittetundmise juures Ameerikas Inglis keele tundmatust eestlaste poolt. Sellega ei ole siiski öeldud, et kui Eestist keegi keeletark tõusma peaks, siis kindlasti ja tingimata kõik inimesed Ameerikas Kitzbergi töösi lugema hakkawad. Kaugeltki mitte. Siin on jälle põhjusi ja takistusi ees, mis kirjaniku töö kvaliteedist ära ei ripu. Nende lihtne nimi on — olud.

Selleks et kellegi rahwa kirjandusest aru saada, peab lujeja ka selle rahwa elust ja olust aru saama. Wõib ju ütelda, et kirjandus ise tutwustab seda elu-olu. Siin aga on lugu niisama kui raamatu lugemisel üleüldse. Selleks et raamatut lugeda ja tast mõnu tunda peab tähti tundma ja sõnadest aru saama. Ja et kellegi rahwa elust aru saada, selleks on tarwis selle rahwa elulistest asjadest aru saada, tema elu tarbeainete nimesi tunda ja teda ümbritsewat maailma tunda niipalju kui see muust ilmast lahku lä-

heb. Kuid Eesti igapäises elus tuleb asju ette, mida Ameerika ei tunne, millel Inglis keeles, mille terwet sõnade kogu 450,000 — 600,00 peale rekendatakse — sõnad puuduvad. Tarwis oleks sarnasel juhtumisel Eesti omad sõnad, nii kui nad on, ette tuua. Ameerika kirjandus nõuab aga et uusi sõnu ei tohi teha — wõõraid sõnu wõib äärmisel juhtumisel ja hädakorral sisse wõtta. Nii siis ei ole puht Eesti elu kirjeldused sellepärast igakord tõlgitawad, et nad eelteadmisi nõuawad, teadmisi, mida aga tõlkega edasi anda ei saa, ilma milleta jälle töö oma wäärtuse kaotab.

Wõtke näituseks sõna rehepapp. Inglis keel ei tunne sellekohast asjameest. Kuid Eesti mütoloogias on see tähtsal kohal. Sama lugu on sõnaga rehi, rehepeksmine. Eestlane wõib sellest lugeda, ta saab asjast kohe aru. Kuid ameeriklasele tuleb pikk seletus anda selle kohta, kuidas Eestis reht pekstakse, missugune see hoone wälja näeb. Samuti wõimata on tõlkida moonake, saunamees. Kõikide sarnaste sõnade jaoks on tarwis enim pikk seletus anda, kui neid puhtas Eesti keeles Inglis keelde sisse wõtta. Ja nagu juba tähendasin, nende sissewõtmise juures peab ettewaatlik olema. Ameeriklane ei salli, et juturaamat, mida ta lõbu pärast loeb, mõneks kooliraamatuks tehtakse, milles talle uut keelt õpetama hakatakse. Ta ei luba rohkem wahest kui ühe sarnase wõõra sõna saja lehekülje kohta.

Sellega siis on Eesti kirjanduse edul Ameerikas kaks tõket ees: Inglis keele mitte teadmine Eestis ja Eesti olude mitteteadmine Ameerikas. Oleme kui nõia ringis.

2.

Kui ma teile Kitzbergist kui Eesti suurest kirjanikust räägin ja ühest ilmakirjanduse kandidaadist, siis ei tee ma sellega mitte mõnda leidust, ega awalda ka oma isiklist arwamist, ma lihtsalt kirjeldan asja nii kui see mulle terwe mõistuse juures wälja näeb, ja kuidas seda awalik arwamine omaks

on wõtnud. Ja lubage et ma teie usaldust siin kurjaste ei tarwitaks ja palun, — ärge mõtelge ka et ma Kitzbergi kohta sellepärast hästi kõnelen, et me tema tulewat sünnipäewa pühitseme, — mitte sugugi, — lubage et ma teile tõendused ette toon. Ja lubage et sõna kirjanduse ja kirjaniku enne defineerin, kui asjaga edasi lähen, et igasugust segadust ära hoida.

Sõna kirjandus sisaldab laiemas ulatuses kõike, mis kirjutatud on. Siia hulka käiwad raamatud, ajalehed, kuulutused, pidude programmid, panga raamatud, lühidalt — kõik must walge paberi peal. Kuid kirjanduse ilmas on sõnal kitsam tähendus. Siin mõeldakse ainult, nõnda nimetatud, ilu-kirjandust, mis minu arwamise järele õige wildak waade on ja inimestele kirjanduse arusaamise asemel kirjanduse ebausku kaela määrib. Seda kirjanduse ebausku ei saa ma täna pikemalt seletada. See on rohkem akadeemiline küsimus ja wiiks meid asjast kõrwale. Ütlen ainult niipalju et tänapäew meie waated kirjanduse peale, kui me kirjandusest ainult kui ilukirjandusest räägime, niisama wildakad on, kui keskajal, kus kirjanduse all ainult waimulikku raamatuid ja pappide jutlusi mõisteti. Ja läheme asjaga edasi.

Teate kõik, mis ilukirjanduse all mõeldud on. Ja Kitzberg on mees ilukirjanduse põllul. Seal kus wene lastel Googol, Tolstoi, Turgeniew olid, seal kus sakslastel Schiller, Goethe, Inglastel Shakespeare, — on meil Kitzberg. Ja siin on siis see kitsas purre, millest üleminemise juures ettewaatlik peab olema. Kas on siis Kitzbergil Eesti kirjanduses seda tähtsust, mis ülewal nimetatud meestel wõõraste rahwaste juures? Et õige otsusele jõuda, selleks on jällegi tarwis selge wastus anda küsimuse peale: mis on see asi, mis ühte kirjanikku ajalooliseks, klassiliseks teeb, ta nime kirjanduse ilmas jäädwustab, kuna teised, kes ka kirjutawad isegi suuri ja pakse raamatuid kirjutawad, unustuse hõlma jääwad? Selle juures

peame kolme asja silmas — seda, mil-
lest kirjutatakse, kuidas kirjutatakse,
ja kuidas kirjutus vastu wõetakse.

Siin kuuleme kauget kisa kärarikka
nooresoo poolt — kunst kunsti pärast,
kunsti ilmas ei ole see tähtis, millest
kirjutatakse, waid see, kuidas seda te-
hakse. Teil wõib oma jagu õigust olla,
kärsitu noorsugu, kuid selle õigu-
sega ei saa teie ennast ega kedagi
teist ajalooliseks teha. Ma küsin teilt,
miks Milton omal ajal Kadunud ja
jälle leitud paradiisist kirjutas? Miks
Pushkin Jewgeni Oneeginis mitte
proletaarlisest diktatuurist ei kirjuta-
nud? Kui te Miltoni loete, siis leiate
nende küsimuste käsitust, mis tol ajal
inimeste meeli liigutasid, kui Googoli
loete, siis leiate teatud ajajärgu tüü-
bid ja tolle aja inimesed, kui midagi
keskajast loete, siis on loomulik, et
Rooma paawstiga kokku puutute, kui
uuea aja ilma kirjanduse põllule
tungite, siis wõite seal iseloomulikku
tungi teaduse ja walguse poole leida,
leiate Fausti kuju, mis täitsa modern
on. Ma ütlen, suure ilma suured kir-
janikud, kirjutawad oma suremata
töodes ikka suure ilma suurtest sünd-
mustest ja nende suurte sündmuste
kirjeldused on, mis neid jäädawaks
teewad. Nad awaldawad oma aja
suuremate probleemide piltisi, toowad
oma aja kõige suuremate liikumiste
tüüpisi kunstiliselt kõrges kirjelduses
ette. Nad wõiwad ka vähemaid tee-
misi käsitada, kuid see, mis neid suur-
teks teeb, on ikka suurte sündmuste
käsitused. Ilmakirjanduse lugejatel
ei ole huwi, ei ole asja pisi-tillukeste
asjade juurde minna, tähtsad asjad
käiwad ikka ees.

Sellega on hädasti tarwis, et suur
kirjanik hästi wäljaarenenud isik on.
Ta peab kõige pealt oma aega ja oma
aja inimesi tundma, ta peab neist aru
saama, ta peab teadma, mis tema aja
kõige tähtsamad probleemid on, ta
peab neid ära tundma, kui teised neid
ära tunnewad, ja ka siis ära tundma,
kui ta kaaskodanikud neid mitte ära
ei tunne. Ta peab teiste eel käima.
Tal peab kõrge arusaamine olema

ühiskondlistest pahedest, ta ei tohi
tühja tuult tallata. Ta wõib wahest
wähematest asjadest hästi rääkida ja
neist ilusti kirjutada, kuid wäikesed
asjad unustakse wähehaawal, nii kui-
das ajaratas edasi liigub ja silma
paistma jääwad ikka kõrgemad tipud,
mida kaugemale inimese põlwed kir-
janikust jõuawad, kuni aasta sadade
wältusel ainult kõigekõrgemad mäe
harjad silma paistawad, suurte sünd-
muste tipud, mida kirjanikud oma kir-
jutustes kirja paberil kustutamataks
teinud. Sellega ütlen lühidalt, ilma
et just nõuaks, et te mind usuksite,
suurte kirjanikkude juures on ka see
tähtis, millest kirjutatakse. Ja iga
rahwa suur kirjanik saab sellega suu-
reks et oma aja inimeste, oma rahwa,
ehk selle rahwa suurtest probleemi-
dest hästi aru saab, mida ta kirjeldab.

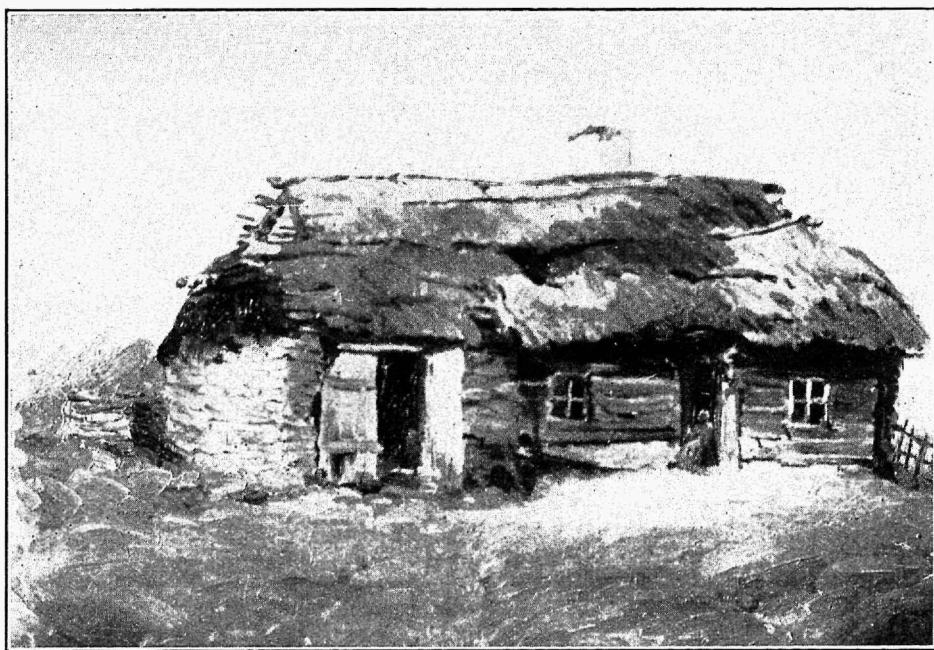
Igal rahwal on teatud mõttes oma
hingeelu, natuke isemeelsem kui teiste
oma, tal on omad eluküsimused, omad
huwid, mis teiste omadest enam-wä-
hem lahku lähewad, on ka tema hin-
ges seda, mis iga rahwale omane.
Kirjanik on see, kes kõigest kõige
rohkem aru saab. Ja siin ei ole kir-
janduslistel poisikestel püsiwust, ega
noorukestel aupaika. Siin on maks-
wad enamasti wäljaarenenud mehed
ja ainult wahete-wahel nooremad wõ-
sud, keda müstilised jõud kirjanduse
põllule wiiwad ja neid teinekord proh-
weti keeli kõnelema panewad, rahwa
hinge edasi awaldawad, ilma et nad
igakord ise eneselegi selget aru anda
suudaks, mis nad teewad ja miks nad
kirjutawad. Kui nad siiski kirjandu-
ses maksma jääwad, siis oma terwete
instinktide sunnil, oma aja inertsia
edasi tõukel. Keegi kirjanik ei saa
suur olla muidu kui ta oma rahwale
suur ei ole. Ja nagu Ameerika mõtle-
ja Emerson ütleb: mõtle selle peale
hästi, mis täna käes, ja awalda seda
kõige paremini, mis sul täna südames,
siis oled homme suur.

Kuna esimese küsimuse üle, kirju-
tamise aine üle, waielda wõib, siis ol-
dakse aga teise punkti juures rohkem
ühel meelel. Suur kirjanik peab mui-

dugi kirjutada oskama. Selle üle keegi palju ei waidle. Ilmakirjanik on teatud mõttes kirjanduslise wormi autokraat, see, kes kirjutamise stiili seadusi loob ja selles asjas ettekirjutusi teeb. Kuid kirjanikke, ja ka suur kirjanikke on palju ja sellepärast on ka kirjanduslisel wormil omad eeskirjad, milledest isegi suur waim mitte kergesti üle ei saa. Ta peab teiste suur waim mitte kergesti üle ei saa. Ta peab teiste suur waimude poolt väljendatud wormi nõuetele paendu-

kirjutatakse, waid see kuidas ja et nad sellega just kunsti wäärilist mõtteawaldust mõistawad, on siiski huwitaw tähele panna, et suurte kirjanikkude juures waewalt meest leiad, kes tühiste asjade hästi kirjutamisega kuulsaks oleks saanud, kuna aga seda tihedamini ette tuleb, et tähtsa asja üle nõrgalt kirjutatud töö siiski kirjanduse ilmas püsima jääb.

Huwitawa näituse pakub selles asjas Ameerika kirjanik Walt Whitman. Tema on ju see modernide eba-

G. T. Seppa maal.

“Nad tunnewad ennast oma rahwa juures kodus.”

ma. Ta wõib ju teatud sihis oma rada käia, kuid mitte siiski selles liiga kaugele minna, kui ta ei taha tähelepanemata jääda. Siin ei ole palju waielda, inimesed on harilikult ikka selles arwamises, et suurtel kirjanikkudel oma väljaarenenud tehnika on, et nad oma eelkäijatest õppinud on ja seda tehnikat oma jagu edasi wiivad.

Ja olgu küll et just nooremad, käre-meelsemad, poisikese ohtu kirjanikud kinnitawad, et see tähtis ei ole, millest

jumal, nende ebajumal, kes kunst kunsti pärast karjuwad. Kuid just tema kirjutustes on wähe kunsti tehnika wäärilist. Suur osa tema luuletustest, on niisama luuletehnika kõrgusel kui telefoni raamatu nimede rida. Whitmanile iseloomulik on wiga — shablooniline nimede rittaajamine. Ta ei tahagi siin uut luuletehnikat luua. Kuid tal on tähtsad sõnad rääkida ja ta ei hooli, kuidas ta hääl kõlab; tema kui ameeriklane ei paenuta oma selga wäljamaalaste ees,

ka mitte wäljamaa kirjanikkude ees, tema on eht ameeriklane, ja kui niisugune awaldab ta ennast tagasihoidmata, kandiliselt. Ja tema kui mees, ei ole mitte niiwäärt tähtis kui kirjanik — kõigis oma kirjutustes, waid kui ameeriklane. Ja Euroopa arwustajad, kui nad Whitmanist räägiwad, räägiwad küll temast kui suurest kirjanikust, aga õiguse järele peaks nad temast kui ameeriklasest rääkima, kes ise ennast kõikide oma heade ja wigadega paberile on pannud. Mitte Whitman ei ole tähtis, ameeriklane on tähtis. Ja Whitman on selle peale waatamata tähtis mees kirjanduses ehk ta küll tihti wigaselt kirjutab, et ta tähtsast asjast kirjutab. Ta kirjutab Ameerikast ja ameeriklastest otsekoheselt, ausasti ja julgesti. Whitman on kirjanduse ilmas oma wigase stiili peale waatamata esimese järgu suurus, sellepärast et ta Ameerika nimel hüüda võib: *terwisid maailmale!* Sina kes sa iganes oled, sina rippuwa mokaga, halasti ja põlatud neeger, sina põhjamaa laplane, sina araablane, hiinlane, samoalane, — kõik teie olete minuga ühewäärilised, kõikidel teil tuleb oma päew, kõik teie seisate minu kõrwas, kui wennad. Tere tulemast teile kõikidele Ameerika nimell!

Selles on ju demokraatia rahwuswaheline mõte. Selles hüüdes *terwisid maailmale*, on Whitman seda kõige ilusamalt wälja ütelnud, mis Ameerika muu ilmale pakkuda võib. Siin on Ameerika ideaal otsekohe wäljendatud. Ja meie ei lähegi küsima, mitu sõna ta selle juures rea peale mahutab, mis ta wiimase sõna riim on, kas üleüldse riimi on. Oleks päris patt püha waimu wastu temalt tehnika kõrgust loogikat ja järjekindlust nõuda. Ja jällegi Emersoni sõna meelde tuletades, wabandame teda: wäiklane järjekindlus ja loogika on wäikeste waimude hernehirmutus.

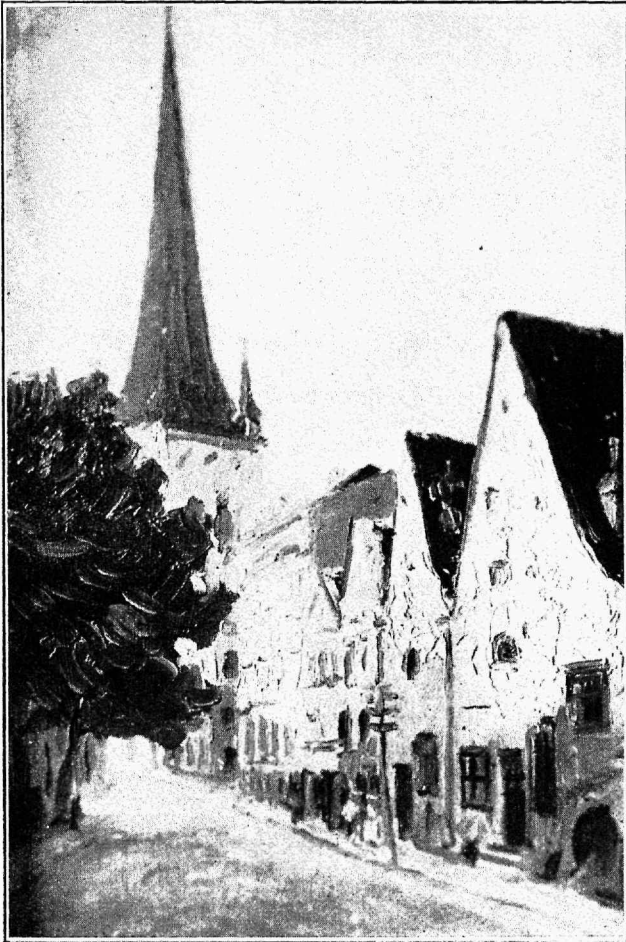
Midagi peab siiski kirjatöös olema, midagi mis lugejat nägemata sidematega kirjaniku külge seob. Ja see nägemata midagi kirjaniku stiilis peitub kirjaniku omas hinges, tema mee-

olus ja tema isikus. Meie laiendame siin kirjatöö wäljendamise ja kirjutuswiisist rääkimist sellega, et kirjaniku enese isiku peale üle läheme, sest et kirjutus wiis, kirjaniku enese iseloomust ära ripub. Kirjutuswiisi määrab suurel mõõdul ära kirjaniku enese karakter, mis tema töödes üle ta pea ja ka wastu tahtmist esile tungib. Kirjaniku töödes paistab meile kirjanik ise silma ja selle järele, kas see isik meeldiw, wõi wastik, on ta tööd meile lõbusad lugeda, wõi jätawad meid külmaks.

Ja mis meid täna Kitzbergi tööde külge seob, on nägemata rahwuse ja suguluse sidemed, sugulane hing, mis ennast igas jutus, igal leheküljel awaldab, olgu kõneaine mis tahes. Suured kirjanikud saawad sellega suureks, et nad oma aja inimestega ühes elawad, neid hädasi kannatawad, mille all nende kaasinimesed kannatawad ja neist asjadest rõõmu tunnewad, mis nende suguwendi rõõmutawad. Miks see nii on, seda lõpulikku seletust ei saa me, võib olla, ilmaski kätte. Me teame et see nii on. See on nii isegi surnud looduses.

Te wõite teras traadi wõtta selle pingule tõmmata ja seda puudutades helisema panna. Siis wõtke teine traat, sama jäme, ja timmige ta samuti pingule, kui esimene ja seadke ta esimese kõrwale, kui see puudutamisega helisema on pandud. Ja teine teras traat, mis sama pingul on, kui ta naaber kes heliseb, hakkab ka sama häälega kaasa helisema, kui esimene traat, ilma et teda keegi puudutanud oleks.

Need on sümpaatiat helid, seletawad meile teaduse mehed, just kui oleks nad meile selle nimetusega midagi ära seletanud. Kuid kahjuks ei ole nad midagi seletanud. Nad on ainult teatud nähtusele inimsuhtelise nimetuse annud. Seda sümpaatiat nähtust teras traadi juures looduses wõrdleme inimlise sümpaatiaga ja wastuoksa. On inimese hing, nii ülelda, teisega ühel pingel, siis hakkab ta teisele kaasa tundma, ta tunneb

G. T. Seppa maal.

"Nad on oma linnaga rahul."

oma suguwenna rõõmule ja murele kaasa, wõtab tema saatusest osa. Ja mis meid täna siin liigutab, on üks sümpaatiline hing, inimene, kelle hing meie omaga ühel pingel on, kes meiega tunde palangus kaasa tunneb ja kellega meie kaasa tunneme, ilma et me omale selget aru anda suudaks, miks see nii on.

Sellega wõtame kirjaniku karakteri päwakorrale. Suured kirjanikud, on oma rahwa liikmed ja neil on oma aja inimeste hinge omadused, olgugi et nad oma arenenud mõistusega kaasaegsest ilmast kõrgemal seisawad. Need suured kirjanikud ela-

wad harilikult oma rahwa seas, nad tunnewad ennast oma rahwa juures kodus, nad ei põlga oma rahwast, nad ei tungi wõõrastesse linnadesse kõrtsidesse ja kabareedesse kultuurilisi kontaktisi looma, neile on nende kodumaa ja kodurahwas hea küllalt ja nad on oma rahwaga ja oma linnadega rahul. Ja oma linn on neile kõlbulik küllalt elukohaks.

Ja nagu meil igapäewases elus inimesi ette tuleb, kellega lõbus on kokku puutuda, kelle juttu heameelega kuulda tahad, ja ka neid kes meile wastikud on, nii ka kirjanduses.

On inimesi, keda rahwa suus rumaluhketeks kutsutakse, kes kõrgilt alla teiste peale waatawad, kes endid jumaldawad ja teisi halwaks panewad.

Ka kirjanduse ilmas tulewad need tüübid ette. Kuid maksma jääwad sümpaatilised iseloomud, mitte rumaluhked, mitte need, kes alati kaebawad, et keel on wilets, selles kirjutada wõimata, et Tallinn ja Tartu elamiseks wäike, — maksma jääwad need, kes wigasi ära tunnewad, neist armastusega, mitte ülbelt räägiwad, kes kaastundlikud on, rahwast austawad, oma kaasinimeste hädadest räägiwad, mitte oma isiklisi huwisi, oma enese kõhu küsimust päwakorrale ei too ja rahwa üle alati ei nurise. Ja seda saadawad nad korda, kui nad sarnases keeles kirjutawad, mis arusaadaw on.

Kahjuks peab uuema Eesti kirjanuse kohta tihti seda tähendama, et siin inimestel keele moonutamise palawik on. Iga Atsike ja Jütsike peab oma esimese harjutuse puhul püha kohuseks keelt parandama hakata. Kuid neil ei ole mitte keeleparandamisega tõi taga. Nad tahawad kõige pealt ütelda: waadake, kui tark mina, Jüts ja Ats olen, mis ma kõik ära ei tea. Wõtame, näituseks, kedagi Eesti noortmeest, kes Itaalias reisib. Ta läheb seal kabareesse, kuuleb seal kedagi naisterahwast laulma ja ta kirjutab sellest Eesti; isegi laulu sõnad paneb sõna-sõnalt lauldud keeles üles, ja mitte Itaalia waid Prantsuse keeles. Küsime: on kõrtsi toas laulja naisterahwa sõnad nii tähtsad, et neid algus keeles kuulda? Mitte sugugi. Tuletame meelde et 90% lugejatest neist wõorakeelse laulu sõnadest arugi ei saa. Ja mis on siis nende tühiste wõorakeelsete sõnade ettetoomise põhjus? Mis järelduse teeme neist? Muidugi, kui muud järeldada ei wõi, siis ikka seda: waata Atsi, oskab päris puhtasti Prantsuse keelt. Kuid seegi on wildak otsus. Meil ei ole sugugi kindel et mees seda keelt oskab. Ta wõis need sõnad ka kuskilt maha kirjutada.

Noortel kirjanikkudel on kombeks wõõraid sõnu ilma põhjuseta sisse tassida ja wõõraste fraasidega keksida. Kuid nii ei saa suur kirjanik talitada. Ja Kitzberg ei kirjuta nii. Tema keel on idioomi rikas. Ta tarwatab niisugusi fraasisi ja lauseid, mida rahwas elawas keeles juba tarwitanud on ja ta ütleb nende sõnadega rohkem ära, kui sõnad muidu ütelda wõiwad. Kui Kitzberg ütleb: Maril on lõuad, siis saame neist sõnadest, kahest sõnast juba pildi selle inimese karakterist. Me teame, kuidas ta tegutseb, kuidas ta teatud silmapilkudel üles astub. Ja sarnane keel on mis kirjaniku oma rahwa juures kirjanikuks teeb, mitte raamatust pähe õpitud laused ega wõõrakeelsed fraasid.

Peale kõneaine ja wäljenduswiisi, stiili ja ja keele on kirjaniku jäädwus-

tamise juures tähtis, rahwas, see on lugejate hulk. Suurema jao ilmakirjanikkude kohta wõib ütelda, nad on sellepärast kirjanikud, et nende töösi loetakse. Me wõiks isegi kirjaniku töö täitsa arwestamata jätta, kui kirjanduslise wäärtuse, kui me teame et seda rahwas lugeda ei taha. See, mis kirjanduse ilmas püsima peab jääma, peab loetaw olema.

Teisiti ei saagi olla. Sest ilukirjandus on ju rahwale mõeldud, ta peab nende waimu harima ja et see sündida wõiks sellepärast on tarwilik, et rahwas kirjandust loeks. Kirjatöödest rääkides, wõetakse ikka arwesse, mis mõju neil kaasaegse rahwa peale oli ja harilikult jäetakse isegi hästi kirjutatud raamatud kõrwale, kui neil inimeste peale mõju ei olnud. Nii räägiwad Ameerika arwustajad, et Harriet Beecher Stowe'i jutt "Tommi onu onnikene", sugugi tehniliselt tema juttudest kõige parem ei olnud, et tal teisi on, mida kirjandusliselt kõrgemaks tuleb pidada, kuid nimetatud töö jääb siiski Ameerika ja ilmakirjanduse loos suremataks, sellepärast et teda Ameerika ja ka ilma rahwas omaks wõttis, luges ja sellest liigutatud sai, kuna autori paremad tööd tähelepanemata on jäänud.

Ei saagi suurt kirjanikku muidu ette kujutada, kui terve rahwa kirjanikuna, isikuna, keda terve ta rahwas tunneb, kelle sõna rahwas hea meelega kuuleb. Wäikese ringkonna tutwus üksi ei aita. Rääkigu ja kiitku arwustajad kuipalju tahes, nende rääkimisel on ainult niipalju wäärtust kui see awaliku arwamisega kooskõlas on. Arwustajad ei saa kedagi suureks seletada, ega kedagi suurt maha teha. Ja nagu Dr. Samuel Johnson ütleb, ühtegi kirjanikku ei ole keegi muu maha kirjutanud, kui ta ise. Sellega on öeldud, et lõpuliku otsuse kirjaniku ja ta tööde üle annawad kirjaniku omad tööd, mitte arwustused ja kui ta töösi rahwas loeb, siis wõib loota, et autorist suur kirjanik wõib saada. Teadaqi ei ole mitte kõik autorid suured, kelle töösi

palju loetakse. Olgu sellest asja defineerimiseks. Ja nüüd katsume järele, mis suuruse meile meie mõõdupuu Kitzbergist välja annab.

3.

Millest kirjutab siis Kitzberg? Küsime kohe. On tema teemid kõige pealt tähtsad ja elulised? Eks waatame järele. Muidugi on meil siin ka eestkätt tarwis ära ütelda, mida me Eestis tähtsaks peame, sest võib olla, ei ole te kõik selles asjas ühel arwamisel. Wõtame ajalugu. Ütleme Eesti orjapõlw on tähtis. Kui Eesti minewikust rääkida, siis ei saa sellest mööda minna. Seda on Kitzberg käsitanud. Ja tähtsalt käsitanud. Ta on seda tõsiselt draamas ette toonud. Eesti rahwast rääkides ei saa ta ajaloost ta orjapõlwest mööda minna ja ka Kitzberg ei ole sellest mööda läinud. See on ju teilegi teada, pikalt sellest rääkida oleks ülearune.

Tuleme jälle uue aja probleemide juurde. Wõtame 1905 aasta rewolutsiooni päewad, kus kõik kihast ja liikus. Räägiti uutest ideaalidest, tulid erakondlised suhted, erakondlised killustused. Ka seda kiha kujutas Kitzberg omas draamas. Ta tõi meile pildid sellest punasest põlawast ajajärgust.

Ja Eesti talu elu, igapäine äripäewa elu, sellest räägiwad kõik tema tööd armastusega, kõik Eesti iseloomud tulewad seal ette. Ja astuge kõige uuema aja läwele, sinna, kus tütreid, pojad koolis käiwad, peenikesi kombeid ja laisklemist õpiwad ja te leiata tüübid *Neetud talus*. Siin ongi minu arwates see kaasaegse Eesti kõige suurem trageedia, mängus millele küll komeedia kuju on antud, nagu seda suure kirjaniku juurest ka oodata võib, kuid sisuliselt, on see kõige sügawam draama ja minu arwamise järele kõige paremini kirjutatud, nendest tema draamadest, mis mina lugeda olen saanud. See on Kitzbergi meistri töö ja see on jäädaw. Jäädaw on töö tehnilisest küljest ja ka

sisuliselt. Siin on Eesti kõige tähtsam probleem. Ja kui tulewased põlwead aegasi mäletawad, millest selle draama lõng koetud, siis tunnawad nad seda kui aega, kus haritud inimesed tööd häbiks pidasiwad, kus rahwas sellepärast puudust kannatas, ja kerge eluga rikkaks taheti saada. See on meie aja peegel Eestist, mis meile õige pildi annab.

Ja tema külajutud, memuaarid. Neis on Eesti elu nii kui ta on. Neis tulewad elawad inimesed, tihti päris oma õigete nimedega ette ja saawad ajalooliseks. Ja nende inimeste elukäik ei ole mitte kirjaniku peast välja mõeldud kunstlik juhtumiste rida, kus ikka parajal silmapilgul midagi üllatawat juhtub, waid Kitzberg kujutab meile elu nii kui ta seda tähele on pannud. Tema töödes on terve Eesti, mitte üks juhtumine, mitte üksikud isikud; ühel või teisel kujul toob ta meie silmade ette nii hästi mõisa töömehed, härrad, wallawanevad, kirjutajad ja ka kubernerid, nende igapäiste probleemide juures ja terve rahwa suured sündmused. Lühidalt, Kitzbergi teemid on Eestist, siin on kõik suured ja väikesed mehed ja sündmused koos.

Ka Tiibuse Jaagu kirjadel on oma koht Eesti kirjanduses. Umbes samasugusi kirjasi kirjutas ameeriklane James Russell Lowell, läinud aastasaja keskpaigas Biglowi paberite nime all. Ka seal esinesid mitmed isikud harimata keelel ja wahest wemmalwärsides. Ja neil on Ameerika ajaloos niisama ka kirjanduses oma koht.

Tiibuse Jaagu kirjad just wiiwadki meid Kitzbergiga kõige Eesti kihawa elu probleemide juurde. Siin on ta prohwet ja siin tuleb talle au anda. Ja tema kirjasid loetakse kaua pärast seda huwitusega, kui juhtkirjad päewalehtedest unustatud on. Sest nende kirjade autorit võib uskuda, ta räägib kui kirjanik, tõtt ja seda kõikidele, kes ette juhtub. Neis kirjades esineb kirjanik ka kui isik, kes oma aja probleemide juures kodu on ja

walgust mitte waka alla ei pane. Tal oleks, wõib olla, isegi mõjuwamaid austajaid, kui ta sarnaseid kirjasi ei kirjutaks, kuid seda suurem tema wäärtus ja suurem ta au, et ta mitte ei waiki, et ta kõigest õigust räägib.

Kõige selle juures aga on rõõmus-taw tema kõwa karakter, kes jookswa haiguse ja keh Wade rindade peale waatamata, hoolimata isegi wihma-uputusest, elurõõmu ei kaota, waid kõige oma kehalise häda, ja teda ümbritsewa wiltsuse ja waesuse peale waatamata, inimestele nalja wõib teha ja nende hädakeste üle naerda, nii et küla kaasa naerab. Ka siin näeme teda kui suurt meest, kes suurem on kui tema kaaskodanikud, kes päewamurede juures ennast sirgu suudab ajada, oma enese walud unustada ja naerda. Naer on terwise tundemärk ja ta mõjub terwenewalt rahwa peale.

Ja kuidas ta oma kirjutustes esineb? Kas on mõtet siin pikemalt peatada? Tarwidust ei ole Kitzbergi töösi kiitma hakata. Lugejad teawad isegi, mis nad wäärt on ja awaldawad sellega, kuidas nad teda loewad, oma mõt-teid. Minu isiklised arwamised selles asjas ei ole tähtsad.

Tema keele peale tähendasin juba, et see elaw keel on ja teistele eeskujuks wõiks olla. Ja mis oleks weel ilusam kui lesenaise ja peremehe kahekõne pojakese piibu tobikese pärast — tuletame ainult meelde pai kuku peremehekest jne., ainult sõna ja kaks ja meie oleme Kitzbergi luuleilmas, just kui nõia riigis. Kitzbergil on midagi ütelda ja ta ütleb seda otsekohe, ilma et ta lehekülgesi katsuks teha ja neid kooliraamatulikku wastikuid kirjeldusi, mida noored nii hoollega järele ahwiwad ja endid wõimatuks teewad.

Kitzbergi stiilist ja tehnikast saame ka sellega selge pildi, kui ütleme mis-sugune ta mitte ei ole. Ta ei ole nüü-sugune, kui paljude noorte tööd, kus enne kui meile ära öeldakse, kuidas karjatüdruk suwel lehma lüpsma läks, kõik sita-sitikad, kiwi-mardikad, kasi- ja kanapojad, õlekõrred, ämbrid

ja aia teibad — kõik ette loetakse, siis üks lause karjatüdrukust ja jälle lehekülg ja paar wesist kirjeldust. Need noored keelewussijad wõiks küll wanema juurde õppima tulla, kuidas asi ausasti ära ütelda tuleb, ilma wenitamata.

Kitzberg ei ole kirjanduse ilmas mitte lihtne tuuletallaja, olgugi et ta otsekohe seda nime oma kohta tarwitab. Ta räägib meile Eesti elulistemast asjadest ja huwitawalt, otsekoheselt ja ausalt. Tühised on paljude noorukeste jutud, kes suure õhinaga naiste suguelust ilukirjandust katsuwad teha, millele wist naiste sugelu raamatute sagedased kuulutused Eesti ajalehtis — igasuguste anatoomiliste nimetustega — omajagu kaasa aitawad ja sellega ühes suguelu küsimuse haiglase sugerutuse päewakorrale toowad ja labaseks teewad. Kitzberg on neist niisama palju kõrgemal kui taewas maast.

Kitzbergi töödel on lugejaid. Terve rahwas loeb neid. Ja kui tema *Neetud talu* Tallinnas 28 korda järgimööda mängiti, siis ei saa muud, kui peab tunnistama, ta on läbi lõõnud, ta on rahwale kirjutanud ja rahwas tunneb teda. Sellega on ta ka wõrdlemisi kõrge rekordi wõitnud. Meil New Yorgis mängitakse küll nüüd *Aabrami Iiri roosi* neljandat aastat igapäew. Kui aga New Yorgi kuue miljonilist elanikkude arwu silmas pidada, ja seda linna läheduses asuwate teiste elanikkude arwuga rehkendada, kes ka New Yorgi näitemängusi waatamas käiwad, siis on Kitzbergi rekord wahest weel kõrgem kui New Yorgi oma.

Muidugi ei wõi loota et tema tööd kohe Ameerikas maad leiaks, kui neid Inglis keelde tõlkida, sest sellel on weel teisi mõjuwaid takistusi ees, peale puht keeleliste, kuid ütelda wõib julgesti, Kitzbergi töödes on niisama wäärtuslikka, kui kõige paremas maailma kirjanduses.

On imelik Eesti kirjanduse olusid waadata. Seal on walitsuse poolt toe-

tatud kirjanikud, kes arwamisel on, et head kirjatööd mitte igäuks lugeda ei wõi, ega sellest aru ei saa. Nemad arwawad, et hea kirjandus ainult wäikese osale rahwast arusaadaw wõib olla ja tagajärg on siis see, et walitsus abirahasi annab alawäärtulise kirjandusele, mis täitsa elujõuetu on ja mis muidu trüki musta ei näekski, mida tähelepanematus kohe surmaks, kui abiraha ei oleks. Kuid Kitzbergi töödele ei ole riiklist toetust tarwis. Tema tööd seisawad julgesti omal jalal. Toetust tarwitab töö wõimetu wanamees. Noorte juures on asi wastuoks. Nad on ise kehaliselt töö wõimulised isikud, kirjutawad aga odawat kraami, mida keegi lugeda ei taha ja siis manguwad abirahasi, mida ka riik otsekohe lahtise käega wälja jagab.

Tahetakse Eestisse elukutselist kirjanikkude salka luua riiklise abirahade näol. See on kuritegu rahwa wastu. Elukutselisi kirjanikke peab elu ise andma, ja kui ta seda anda ei taha, peab nendega leppima, kes wabast ajast kirjutawad. Ja Kitzbergile ei ole see mitte õnnetuseks, waid õnneks, et ta omast wabast ajast kirjutanud on. Ta ei oleks mitte seda, mis ta on, oleks tal päris kirjutamise amet. Just see asjaolu, et ta rahwaga ühes kannatanud on, teeb teda rahwale meelepäraliseks. Kirjanik, kes täie kõhuga kirjutab, siis, kui ta lugejad näljas on, ei saa oma näljastest lugejatest aru, ega oska neile kirjutada. Inimesed eksiwad, kui nad arwawad et wäljamaadel kirjanikud elukutselised on. Ma pean siin tähendama, et Ameerikas kirjaniku amet sugugi ei toida, et neid, kes sellest elawad, ainult mõned üksikud on, keda sõrmede peal ette lugeda wõib ja need ei ole mitte igal juhtumisel isikud, kes siinse kirjanduse loowad. Igal kirjanikul on peale oma kirjutamise töö ka ikka oma kindel amet. Ja ta kirjutab omast wabast ajast nende asjade üle, mis ta igapäewases elus näinud on. Eesti noored luiskawad, kui nad walitsusele seletawad, et wäljamaa kirjanikud

elukutselised on ja sellepärast neile abiraha peab antama, et ka nemad elukutseliste moodu elada wõiks.

Üks Chicago luuletaja, Edgar Lee Masters, on näituseks päris adwokaat; teisi on koolimehi, ärimehi, inimesi igast elukutsest. Minu isikliku arwamise järele on see nuhtlus ja õnnetus, kui mees elukutseliseks kirjanikuks hakkab. Nad kirjutawad siis ülearu palju, ehk elawad laisklejate elu, mis neid kui isikuid seltskonnas üleliigseks teeb. Neist saab klass, kellel sidet ei ole ühiskonnaga, millele nad kirjutawad. Praegu kannatame Ameerikas kirjanduse uputuse all. Aga mis saaks siis, kui ka Ühisriikide walitsus abirahasi andma hakkaks nagu Eesti. Meid lämmastataks lihtsalt ära. Juba praegu ei jõua keegi surelik kõike seda head läbi lugeda, mis trükiis ilmub. Kannatame kirjanduse ilmas sama häda kui tööstuseski — üliproduktiooni. Eesti wõib selle üle õnnelik olla, et tema head kirjandust kõik lugejad läbi lugeda wõiwad.

Kirjanduslised abirahad selleks, et inimesel lahe elada ja kirjutamise wõimalused oleks, ei saa seda korda saata, mida loodetakse. Sest mõnus elamine ei kutsu mitte igakord kirjutuse tuju wälja. Muidu wõiks ju iga rikas mees kirjanikuks hakata. Ette on aga raske ära ütelda, kellest kirjanik saab. Teine Chicago luuletaja, Carl Sandburg, ütles oma wiimasel loengul New Yorgis et luule tulewat niisama kui aewastus, paratamata. Sellel ei ole mingit ühendust ei kõhu ei ka abiraha küsimusega.

Kõige eelmise tõenduseks on Kitzberg. Olgu et ta praegu wanaduse jõuetuse puhul abiraha saab, kuid see ei pane teda praegu enam kirjutama, ei ole tal ka noores eas kirjutuse tagatõukeks olnud. Eesti kirjanduse edendamine jääb ikka ka edaspidi nende meeste hooleks, kelledel elus oma töö ja koht ja kes kirjanduse põlul oma läbielamusi jäädwustawad.

Meie wõime tänapäew rõõmuga üle

suure ookeani hüüda: Terwisid Eesti kirjanikule, kes nii suure südidusega tööd on teinud! Meie oskame su tööst lugu pidada, me tahame su mälestust kalliks hoida ja sinu sümpaatilise hingega ühendusse jääda, siin Ameerikas, ilmalinnas New Yorgis,

kodumaast kaugel. Terwisid sulle sünnipäewaks! Sinu hinge helinad leiawad kaasakõle meie hinges, me tahame sulle kaasa tunda ja sinu rõõmust ja muredest osa wõtta. Terwisid sulle kõigi Ameerika eestlaste nimel!

Abraham Linkolni anekdoodid.

Mitu jalga on lambal?

Kord soovitas salk tähtsaid isikuid Linkolnile neegrite wabastamist, — see oli siis, kui sellekohane seaduse ettepanek weel wälja ei olnud töötatud ja asi enneaegne. Neile wastas Linkoln järgmiselt: “Kui ma nüüd proklamatsiooni wälja kuulutan, nagu teie soowite, siis ei saa sellel mõju olema. Meil ei ole wõimalik selle järele walwata et seda läbi wiidakse. Ütleme, näituseks, et te lamba saba jalaks kutsute. Mitu jalga on siis sarnasel juhtumisel lambal?” “Wiis,” oli saatkonna wastus. “Teie eksite,” wastas Linkoln, “saba jalaks kutsumine ei tee teda weel mitte jalaks.”

* * *

Rohkem walgust ja vähem müra.

Mehe kohta, kes raske äikese ajal öösel metsa ära eksinud oli, rääkis Linkoln järgmise loo. See mees, kes suur kiriku sõber ei olnud, otsis asjata pimedas metsas ja sao käes omale warju ja õiget teed. Müristamine läks ikka ägedamaks ja sadu raskemaks. Pikse löögid walgustasid wahete wahel metsa, kuid ta ei suutnud siiski õige tee peale wälja minna. Korruga käis sarnane äikese praksatuse, et mehel otse maa jalgade all kõikumana näis ja wälgu nooled selle kannul. Mees langes hirmuga põlwili ja palus: “Mu Jumal, kui see sulle ükskõik on, siis saada mulle natuke rohkem walgust ja vähem müra.”

Käed mudased.

Linkoln kaitses kohtus kedagi tsiwiil asjus, mille juures tunnistajad ette toodi, kes tõendasid et Linkolni kaebealune pettust mängis. Pahas tujus tõusis Linkoln üles ja läks kohtu ruumist wälja ja oma hotelli. Kohtumees saatis talle käskjala järele. Kuid Linkoln ei läinud siiski tagasi ja ütles käskjalale: “Ütle kohtumehele, mu käed on mudased, ma tulin neid pesema.”

* * *

Uus ülikond ja maakonna au.

Linkolnil oli wähe häbi pool peetud riietes seaduse andlises kogus üles astuda ja sellepärast läks ta kord pärast walimisi ühe oma tuttawa juurde raha laenama et omale uusi riideid osta. See oli tema wana tuttawa Smoot, New Salemis, waikse ja tõsise loomuga mees, kes sugugi nalja ei armastanud. Selle juurde läks Linkoln oma sõbra Armstrongi saatel. “Smoot, kas sa hääletasid minu poolt?” küsis Linkoln. “Seda ma tegin küll,” oli wastus. “Sellega pead siis sina wastutama. Sa pead mulle raha laenama, sest ma tahan seaduse kogus ka wiisakas ülikonnas ette astuda.”

“Kuupalju sa tahad?” — Umbes paarsada dollarit läheb ära, ma arwan,” wastas Linkoln. Ja et Sangamoni maakonna ja New Salemi au selle küljes rippus, siis sai Linkoln kohe oma kakssada dollarit kätte.

Argentiina elu.

Wiimasel ajal kus sissepääs Põhja Ameerika Ühisriikidesse raskendatud on, hakkab Eestist rohkemal arwul inimesi Argentiinasse rändama. Buenos Airesi eestlaste jutu järele, olla seal suguwendi umbes sada hinge, suurem osa hiljuti sinna asunud. Puuduliku keele ja olude tundmatuse pärast, on elu kaunis raske. Töö tasu on wäikene ja umbkeelsel sissesõitjal surutakse seegi weel alla; sest kui kõhu küsimus õige terawaks muutub, wõetakse koht kõige halwemate tingimistega wasta. Walikuid wähe, mille tõttu töösamine raske on, mille põhjuseks ka suur siserändajate arw. Sagedasti wõetakse inimesi tööle ainult söögi eest (restoraani) kaheks nädalaks ja peale sarnast ametiõppimist nõude pesemises makstakse 1-2 peso päewas. (Üks dollar on 2 peso 50 sentavost).

Õppinud töölise (spetsialisti) palk on 5-8 peso päewas, kaheksa tunnilise tööpäewa eest. Näituseks automehaanik saab 1 peso 25 sentavost tunnis; kui aga Hispaania keelt ei oska, siis ainult 80 sentavost. Musta töölise palk on 3-5 peso päewas. Muusikeride palk 150-300 peso kuus. Orkestrantsi on palju (eurooplased), kuid leiawad siiski kohta selle järele, kuidas kellegil õnne ning wilumist on.

Talisel hooajal töötawad Buenos Aireses kaks ooperi, ühes 100. liikmeline orkester, teises 70. liikmeline; on sinfoonia kontserte, palju operette ja teisa teaatreid. Hotellides ja restoraanides on orkestrid mitmesugused kuni ühe liikmeliseni, see on, lõõtsmoonik. Isegi ühes habemeajamise äris Corintese uulitsal mängib wiie liikmeline kaunis hea orkester. Orkestrandid kurdawad et naisliikmed palgad all suruda (restoraanides ja hotellides), kes kohte kinni hoiawad kui poogna hoidjad, tarwilikud dekoratsiooniks ja kaubaks. Nägin ise, kus seitsmest nais wiulimängijast kaks mängisiwad, kuna wiis seebiga

sissemääritud poognat wedasid. Piinlik on waadata, kui inimene esimest korda wiili kätte wõtab ja seal juures halb näitleja on. Wiimaste palga suurust ei tea, wõimalik et nad ettewõtjale weel juure maksawad (puhtakasu maksu); ja sarnaste preilikeste arw ei ole mitte wäike.

Madala palga juures ei ole elamine sugugi nii odaw. Kolme toaline korter linnas maksab 125-200 peso kuus, lihtsalt möbleeritud tuba aknaga 50 peso, aknata odawam. Riided ja jalanõud palju kallimad kui Ühisriikides. Leiwa kilo 40-45 sent., wõi kilo 1 p. 70 s., suhkur 1 p. 30 s., munade tosin 80 s. Oma tööstus on weel alg astmel ja kaup, mis waate aknatel näed on suuremalt osalt wäljast sisse weetud. Raudteed on Inglise ettewõtjate käes niisama ka uulista tramm. Madala palga ja elukalliduse juures elatakse üleüldse kaunis kehwalt. Mitmed korjawad raha et kuskile mujale sõita, kus maa lahti on.

Buenos Airesi eestlased on asunud seltsi organiseerimesele et sissesõitjaid jõudu mööda toetada nii waimliselt kui ka aineliselt. Ütlema peab ka siin, et eestlane on oma jonni poolt tuntud, mis ka siinse organisatsiooni loomisel iseäranis ennast tunda on annud.

Üldkoosolekul on mõtete lahkuminek tulnud seltsi nime pärast. Ühed soowiwad Eesti seltsi, teised Eesti kolooniat. Kokku leppida ei ole weel jõutud; nii et Buenos Aireses praegu tegutsewad kaks Eesti seltsi 50 liikmega. Kinnitatud põhikirja seltsil weel ei ole, kuid loodetawasti töötatakse see ka lähemas tulewikus wälja. Ja arwata wõib, et kui asjad põhjalikumalt läbi harutatakse, siis ka üks-teisest paremini aru saadakse ja et eestlased lõunapool ekwaatori ühise tugewa organisatsiooni loowad, mille peale nad ise uhked wõiwad olla ja oma kauge kodumaale rõõmu wõiwad teha.

N. K.

Merehädas.

Eesti meremehe jutustus tormist Mehiko lahes.

Õitsime aurulaewa Calnoga Mobilest (Alabama riigis) 6. septembril wälja. Tee wiis seda korda Antwerpeni. Laew oli alles tuli uus ja tegi oma esimese reisu Ameerikast Euroopasse palgi koorm ja teki laadung peal, umbes kolm tuhat wiissada tonni, õlipõletaja, turbii-nidega. Meeskond kokku 35 inimest. Madrustest oli suurem osa skandi-naawlased, mina ja esimene saba (tüürman) eestlased.

Esimised kaks päewa oli ilm läbi Mehiko lahe sõites päris ilus ja soe. Meri wähe sopiline, tundus pehme tuul. Käisin tekis särgi wäel. 9. septembril kell pool wiis õhta olime juba Mehiko lahest wäljas, Key Westist miili nelikümmend ida poole Atlandi ookeanis. Olin parajasti wahis. Esimene saba kutsus mind silla peale ja ütles et baromeetriga midagi juhtunud olla, sest et allapoole nummerdatud pügalaid näidata. Läksime siis kahekesi rooli ruumi ja wõtsime baromeetri seina pealt maha et üles leida, mis tal õieti wigga on. Numbri laual oli wiimane number 27.70, kuna seier umbes 27.20 wõis näidata. See oli Saksamaal tehtud instrument ja meie naljatasime ise, et on ikka wist kuskilt wanast juudi poest wälja koogitud. Meil ei tulnud mõttessegi et see õige õhu surwe langemise märk oli ja hirmsa tormi tulekut ette kuulutas.

Paar tundi läks mööda, ilma et midagi iseäralikku oleks juhtunud. Siis hakkas ilm pimedaks minema. Põhjapoolt tõusis kange tuul ja meri läks waljuks. Kuid et sarnane asi õige igapäewane nähtus on, siis ei pannud me seda iseäranis tähele. Kui ma kella kaheksa aegu wahilt ära läksin, käisid juba tugewad lained ja wihma hakkas sadama. Sarnastel tundidel ei ole madrustel kombeks ruufis laua ümber istuda ja juttu puhuda. Mis

siis muud, kui ronisin koisse ja wiskasin pikali. Laew tõusis ja waos üheetooniliselt ja kiigutas mind peagi magama.

Läbi une tundsin nagu oleks laew kuhugi õige kõrgele ülesse tõstetud ja alla langedes pahwatas lahtisest luugist laine sisse. Et minu koi just selle all oli, siis olin ühe silmapilguga märg kui kassipoeg. Hüppasin kiiresti üles ja keerasin luugi kinni. Samal ajal kõlas sillalt kõwa wile ja mõne minuti järele tuli käsk: kõik mehed tekile. Ei olnud aega riideid wahetada, astusin märjalt ühes teistega wälja.

Wahe ajal oli ilm maruks muutunud. Lained uhtsid walges wahus üle teki laadungi ja kange tuul tuiskas sooja soolast wett wastu silmi. Meil tuli madruste ruufist üle palkide teki laadungi sillale minna, mis wäga hädahohtlik käimiseks oli. Sest kogu jämedate palkide laadung, mis tekil kettide ja teras kõitega kinni oli, andis laenete möllus, kui laew ühele wõi teisele poole kaldus, suure kolinaga järele. Palgid liikusid ja weeresid wähe me jalgade all, kui me ettewaatlikult päästenõõrisi mööda kinni hoides neist üle katsusime jooksta. Õnnelikult pääsesime siiski kõik sillale. Kell wõis umbes kümme olla.

Sillalt leidsime juba teised ees. Seal oli masina ruumi mehi ja kokapoised, kes kõik juhtumisi esimest korda merel olid. Suures hirmus hakkasid nad omale korgiwestisi ümber seadma.

Nüüd möllas Mehiko lahe tüübiline hurrikaan, nagu seda Ameerikas kutsutakse. Laewa nina ees tõusid lainete mäed walges wahus ja langesid suure kahina ja müraga alla laewa tekile, palkide laadungi peale, mis nende tormi möllus siia-sinna liikus ja kardetawalt praksus ja kolises. Ko-

gu laewa ümbritses walge wesi ja tormi hulumine, kuna ülewal pea kohal taewas sügawuses aina mustas ja ainustki tähte silma ei paistnud. Igale poole tungis wesi, kajutis tüüri ruumis, köögis ja tule ruumis, igal pool oli wesi. Tormi kiskus lainte harjad õhku ja lämmutas nad wastu laewa külgi, wastu pääste paatisi ja meile wastu silmi nii et raske oli midagi näha. Kogu aeg walas ülevalt ka wihma alla.

Tormi kätte sattunud linnud langesid surmani wäsinult alla laewale. Neid oli igasuguseid suuri ja väikseid, maa linnud, ja nad olid nii wäsinud, et enam eest liikuda ei jõudnud ja inimese lähenemisel ära ei jooksnud, ega lennanud, ja ennast käega kinni lasid wõtta.

Suur tormi surwe ja wesi wiis laewalt kolm pääste paati ära, wiis kiirte heitja ja laewa raadio antenna, wirutas ühe lahti jäänud bloki wastu telegraafi kabineti seina ja lõi selle puruks, lõi laewa laatsareti seina puruks, purustas rooli kambri aknad ja kiskus silla tiiva alt kaks raud stanchioni lahti, nii et see õhku rippuma jäi.

Korraga jäid laewa masinad seisma. Dünamo masin töötas weel wahe aega, ja jäi siis ka seisma. Kõik tuled kustusid laewas ära ja me olime päris pimedas.

Wesi, mis õhu luukidest sisse pritis oli tule ruumis nii kõrgele tõusnud, et ahju aukudest sisse woolas ja tule ära kustutas. Pumbad töötasid küll kogu aja, kuid ei jõudnud nähtawasti ikka ülevalt peale tulewale weele wastu saada. Nagu pärast selgus seisis wiga selles et rohelistel masinistidel pumbad nii olid käima pannud, et pool wett wälja sai pumbatud, kuid pool laewa sisse tagasi.

Suure tegemisega läks masinistidel wiimaks ometi korda wiga parandada. Masinad hakkasid jälle käima ja tuled hakkasid põlema. Tormi aga möllas ikka edasi. Masinad töötasid küll täie jõuga, kuid laew edasi ei liikunud. Kõik mis me oma jõuga teha suutsime oli see, et laewa nina wastu

tormi saime hoida. Korraga tundsi me kuidas terve laewa raskus wastu kõwa põhja prahwatas. Pärast tundsi me weel mitu korda kuidas laew põhja riiwas.

Meeskond oli ärewil. Ärahirmunud kokapoisid pugesid igaüks oma kajutisse, kes wõttis piibli, kes testamenti ja hakkasid ärdasti paluma. Madrustel oli aga kibe töö põhja sondeerimisega. Sondeerimis masin, mis laewa püüas, oli peale kaldawa mere sunnil kättepääsemata, nii tuli käsitsi tina wette pilduda ja jälle käsitsi sisse kiskuda. Selle tööga olime kogu aja ametis.

Nii möllas torm kuni järgmise hommiku kella kümneni. Meeskond oli kogu selle aja ülewal. Siis jäi tuul waiksemaks, kuid meri möllas oma moodu edasi. Wiim jäi järele ja taewas lõi pea kohalt wahe selgemaks. Arwasime et torm päris mööda on. Kuid me eksisime, sest weerand tunni pärast olime jällegi samasuguse tormi käes kui ennegi. Meie olime ainult imelikul kombel lühikeseks ajaks hurrikaani tsentrisse sattunud, kus harilikult waikne on.

Jälle walas hirmsa tormiga sooja wett üle laewa ja wahete wahel käisid rasked wiimahood. Paaril korral kustus katlate all tuli ära, sest et ülevalt peale walaw wesi ahjudesse ikka sisse tungis. Siis oli tarwis puid alla tassida ja jälle tuld üles teha, mis waiga hädaohtlik töö oli. Sest puid lahti kangutada sealt kus nad olid, kuna laew alatasa kõikus, oli waiga kardetaw, sest mõni tükk wõis kogemata peale kukkuda, ehk ise kuskile kardetawa kohale wahele libiseda.

Torm möllas kokku nelikümmend kaheksa tundi, mis pikkuse kohta omasugune rekord on. Nagu pärast kapten seletas, oli tuule kiirus 115 miilini tunnis tõusnud. Kolmandal päewal, kell kaks pärast lõunat, kui torm juba waiksem oli, leidsime Bay Ronto laewa pääste paadi 19 mehega ja wõtsime peale. Bay Ronto oli Londoni laew, teel Calvestonist Norfolki,

wilja laadung peal, mis tormi ajal lii- kudes laewa ümber oli ajanud. Me- hed, keda ära päästisime olid 23 tun- di päästepaatis olnud, nüüd nii ära wäsinud ja roidunud et nad enam mil- lestki ei hoolinud ja ennast waewalt liigutada suutsiwad. Jalad olid kõi- kidel soolasest weest paistetanud — soolase wee kihwtitus,—ja üks mees- test, kes oma laewalt paati hüpates seljaluu wigastanud oli, lamas abitult paadi põhjas, ja suure tegemisega sai- me teda ülesse laewale aidata.

Me waesed koka poisid, kes tormi ajal hirmuga endid kajutisse ära peit- sid, olid sinna nüüd kui sisse tinuta- tud. Uued kajuti puust ukсед olid kahepäewase wees ligunemise järele nii wälja punsunud ja kõwasti kinni, et neid muidu lahti ei saanud, kui tu- li raud kangidega lahti wäänata.

Ja kui me tormi järele üle teki pal- gi laadungi taha madruste ruufi läk- sime, siis oli see igawest pуди ja lõga täis. Madruste ruumi kõrwal oli wäi- ke sawri ruum, kerge waheseinaga lahutatud, kus mitmesugused söögi ained kottidesse ja tündritesse paigu- tatud oliwad. Seal oli ube, jahu, soo- la, tangusi jne. Torm oli waheseina ära purustanud, wesi sisse tunginud ja siis hakkasid jahu kotid, oa kotid ja tündrid seal oma supelust. Ube olid kõik kohad täis, neid oli saabas- tes, riietes ja sumadanides. Kuidas nad kinnistesse sumadanidesse olid pääsenud, mis wees ujusid, jäi mõis- tatuseks, kuid sees nad olid, just kui

tormi paos. Riided need olid kõik ära wettinud ja saapad nii ära ligu- nenud et Charlestoni maale minnes palju jalu tuli käia.

Järgmisel päewal oli siis laewa sil- lal riiete sorteerimine ja kuiwatamine. Ja minule juhtus imelik lugu, et mu riided, mis ruufis ukse kohal rippu- sid, olid seal kogu tormi ajal kiiku- nud ja päris kuiwaks jäänud.

Pea tekis, masina ruumi peal, keset laewa, oli ruum kus mõned tormi oli waadid sees olid, muidu päris tühi. Torm oli need waadid puruks peks- nud ja nüüd oli siis põrand libe. Kes sealt öösel läbi juhtus minema, see jalgu alla ei saanud. Weeres kui ke- ra ühest seinast teise. Ja bootsman oli esimene mees, kes seal öö tantsu ära tantsis.

15. septembril jõudsime Charles- toni. Masina komando lasti kõik ko- he lahti ja koka poisid läksid ise mi- nema. Ei lubanud enam ilmaski me- rele minna.

Sellega lõpetan siis kirja. Esimene saba käskis mind küll laewale jääda. Kuid mulle see ei meeldi. Parandus kestab mitu head nädalat ja mul on siin tühjas ja surnud laewas igaw sa- dama tööliste seas kolada. Wõtsin uue laewa, see läheb mõne päewa pä- rast Lõuna Aafrikasse, Capetowni, teele. Kui sinna jõuan siis kirjutan jälle, mis näen ja kuulen. Nii siis Jumalaga. Kaheksa kuu pärast loo- dan New Yorki tagasi jõuda.

Sinu *Hendrik*.

Ta ütles jah.

Ta ütles jah ja mina wõtsin
Ta huulilt pandi palawa
Ning ise tunnistama tõtsin,
Kuis Eedeni mind tõstnud ta.

Ja hellal punal kattus pale
Kui õiekesel õrnaste
Ning kallis neiu, noor ja sale,
Mul langes õndsalt rinnale.

Sa püha tuli taewa telgist,
Arm, põle, põle südames:
Tee heledaks meil oma helgist
Kõik elutunnid iganes.

J. Bergman.

Kolumbia ülikooli raamatukogu.

Lahtine mõistus.

Dr. Nicholas Murray Butler

Missuguses waimus ja missuguse mõistuse olekuga need inimesed tegeliku elu küsimuste kallale asuwad, kellel wõimalus oli ülikooli õpetuste ja distsipliini osalisteks saada, need on tähtsad küsimused nendele, kelle hoolde ülikooli järelwaatus ja juhtimine on usaldatud. Seda wõib ette tulla et inimene oma aja ülikoolis ära wiidab ilma et ta sealt enesele midagi kaasa wiiks, mis tal elus õige, sümpaatliku ja mõistliku seisukoha aitaks wõtta nende küsimuste juures mida elu iga päew ette toob. Teisest küljest jälle, on hästi wõimalik, ja see peaks harilikult nii olema, et õpilane omale kolledshist ja ülikoolist palju seda teadust kaasa wõtab, mis teda elus kõrgema astmele paneb, kui need

on, kellel mitte õnneks ei ole saanud ülikooli minna, ja et nad teistest paremini ette on walmistatud inimeste, seltskondliste woolude, uute ideede ja inimliste asutuste üle otsusi tegema. On õpilane oma kooli ajal teaduslise töötamise wiisi nii sisse harjutanud, et tal weresse on jäänud igal juhtumisel oma otsuse andmisega nii kaua tagasi hoida, kuni kõik tunnistused ja andmed läbi on kaalutud, on ta omale niisuguse kõlblise mõõdupuu omandanud, mis teda instinktiivselt ära laseb tunda, mis hea ja paha ja et ta niisama kindlasti ühe poole hoiab, kui ta teist põlgab, siis wõib ütelda et ülikool teda hästi ette on walmistanud.

Ja kuiqi oletame et ta omale niisugused kombes ja mõtlemiswiisi oman-

danud on, siis on väga tähtis selle eest hoida, et mõistus mitte ummisesks ei jääks. Ummine mõistus ei ole isenesest mitte ei konservatiivne ei radikaalne, ei lõhkuja ega ülesehitaja; see on lihtsalt üks mõistuse orienteerimise viis, mis üks nendest ehk kõik nad korda mööda olla võib. Ummise mõistuse all tunnen ma sarnast mõistust, millel iga uue küsimuse jaoks oma kiire ja dogmaatiline vastus valmis on, mõistust, millel kõik elu suured küsimused ammu ette ja jäädavalt ära otsustatud on ja mis muutmata korralikku doogma raamidesse on seatud. Ummise mõistusele on kõik maailm lõpulikult valmis produkt ja midagi muud ei jää järele kui ainult teda huwitusega pealt vaadata. Kinnine mõistus võib küll millegi vastu kinni jooksta, kuid ta ei õpi läbielamisest. Ajalugu mäletab Bourbonide perekonda, kelle kohta meil lendsõna tallele on pandud et ta midagi ära ei unusta ja midagi juurde ei õpi. Bourbonid on kinnise mõistuse tüübilised esitajad.

Meil on veel teistsugust mõistuse olekut, mille eest hoida tuleb. Kuid see ei ole mitte ummistunud ja kinni, vaid kahjuks selle vastu koguni, mõlemast otsast lahti. See on niisugune mõistus, mis midagi meeles ei pea ja mis midagi juurde ei õpi. Sellele ei ole ajalugu veel oma nime annud. Kuid ometi võime kindlasti loota et mõni uuema aja nimi, mis sellega õige tihti ligidalt seotud on, omal ajal ka lendsõnaks saab ja meie laste laste suus niisama hästi tuntuks kui ajalooline Bourbonide nimi.

Lahtine mõistus on see, mida meie püüdma peame. Ta läheb mõlemist, nii hästi ummisest mõistusest, kui ka sellest, mis igast küljest aukline on, lahku. Lahtine mõistus on alati valmis uusi faktisi, uusi ideesi, uusi liikumisi, uusi õpetusi, uusi woolusi tähele panema ja vastu võtma; kuid neid vastu võttes oskab ta neid ka mööta ja hinnata. Ta ei jookse mitte üle pea kaela uue järele enne kui ta kindel on, mida uus tõde sisaldab.

Ta ei viska ka wana ja igapäewaseks saanud asja enne kolikambrisse, kui ta kindel on, et see kõlbmata on ja aja nõuetele ei wasta.

Kuid hindamis võimu olemine isenesest tähendab jälle mingisuguse väärtuste mõõdupuu olemist ja selle tarwitamist lahtise mõistuse poolt uute läbielamiste juures. Ja kui keegi seda wälja kuulutab, et teda minewiku kütked ei seo, siis näitab ta nende sõnadega et ta veel alles väga noor ja väga rumal on. Sarnane inimene jõuaks, kui see võimalik oleks, oma mõtte ilmaga madalate loomade riiki. Tema sõnad võiwad ainult seda tähendada et ta terwet inimsugu ja loodusilma saladusi uuesti ja ükski ülesleidma ja ära seletama läheb, nagu ei oleks enne teda midagi juhtunud. Ta laseb oma ülesastumisega ka seda mõista et ta selle suure töö jaoks, mida ta ise omale wabatahtlitselt pool nalja pärast peale on wõtnud, küllalt selleks ette valmistatud on. Tema enesearmastus paistab niisama suurepäraliselt silma, kui ta mõistuse puudus. Niisugusel inimesel ei ole ei lahtist ei ka ummist mõistust waid mõistus, mis mõlemast otsast lahti, mille läbi tundmuste ja läbielamiste jõgi woolata võib, ilma et ta sellesse rohkem jälgi jätaaks, kui wahused lained liiwasel kaldal.

Lahtise mõistusega inimene selle vastu paneb olewiku läbielamisi terawasti tähele ja selle juures otsib ta hoolega juhatust minewiku loost ja õpetust nende sündmustest et tal mitte tarwis ei oleks seda uuesti tegema hakata ja järele proowida, mis minewikus ära katsuti ja kõlbmata leiti. Lahtise mõistusega inimene paneb rahwaste tõusmist ja langemist tähele; niisama ka inimese ihade, ahnuse ja võimu püüdeid; uute ideede sündimist ja elus läbiwiimist; inimsoo teenusi kirjanduses, kunstis ja teaduses; inimese mõtte ja usu mõlgutusi selle üle, mis meie silmapiiri ja tundeilma taga on, selleks et oma enese teaduse usule kindlat alust anda. Tema lahtine mõistus awaldab ennast selles,

et ta ka teiste inimeste, teiste aastasadade ja teiste rahwaste sõna kuulda wõtab, neid järele oskab kaaluda, niisama kui oma enese lühikese eluea läbielamisi ja oma meelte piiratud muljekonda.

Lahtine mõistus on mõtteilma kõige tähtsamaks eluawalduseks. Haritud inimene peab küllalt lahtise mõistusega olema et ka nende seisukohast aru saada, kes temaga nõus ei ole, ta peab oskama oma jagu nende tundmuste ja printsiibide seisukohale asuda. Tema oskab üksteise wasta käiwaid argumentisi hinnata ja elunähtustest tühiseid tähtsamatest ära lahutada. Ka haritlane wõib kinnise mõistusega olla, kuid haritud inimene

ei saa seda mitte olla.

Ülikooli alatine püüe on, nii tegude kui sõnadega, õpilastele lahtise mõistuse wäärtust ära seletada ja neid mõistuse teel käima õpetada. Meie ülikool on wabaduse produkt. Ta leiab wabaduses lahtise mõistuse aluspõhja ja heaks kiitmist, kuid ka hädaohtusi, mille eest ennast haritud inimesed hoidma peaks. Lahtise mõistuse kaswatamine ülikoolis toob lahtise mõistuse kombe pärastises elus. Õige lahtine mõistus wiib edu juurde, mille aluseks teadus on. Ja et igaüks teist omale ülikoolist seda waimu kaasa on wõtnud, ja et teie selles waimus tulewiku aastates üles astute, see on meie kõikide tõsine soow ja lootus.

Abraham Linkolni anekdooidid.

Laseme tal niisama karata.

Paljud tulid Walgesse Maija Linkolnile uue sekretäri Stantonini peale kaebama. Et kaebajate meeli rahustada, selleks rääkis Linkoln niisuguse jutu, et "meil on wist Stantoniga tarwis niisama ümber käia, kui seda Lääne pool ühe Methodisti usu õpetajaga tehti. See waimulik mees sai tihti omas palwetes ja jutlustes nii waimustatud et koguduse liikmed sunnitud olid talle telliskiwa tasku toppima et ta kantslist wälja ei hüppaks. "Kuid ma arwan," lõpetas Linkoln ühte silma pilgutades, "me laseme tal hakatusest wist wähe niisama karata."

* * *

Siga peastmas.

Kord üksi sõites nägi Linkoln tee ääres siga muda mülkas rabelewat, millest tal wõimata oli wälja peaseda. Loomast kahju tundes tuli Linkolnile mõte teda mudast wälja aidata. Kuid oma uuete riiete peale waadates ja siis mudase sea peale, sõitis ta raske südamega edasi. Kuid edasi sõites ei saanud ta waese looma häda siiski

ära unustada ja mida kaugemale ta läks, seda rohkem hakkas teda südemetunnistus waewama. Wiimaks ei jõudnud ta ennast enam kuidagi rahustada, keeras ümber, sõitis umbes kaks miili tagasi sea juurde, ehitas siis teiwastest ja hagudest tee ja aitas looma suure tegemisega ta muda august wälja, mille juures ta aga oma uued riided ära määris. Pärast kui ta seda asja meelde tuletas ja oma motiivisi seletama hakkas, ütles ta et ta seda enesearmastuse pärast teinud, et oma südametunnistust waigistada ja selle piinast lahti saada.

Läbi maailma.

Saarlane olnud mõnda aastat kodusaairelt ära. Tagasi jõudes päriwad temalt sõbrad, kus ta ka käinud ja mis ta ilmas näinud.

Mees wastas: "Olen kogu maailma läbi käinud. Olin Paides madruseks. Pidin sealt Ameerikasse sõitma, kuid jäin laewale hiljaks. Siis ei olnud midagi tehja. Sõitsin siis laewaga Rakweresse, sealt Narwa, ja Narwast Tartu kaudu Tallinna."

Kultuur.

James Oppenheim

Igaüks on lahke ja wiisakas—mehed tõusewad tänawa raudteel üles
Ja annawad naistele istet.

Missugune ideaal!

Kui liigutaw!

On siis see, mida meie tahame?

On's minewased põlwed selleks elanud ja selle eest surnud?

Ajalugu räägib ristosõdadest, tagakiusamistest, sõdadest,

Majesteetlikust kunstist,

Räägib tapmistest, hirmsast kirgede möllust —

Juba sellest ajast, kui inimene koopades elas . . .

Milleks oli seda were tolli siis tarwis?

Kas selleks, et meil wiisakad kombed

Ja kõht korralikult täis oleks?

Ärgem petkem iseennast:

See kultuur on meie naha peal kui õhuke wärnitsa kord:

Wõta ükskõik missugune ajaleht, mis tahes päewal,—

Löö silmad üle ta weergude:

Seal on wägiwald, tapmised, kelmused, petmised, ülekohus,

Tume rahwahulk õnnetu neegri kallal,

Mehed, kes tütarlapse wägistasid ja kõhukas isand,

Kes rahwa hoisummad ära warastas.

Heida ainult pilku ajalehesse: need on uudised kultuurist.

Maha siis peened ideaalid:

Pane omale kibeduse wöö wööle

Ja joo sapist jooki, tõtt

Meil ei ole tarwis iseendid karta: waadakem enestele otsa

Ja tunnistagem üles, kes me õieti oleme.

Astugem mõned sammud tagasi, selleks et edasi minna.

Nüüd on paras aeg ülestõusmisele, mässule

Ja kõige punasemast punasele rewolutsioonile . . .

Põrguteel.

James Oppenheim

Ma olen nii õnnelik wiimasel ajal,

Ja arwan, et kahtlust ei ole, et taewas mind alla paiskab.

Kauge on saatane langemine

Ja wastik ja igaw talle kaotus.

Kuid siiski:

Ma pikali põõnutan ja elu naeran:

Ma ei saa woodistki wälja, sest et selles nii mõnus on.

Ja ma ütlen: olgugi küll, et sina, põrgu, mind ootad,

Ma naeran siiski terve tee kuni su wärawateni jõuan.

PROF. A. PALDROCK

Tartu ülikoolis

*Pidalitõbe uurija, mille arstimiseks ta söehappe lund edukalt
tarwitanud on.*

Miljonite hädad ja lootused.

Eesti arstiteaduses.

Professor Paldrocki ülewaade pidalitõbe ulatusest üle ilma.

Arstiteaduse ajalugu toob huwitawaid lugusi sellest, missuguste raskustega teadusemees-
tel wõidelda tuli, et hirmsatele tõbedele rohtu leida. Mitte üksi see, et tõbed ise arstidele
ähwardawad olid, ei olnud suureks takistuseks, seal oli teisi põhjusi, milledest inimese ruma-
lus ja eelarwamised õige tähtsal kohal asusid. Kes kahtleb meie ajal weel selle üle, et ini-
mese keha tõbede äratundmiseks ja arstimiseks inimese anatoomiat ja füsioloogiat tarwis
tunda on.

Kuidas aga seda tundma õppida? Terwe ja elus inimene annab ainult välispidise wormi
tundmaõppimise wõimaluse, kuid sisemine kehaehitus jäi ikka nii kaua saladuseks, kui surnu-
keha lahtilõikusele ei wõetud. Oli aeg, kus surnukeha lahtiwõtmist raskeks patuks peeti.
Ja meile räägib keskaeg lugusi sellest, kuidas siis teadusemehed põlwili enne maas palusid,
kui surnukeha kallale asusid, sest et nende töö toleaege arwamise järele patt oli. Ja elusa
naisterahwa keha ei julgenud mees-arstid muidu järele katsuda kui lasid enne omal silmad
kinni siduda ja toimetasid siis käsikaudu.

Need ajad on ammu mööda. Tõbed on rahwuswahelised ja ei hooli inimeste uskudest,
ei ka inimese naha wärwist, niisama rahwuswaheline on teadus. Meie wõime röömu tunda,
et wäike Eesti teadusewallas oma sammu astunud on. Tartu ülikooli professor, A. Paldrock,
on pidalitõbe arstimise alal tähelepanemise wäärt tööd teinud heade tagajärgedega. Weel
ei wõi Paldrocki leprahaiguse arstimisewiisi kohta lõpulikku otsust anda, kuid siiski wõib
ütelda, esimene samm teaduse walda on astunud ja osalt on teaduse ilm seda röömuga ter-
witanud. Euroopa teaduslikud ajakirjad tunnewad Eesti teadusemeest, kuna ta aga Ameerika
Prof. Paldrocki arstimiswiisist, ei ole ka New Yorgis Kolumbia ülikooli arstiteaduse kooli
professorid söehappe lumega arstimisest kuulnud, nagu meie järelepärimisel selgus, olgugi et
mõned Ameerika ajakirjad sellest kirjutatud on. Küll aga tunnewad Ameerika arstiteaduse
raamatud pidalitõbe asjus Tarwastu nime, kust neile üks tähelepanemise wäärt haiguse
awaldus kirjeldatud on.

Pidalitõbe tuntakse juba mitu tuhat aastat enne Kristust Egiptusemaal Niisama nimeta-
wad seda haigust wanad Ebreja kirjanikud õige hallil ajal. Samuti tuntud on see haigus
Hiinamaal ja Indias aastasadasi enne Kristust. Kui wanadele Rooma ja Greeka arstidele
oli see haigus hästi tuntud. Kuid kindlad andmed puuduwad selle kohta, kas seda haigust
enne Kolumbust Ameerikas oli.

Kirjutasime Tartusse Prof. Paldrockile ja palusime teateid haiguse üle ja sellekohaseid
statistilisi andmeid.

Prof. A. Paldrock kirjutab Tartust:

“Statistilisi andmeid on meil ainult
siit ja sealt ilmast; üldstatistikat maa-
ilmas ei ole. Juuli kuul 1923 peeti
Strassburgis rahwuswaheline lepra
konwerents ära, millest ma osa wõt-
sin. Statistikast toodi seal järgmisi
andmeid ette: Lie teatas, et alates
1909. a. on Norramaal pidalitõbiste
arw 394. juhtumistest langenud prae-
guse 140. lepra haigeni. Sama näh-
tust rõhutati Rootsimaa kohta, kus
1903. a. 891 haiget oli ja nüüd ainult
37. James tunneb Inglismaal ainult
4 sisserännanud lepra haiget.

Rubello on arwamisel et 32,000,000
Brasiilia elanikust umbes 7000 lepra-
haiged on. Legers ütleb, et 2—3 mil-
jonist Kameruni elanikkudest on 4
kuni 5000 leprahaiged. Troopika
Aafrikas, Guineas näib leprahaigete
arw kaswawat.

Sellekohases teaduslikus kirjandu-
ses leiame weel järgmisi andmeid:
Vernet kirjutab, et Brasiilias on um-
bes 15,000 lepra haiget. Kawatse-
takse sinna neli pidalitõbiste maja
ehitada. Brasiilia osariigi, Para,
terwishoiu walitsus on omalt poolt
kindlaks teinud, et pealinnas Paras
1135 lepra haiget on. Kawatsetakse

sinna üht suurt pidalitõbiste asutust ehitada.

Esimesel Ameerika lepra kongressil Rio de Janeiros seletati 1922. aastal, et Argentiinas lepra statistikat ei ole. 1906. aastal tehti seal wiimast korda kindlaks pidalitõbiste arw ja see oli 724. Wiimase 15 aasta jooksul on aga seal leprahaigete arw väga kaswanud ja umbes kahekordseks tõusnud. Ja uuemate teadete järele olla Kolumbia wabariigis, Keskameerikas, praegu juba 36,000 pidalitõbist.

Pidalitõbi oli enne orjakauplemist Ameerikas tundmata haigus Ameerika pärismaalaste juures. Alles siis kui orje hakati Aafrikast Ameerikasse wedama, ilmus see kohutaw haigus. Rootsi Prof. Reenstierna näeb haiguse laiali lagunemises orjakaupluse pärandust. Ka Hawaii saartel ja Filippiinidel on see haigus laialt maad wõtnud. Wõrdluseks olgu tähendatud, et Hiinas on 1,000,000 pidalitõbist, Indias 500,000, Jaapanis 100,000, Norras 150, Rootsis 36.

Üldse arwatakse maailma pidalitõbiste arwu kolme miljoni peale, kuid mõned asjatundjad arwawad, et see arw wõib 5,000,000 peale ulatada. Prof. Olpp on arwamisel, et maailmas on 2,000,000 pidalitõbist, see oleks siis üks pidalitõbine iga 800 inimese kohta.

Van Driel soowitab pidalitõbe wastu wõitlemiseks sellekohasi kodusi, kus haiged isoleeritud saaks, ütleb et Indias wõiks nii 2—3 protsenti elanikkudest ehk 150,000 lepra haiget koondatud saada, ja et sel teel kahe-kolme põlwe järele pidalitõbest lahti wõiks saada.

Ameerika troopilise arstiteaduse kuukiri ütleb: "Juba 17 aastat on 150 ruut miili suurusel Culioni saarel, Filippiinidel pidalitõbiste kolonii 4500 lepra haigega. 15 arsti wõtawad 9 kohal ambulantsides haigeid wastu ja on neil üks haigemaja 300 woodiga raskete haigete jaoks. Kõik senini tarwitusel olnud arstimise wiisid ei ole soowitawaid tagajärgi annud. Robineau teatab omalt poolt 1923. a.

Kameruni kohta, et Yedjanis on 64 protsenti kõikidest elanikkudest plekilises pidalitõbes haiged; 33 protsenti põewad plekilist pidalitõbe kõdunemisega; muhulist pidalitõbe tuleb harwa ette.

Eesti kohta kirjutab J. Brennsohn järgmist: "Eestisse on tema ärawõitjad Saksamaalt sissetoonud pidalitõbe, mis aga peale selle jaoti Skandinaawiast sisse toodi. Juba 1237. aastal asutasid orduwennad Tallinnasse leprosooriumi (pidalitõbiste haigemaja), nagu nad lääne Euroopas olid." Praegu on Eestis umbes 260 pidalitõbist registreeritud. Nende arstimine sünnib neljas leprosooriumis, nimelt Audakos, Saaremaal; Muulis, Tartu ligidal, Tarwastus, Wiljandimaal ja Kuudas, Läänemaal."

Prof. Paldrocki uurimised

1912. aastal kirjutas Prof. Paldrock Peeterburi Wene arstiteaduse ajakirjas, et haigete rawitsemine salvarsaaniga halbu tagajärgi on annud ja sellepärast sellest loobuda tuleb. Jakuutide toidu uurimise juures, mis peaaasjalikult toores kala on, leidis Prof. Paldrock, et selles mitte leprasünnitajaid mikroobisi ei olnud. Sellega sai tühistatud wäide, et toore kalatoidu kaudu jakuutide juures hommiku Siberis pidalitõbe laiali kantakse.

Saksa dermatoloogia kuukirjas kirjutab Paldrock, et tal korda on läinud ära näidata, et prussakad ja luti kad, kui nad endid lepra materjaalist toidawad, weel 14 päewa pärast seda oma wäljaheidetega ümbruskonda leprasünnitajatega roojastada wõiwad, muidugi wõiwad nad ka selle juures terweid inimesi neid hammustades wigastada.

Lihtne meetod leprasünnitaja kindlaks tegemiseks haiges nahas on Paldrocki järele järgmine: wäljalõigatud haige naha tükid uhetakse destilleeritud wees, selleks, et were liblesid tema küljest ära sulatada; kuivatatakse tükikene ära ja pitsitatakse

tangikeste wahel, nii et leprasünnitajad tükist wälja litsitud saawad — uurimise klaasikestele, kus neid fikseeritakse ja wärwitakse. See lihtne meetod andis wõimaluse leprasünnitajaid suurel arwul, ilma kõrwalise tülitawa materjaalita, mikroskoopilise uurimisele wõtta, mis seda tähtsam on, sest et meil senini weel mitte korda pole läinud leprasünnitajaid kaswatamisel kultuurides paljustada. Seda asjaolu ära kasutades, järgnesid uurimised, mis ära näitasid, et leprasünnitajad mitte patsillused (kepikeste wormilised) ei ole. Nad on juuksetaoline rida terakesi, mida ühine kest ümbritseb. Need terakesed sisaldawad peasjalikult raswa ollusid, kuna kest aga munawalgest koos seisab. Paldrocki arwamise järele ei saa ükski rawitsemine mõjuw olla, nii kaua kui see haige idu kest lõhutud ei saa. Sest nii kaua kui kest terve on, ei pease rohud tera kallale. Selle kesta lõhkus aga 78 kraadi külm, mida söehappe lumega rawitsemine näitas.

Arstimine söehappe lume külmaga

Kõigis neljas Eesti leprosooriumis on pidalitõbised söehappe lumega rawitsetud ja see arstimise wiis on häid tagajärgi annud. Mõned haiged on niiwõrd paranenud, et neid haigemajast wälja wõis lasta, neid aga arstilise walwe all edasi hoides, sest et see haigus õige pikaliste ilmetega on, mis aastaid järele walwust nõuawad, enne kui lõpulikku otsust teha wõiks arstimise tagajärgede üle. Kuid siamaani on söehappe lume tarwitamine paremaid tagajärgi annud, kui ükski muu arstimiswiis wõi rohi ja lootust on, et haigus, mis aastatuhandeid kui parandamata ja üks hirksam inimsoo nuhtlus oli, ikka edasitungiwale teadusele wiimaks alla annab.

Mis söehappega rawitsemisesse üleüldse puutub, siis peab tunnistama, et Prof. Paldrock mitte ainukene ei ole, kes seda meetodi tarwitanud on. Külmaga arstimist on ka muude haiguste juures proowitud ja selle kohta

on kaunis suur kirjandus. Eesti teaduslikus ajakirjas "Eesti Arst" kirjutab omalt poolt Dr. Schlossmann, Tartu ülikooli bakterioloogia kabineti juhataja, Prof. Paldrocki katsete kohta järgmist:

"Ei ole põhjust oletamiseks, et söehappe lumigi leproomides wiibiwate haigusidude peale suuremat mõju awaldaks. Prof. Paldrock katsub ainult mikroskoobi abil tõeks teha, et söehappe-lume mõjul lepra idude kest ära sulab, terakesed awanewad, ning selle juures wabanewad ained mööda ihu laiali walguwad. See mida autor weel ühegi teise abinõuga kindlaks ei ole teinud. M'Kendik hoidis mikroobe sisaldawa piima ja lihatükid nelja tunni jooksul wedelas õhus — 182 kraadi külma käes, kuid mikroobid jäid ellu ja siginesid pärast kiirelt harilikus toa temperatuuris.

Teiste uurimiste järele on tüüfuse batsillisi 20 tundi wedelas õhus peetud, — 182 kraadi külma käes, kuid selle juures jäid nad ikka ellu ja siginesid pärast edasi. Oletada wõib ainult et korduw temperatuuri wahetus, külma käest hariliku temperälbi wiia ei suuda; ja pea alati meenon. Kuid sarnane rawitsemiswiis on ka haige kehale kahjulik ja wõib külmetuse haawasi tekitada."

Kuna aga teadusemehed nii oma wahel lepra arstimise wõimaluste ja meetodide üle mõtteid wahetawad ja waidlewad wõime meie siiski rõõmutawata otsuse teha, et teaduseilm ei pea midagi wõimatuks, et see mis täna weel tundmata on, wõib homme teaduseks saada, ja haigus mille rohtu weel täna ei tunta, wõib homme oma rohu leida. Ja selle juures näeme rõõmuga, et ka Eesti arstid teaduse ilmas selles sfääris asuwad, kus kõik teada on, mis praeguse aja teadus teab, kust walmis oldakse edasi sammuma, uute leiduste maale, sügawasse looduse saladustesse.

(Prof. Paldrocki käsikirjas oli terve rida wõõrakeelseid teaduslisi ajakirju nimetatud ja igal juhtumisel lehekülj ja aasta ära tähen-datud. Et need nimed aga ainult eriteadlasi huwitawad, siis jätsime nad wälja. Toim.)

Läbi lumise Siberi laane.

A. Otipoeg.

Laew kubises inimestest. Siin oli noori ja wanu, lapsi ja naisi. Noored plikakesed õnnelikkude nägudega, igal oma kallikene käe kõrwal, pea pead wastu, ligistikku; nii nad istusid sooja hommikuse päikese paistel ja waatasid üle tasase Hudsoni pinna kõrgeid New Jersey kaldaid, kust ilusatelt mäe külgedelt roheline mets wastu paistis, kuna laew "Clinton" oma korralikku väljasõitu algas New Yorgist Hudsoni jõge mööda üles poole. Laewal wiis oma wiis, kuus tuhat hinge peal olla. Seal oli ka koguke eestlasi väljasõidul Indian Point'i metsa. Need olid siin ja seal laewa kolmekordsel tekil laiali.

Mina ja Kusta istusime laewa ninas, ülemisel tekil. Ilm oli ütlemata ilus, õhk waikne, soe ja selge. Mägistete jõe käänakute wahelt helkis tasane weepind ja kaldal mets paistis otse luuleline.

"Eks ole tore kallas ja mets?" algasin ma Kustaga juttu.

"Jah, ilus küll," ütles tema. "Aga siiski, kui ma Siberi laane peale mõtlen, talwel, paksu lume ajal, waiksel kuuwalgel ööl, siis arwan et selle wäärilist naljalt meelde ei tule. Tore on siis Siberi mets. Paks lumi põliste puude okstel ja kännu tüwidel, mis oma lume koorma all, kui hõbedased seened välja näewad, kõik see särab ja säätendab kuu walgel. Ja waikne mets. See on ilus."

"Aga kunas sina siis seal uitasid," pärisin mina uudishimulikult.

"Oo, sellest on oma kümme aastat mööda, kui ma Omski linnas olin," algas Kusta juttu, kuna mina eemal kaldaid wahtisin. "Olin ühes suuremas rätsepa töökojas ametis, ja oma eluga siis kõigiti rahul. Palk oli hea ja kaewata ei olnud millegi üle. Kuid samal ajal olid miljonid ilmasõjas, kes

omaga mitte rahul ei olnud, kellel palju kaebamist oli. Et ma üksik poeg olin, siis kuulusin teise järgu rannikkude hulka, keda ka juba wõtma oli hakatud, kuid mitte weel minu aasta mehi. Siis tuli paha teate, et ka minu aasta mehi hakatakse wõtma 1915 - 1916 talwel. Hakatuses ei uskunud ma seda juttu isegi, aga kui sõjawäelastelt järele pärisin, siis kinnitasid nad kõik omalt poolt et wõtmine tuleb, aga millal, seda päewa ei teadnud Omskis keegi, isegi staabi kindral Moorits mitte.

Selle tagajärjel oli siis minu tuju täitsa rikutud. Soowisin siis, et ma wigane oleks olnud ja kawatsesin isegi wahest enesele mõnda wiga juurde teha, kuid lõpuks tegin ometi otsuse oma terwist mitte rikkuda, tulgu mis tuleb. Paar nädalat läks mööda, unustasin need sõja jutud hoopis ära ja elu läks wanal wiisil edasi.

Siis juhtusin ühel päewal oma wana sõbra ja ametiwennaga kokku. Tema esimene küsimine oli, et kust kohast mina Siberisse olin tulnud. Rääkisin ära, et siin juba kaks aastat olen ja pärisin oma korda, kust tema siia sattunud on. Sõber seletas et ta siia sõja pakku tulnud. Mina omat korda rääkisin temale ja kurtsin ka kohe, et praegu olen küll waba mees, kuid warsti tuleb sõtta minek ja Jumal teab, mis minust siis saab. Sõber kuulab pealt ja hakkab naerma, et ma sõtta minemisest räägin. Ütleb, et ei ole tarwis sõtta minna, sest tema elawat juba üle aasta pärast mobiliseerimist siin waba mehena.

Minu küsimuse peale, et kuidas see sul wõimalik, seletab sõber, et tal teise mehe walge pass on, kes oma kodu külas edasi elab, kus tal passi sugugi tarwis ei olla. Ja kui neid walge passi mehi uuesti läbi waatama hakatakse, siis olla tarwis uusi abinõusi lei-

da, et waba mehena edasi elada. Andsime siis üksteisel oma aadressid ja tegime otsuseks ühel meel aru pidada, kuidas sõja eest ära hoida.

Sellest oli mõni päew möödunud, kui mind keegi tuttaw wenelane oma poole sünnipäewaks külla kutsus. Läksin. Seal oli oma paarkümmend inimest koos, kõik lõbusas meeleolus ega kellegil seda sala muret südame peal, mis minul. Pakuti mulle ka kodu keedetud wiina, mida ma wastu tahtmist ära jöin, et mitte maja pere-meest pahandada. Seal sain ka pere-mehe wennaga, Iwan Petrowitsiga tuttawaks.

Waatasin teda hoolega pea laest jala tallani, kuid ei leidnud midagi, mis tema juures mulle meeldinud oleks; koguni selle wastu, mees paisis mulle päris wastik. Ta wõis umbes 32 aastat wana olla, keskmise kasvuga priske mees, juuksed ja habe punased, silmawaade kuri. Oleks ta mulle uulitsal wastu tulnud, siis oleks talle küll aupaklikult teed annud, selles arwamises, et see mees ei ole keegi muu, kui algupäraline Siberi kurjategija, sest tema wälimuse järele ei wõinud teist otsust teha.

Selle järele kui temaga mõned sõnad wahetanud olin, küsib ta minult et mis rahwusest mina ka olen. Wastan, et olen eestlane. See meeldis temale, sest et tal kord eestlane hea sõber olnud, kellest ta hästi lugu pidanud.

See eestlane olnud keegi waleraha tegija ja selle süü eest ka Siberisse saadetud, siis wangist ära karanud ja pärast Iwan Petrowitsiga kokku juhtunud. Mina mõtlesin omast peast, et olite küll wist mõlemad ühes wangis ja saite nii tuttawaks, kuid pidasin seda arwamist oma enese teada.

Wiimaks küsib Iwan Petrowits, miks mind ei ole sõjawäkke wõetud. Wastan et ei ole weel minu aastani jõutud. Tuli mõttesse ära proowida, mis Iwan sõja kohta arwab, sellepärast lisasin juurde, et kui wõtmine tuleb, siis lähen ära sõtta. Iwan hakkab suure hääleaga naerma. Küsib,

mis mina sõtta otsima lähen, kas tahan käest wõi jalast lahti saada. Mis sa ikka teed, seletan mina. "Küll selle wastu abinõu leidub, kui aga tahtmist on," wastab Iwan. Lõpetasin siis jutu ja Iwan andis mulle oma aadressi ja käskis ennast waatama tulla.

Mõne päewa pärast läksin siis tema poole. Küsib, kas mul ikka weel himu on sõtta minna. Ütlen, ei ole rohkem tahtmist sinna minna, kui kellegil teisel, aga kui wõetakse, pead ju minema. Iwan naerab jälle. Ütleb Siberis on suured laaned ja neis elab palju inimesi, ilma et sellest kroonu walitsus midagi teaks, ega ka sellest kas neil tarwis sõtta minna on, wõi mitte. Miks mitte nii kaua metas elada, kui sõda ära lõpeb.

Hakkan asja omalt poolt läbi kaaluma ja leian, et see metsas elamine just külgetõmbaw ei ole inimesele, kes sellega harjunud ei ole. Pealegi on Siberi metsas talwel wahest kole külm, kus temperatuur 40-50 kraadi alla nulli langeb, kus linnud lennust külmanult maha kukuwad. Mis sa hing teed üksi metsas sarnase külma käes.

Kuid Iwan seletab wastu, et ei ole tarwis üksi metsa minna. Wõib ju inimesi leida, kellel samasugune eesmärk on. Wõiks kolme mehega koos minna. Kaalun jälle asja siit ja sealt. Suwel ehk saaks Siberi metsas weel kuidagi läbi, aga mis sa hing talwel teed. Jääd wahest nälga. Ei ole naljalt metsloomi saada ja jõgedel külmab jää nii paksuks et kala kätte ei saa. Jahilt wõiks talwel saada ainult tetre, lääne püüd, metsist ja jänest, nii et söögi walik kuigi suur ei ole. Iwan kuulab pealt ja wastab, et nagu näen ei tunne teie Siberit hästi. Tema olla paljude Siberi metsa meestega kokku puutunud ja teada, kuis lugu õieti on, et Siberi metsas wõida aastaid ilusasti ära elada, ilma et midagi wiga oleks. Muidugi ei wõi seda loota et liha igakord puu otsast kätte saate, kuid wahest saate ka rohkem kui ära süüa jõuate ja sellest wõite

siis osa teiseks korraks tagawarkas panna. Sooja tuba seal küll eest leida ei ole, kuid wõid siiski põesa all öö korteri wõtta ja see ongi metsamehe komme. Peatad kuskil kauemat aega, siis wõid omale wäikese onni ülesse ehitada ja siis on öömaja päris hea. Ja selle ehitamine oleks kolmel mehel üsna nalja asi. Teadagi peab siis kirwes tingimata kaasas olema, ilma milleta ükski metsa mees läbi ei saa, sest et seda ka tule puude jaoks tarwis läheb.

Talwel on metsas küll raskuseid palju, kuid elu suwel seda parem. Suwel ei ole söögi saamisel palju waeu. Siis on järwede ja jõgede ääres tuhandeid partisi, keda keegi hirmutanud ei ole ja kes ka inimest ei kardada. Wõib ka irweid ja jäneseid lasta. Ja karu liha on ka päris hea söögiks. Kalu on Siberi jõgedes palju. Neid wõib päewa käes ära kuiwatada ja tagawaraks hoida nagu seda Siberi elanikud ikka teewad.

Nii seletas mulle Iwan Petrowits ja kinnitas et julgesti wõib metsas elada ja et põlise metsa mühinaga palju rutemini ära harjuda wõib kui haigete oigamisega sõja liinil. Ei ole waenlase pealetungimist karta. Siin on küll ka oma waenlased, kuid neist saab tarwilikkude kaitseriistadega kergesti jagu. Need Siberi waenlased on metssiga, ja kaugemal lõuna pool wõite Siberi tiigriga kokku puutuda, siis weel mets kassid ja kihwtised ussid lõuna pool, kuid kõikidest neist saab jagu. Igal mehel peab tingimata hea püss olema, püssirohtu, kuulid ja haawlid vähemalt niipalju kaasas et kaheks aastaks jatkuks. Peale selle peab igal mehel hea suur nuga olema, mida siis häda korral tarwitada tuleb, kui karu peale tungib nii kiiresti et püssi enam tarwitada ei saa. Paljud Siberi elanikud oskawad väga hästi noaga karu tappa. Siis peab weel soola tublisti kaasa wõtma, nii et sellest puudust ei tule. Ilma leiwata ei sure te mitte, kui teil liha ja kala süüa on, aga sool peab tingimata olema. Kui tahtmist

on, wõib niisugusesse kohta minna, kust kulda leitakse. Wõite ju otsida, ehk saate teiegi kulda nii kui paljud teised kulda leidnud on.

Mina seletan wastu, et mis kulla otsija minust wõib saada, kui ma sellest asjast midagi ei tea peale selle natukese, mis mõnest raamatust mööda minnes lugenud olen, mis aga selleks wähe on, et kullaotsimise peale wälja minna. Tema aga seletab wastu, et õppiwat nii kui iga teine. Sest see töö õpetawat ise. Kõik kullaotsijad on seda tegelikult ära õppinud. Tema jutu järele leitakse kulda kolmes olekus. Kulla kaewandustes leitakse kulda maa seest, kulla liiwast, mis wahest jõgedest maa pinnani ulatada. Siis on puhast kulda suuremal hulgal kiwide sees (samorodka). Wiimast leitakse rohkem mägede seest. Ja tihti wõib kulda leida ka jõgede ja hallikate põhjast liiwast. Neis on kulla terad umbes tangu terade suurused ja nad on väga kerged wälja pesta. Siberis leitakse kulda mitmes kohas, kõige rohkem jõe ümbruses, Podaibo linna ligidal põlises metsas, siis weel Jenissei kubermangus, Amuri maakonnas ja Sajani mägedes, Wene Mongoolia rajal.

Sajanist toowat kulda üksikud kulla otsijad. Räägitakse et sealt kõige kergem on kulda leida. Sajanis ostwad ülesostjad kulla kohaliku rahwa käest üles ja maksawat 55 kopikut solotniku pealt rohkem kui Irkutski Riigi Pank. Kui sojatlane walget meest näeb mägestikus, siis tuleb ta juurde ja küsib omas keeles: "All dun pii?" (Kas kulda on?)

Kui saab wastuse: "Pii," (on), — siis wõtab taskust wäikese kaalu, kaalub kulla ära, maksab raha ja läheb oma teed.

Siis leitakse weel palju kulda Altai mägedes, mis ka väga rikkad on kalliste kiwide poolest. Sealt leitakse teemantisi, rubiinisi, sahwiiiri ja palju teisi kallid kiwa. Ainult paha oli see et Altai mäed olid sel ajal kabineti maa ja seal ei olnud siis kellegil luba kulda otsida ei ka jahti pidada,

kuid sellegi peale waatamata oli Altai mägestik alati täis kullaotsijaid ja jahimehi.

Igal kewadel läksid salgad kullaotsijaid Biiski linnast, mis kõige lõunapoolsem linn on, Altai mägedesse suweks kulda otsima. Kaasa wõeti püss, kala õnged, soola ja kuiwatatud leiba. Paljud tulid sügisel tagasi ilma suurema saagita, aga tuli ka neid, kellele õnn wastu oli naeratanud, kes mitu tuhat kaasa tõid. Linnas müüakse kuld kõik kohe ära, siis ostetakse omale korralikud riided ja mõned uhkuse asjad ja siis algab joomine ja priiskamine. Sest raha, mis nii kerge waewaga ja hea õnnega saadud, antakse niisama kerge käega ka wälja, kuni wiimane kopik otsas. Siis hakatakse sõprade mööda külas käima. Kes annab kõhutäie süüa, kes mõne kopika raha. Kulla otsijale antakse hea meelega. Sest et kõik teawad, kui järgmisel sügisel hea õnnega tagasi tullakse, siis kõik mitme wõrra ära tasutakse.

Ja Iwan maalis mulle ilusaid pilte ette sellest kaugest kulla maast. Wõite kulda otsima minna Altai mägedesse, seal saate wahest hea õnnega kokku, saate rikkaks meheks, lähete üle piiri Mongooliasse, sealt Hiinamaale ja Hiinamaalt wõite kergesti kas Ameerikasse wõi Austraaliasse sõita. Ohkan omalt poolt, et see wõib hea plaan olla, aga mul puuduwad seltsimehed, kellega teele minna ja et asi üksi igaw on ja julge ei ole.

Tema trööstib mind et ei ole wiga. Küll sõpru leiab. Ütleb et tema olla ennem eestlasi kui ustawaid mehi tundma õppinud ja et ta walmis olla minuga kaasa tulema, kui ma aga kedagi kolmandaks weel juurde leiaks. Ütlesin talle, et mul siin sõber on, ametiwend, kelle käest järele wõiks pärida, kas ta mitte kaasa ei tahaks tulla. Heakene küll. Tema oli nõus ja ma lubasin oma sõbralt järele küsida. Ja kui see nõus peaks olema, siis hakkame kohe mineki wastu walmistama.

Mõtlesin asjad kodus ilusti järele ja läksin teisel päewal oma sõbra juurde, kellele kõik oma lood ja asjad ilusti ära seletasin, nagu seda Iwan rääkinud oli. Tema oli kohe nõus metsa minema. Ütles küll, et parem oleks see tali weel linnas ära elada ja kewadel teed alata, aga et see meile hädaohtlikuks wõis saada, siis otsustasime kohe metsa minna. Sest kaotada meil peale elu midagi ei olnud. Kuid metsas oleme ikka wabad mehed, kuna sõjas surm weel ligidamal on. Nii siis tegime otsuseks metsa minna ja läksime mõlemad Iwani poole, kus lõpu otsuse kindlaks tegime.

Siis algas meil kibe ettewalmistamine ja kraami ostmine ja walmis panemine. Kasukad saiwad selle jaoks tehtud, paks willakas nahk all ja purju riidest pealis rie, nahast püksid, millel ka purju riie peal ja purju riidest woodrid sees, nii et kui pealmisest riidest wesi läbi läheb, siis alumine riie alumised willased riided kuiwad hoiab. Karwasest nahast mütsid said niisama purju riidesse ömmeldud, mis alla kaela peale sai tõmmata, pika nokaga, et silmadele heleda päikese ja lume walge wastu warjuks oleks. Saapad olid ka isearalise tellimise peale hästi suured tehtud, tallad ja kondsad suurte peade naeltega ära löödud, et nad kauem wastu peaks. Saapa sääred olid ainult poolest sääri ja püksid õmblesime ise saapa säärite külge kinni, nii et pükside jalga tõmbamisega ühes ka saapad jalga tõmbasid. See oli selleks tarwis, et nii kuni püksi wärdlini wette wõis minna, ilma et alumised riided märjaks olaks saanud. Kõikidel olid ühesugused riided, ainult wahe seisis selles, et minul ja sõbral oli tume hall purju riie, kuna Iwanil harilik walge riie oli.

Ostsin omale kahe rauaga Belgia püssi, sõbral oli ühe rauaga Inglise püss, kuna Iwanil wana Tuula wabriku perdänka oli. Kiitis et see olla hea küll. Siis ostsime 14 naela püssirohtu, 1500 tongi, 55 naela haawlid, 100 karu kuuli, puuda tina, kuuli

walamise wormid, et siis kui kuulid otsas, ise kuulisi walada wõiks, 180 padrunit (kilsu). Siis ostsime veel suured noad. Minul oli ka rewolwer. Ostsime tangu, 50 naela soola, kaks suurt koti täit kuiwatatud leiba, 5 naela kohwi, 10 naela suhkurt, 10 naela sea liha, et oleks esialgu wõtta omast käest ja kõige hädelisemad söögi nõud ja potid. Töö riistadeks olid kaks kirwest, kaks labidast, üks kirka, üks wäike saag, nõörid — jämedad ja peenikesed, kala õnged. Arsti rohtudest wõtsime kõige hädelisemad: pudeli täis glitseriini, pudel pensini, mis ka tule ürgamiseks tarwis läks, joodat, jodoformi, karboli hapet, wattit, pintisi ja elawhõbe kul-la pesemiseks.

Muretseme omale tarwilikud maa kaardid ja kompassid. Minul oli ka kiiker ja tarwilik pesu ja igal mehel veel paar pastla nahka. Kõik meie kolme mehe warustus kaalus kokku umbes kümme puuda. See tuli nüüd kolme mehe peale kottidesse ära jaotada, nii üle kolme puuda iga mehe peale, peale selle veel püss, rasked riided ja padrunid wõöl, nii et iga mehe kohta tuli ikka tugew koorm. Kotid saiwad eriti selle jaoks tehtud purju riidest, tugewate rihmadega. Püssirohu ja teiste wett kartwate asjade jaoks oli meil nahast kott. Kõige selle ettevalmistamise peale kulus meil kuu aega ära.

Nowembrikuu oli juba käes, nii ka meil wiimane aeg teele minemiseks. Sest meil oli mõte sügisel, kui lumi veel liiga sügaw ei ole ja talwe külm mitte veel nii wali, wõimalikult kaugele metsa jõuda. Saatsin kõik oma ülejääwa kraami ja asjad ära Eestimaale, nii et riieteks midagi peale reisuülikonna ja pesu järele ei jäänud ja kirjutasin kodu et nüüd pikk reis algab tundmata teele.

Teenistuse koha ütlesin siis üles. Peremees imestab et ära tahan minna, küsib mis wiga ja pakub 25 rubla kuus palgale lisaks, mis mulle 175 rubla kuus oleks teinud, kuna endine palk 150 rubla oli. Mul enesel oli

kohast wäga kahju, sest see palk oli siis Siberi kohta hea palk, kuna elamine kaunis odaw tuli. Aga ei olnud muud midagi teha, kui tuli metsa minna.

Nii siis nowembrikuu keskpaigas, ühel laupäewasel päewal, panime omale metsa mehe riided selga ja algasime teed lähema raudtee jaama poole. Nägime neis riietes õige metsikud ja kanged wälja just kui kuskilt ära karanud wangid. Riided olid wäga rasked, saapad niisama. Raske padruniwöö wõöl. Ja kui me nii aeglaselt edasi liikusime oma kompsudega, jäi iga wastutulija seisma ja meid järele wahtima. Politseid me siiski ei kartnud, sest et meil kõikidel passid korras olid, olgugi et need wõõraste omad olid. Aga kes sellest küsib, kui aga paber ette näidata on.

Jõudsime raudtee jaama kotid seljas. püssid käes. Sandarm tuleb, küsib kuhu sõidate. Wastame et sõidame kauemaks ajaks jahile. Küsib ka passi ja leidis kõik korras olema. Sel ajal wõis Siberis igal pool ilma loata sileda rauaga püssi kanda. Nii ei olnud ka meil püssi kandmiseks mingit luba tarwis. Ei olnud tarwis kaua oodata, kui tuli rong ja astusime peale. Siis oli ka meeleolu wähe parem. Kaasreisijad küsiwad — kuhu sõidate. Wastame — metsa jahile.

Esmaspäewa hommikul kell wiis jõudsime oma lõpu jaama — Tomski kubermangus. Et seal rong kaua ei seisnud, siis tuli kiireste kottidega wälja kolida. Minul oli kott seljas, püss käes ja veel 40. naelane tina tükk kaenlas. Selle koormaga kukkusin lund täis olewasse kraawi kõhuli maha. Kraawist wälja ronides keerasime sammud metsa poole, paremat kätt raudtee liini, see on, lõuna poole, selles lootuses et jõuame kord Mongoolia piirini.

Kui metsa jõudsime wiskasin mina tina tüki maha, sest et see liiga raske kanda oli. Käskisin teistel seda kanda proowida. Kuid sellest ei tulnud midagi wälja. Ei aitanud muu nõu

kui jätsime tina esialgu maha, sammusime tüki maad edasi, siis peatasime wähe ja puhkasime jalgu. Ja kuna kaks meest nii puhkama jäid, läks kolmas tühjalt lume jälgi mööda tinale järele ja tõi ta ära ja wiskas jälle maha. Siis sammusime jälle tüki maad edasi ja puhkasime jälle, kuna teine mees oma korda tina järele läks. Ja nii me reisisime siis läbi sügawa lume ja Siberi laane, kuna puudes külm paukus. Kõndimine läbi lume rasketes riietes, raske koormaga, selle peale waatamata et 25 kraadi külma oli, pani warsti mehed higistama.

Olime umbes wersta maad ära käinud kui hakkasime tuld tegema, et kohwi keeta ja wähe süüa teha, sest kõhud olid tühjad. Kuid tule tegemine ei ole niisuguses kohas kerge töö, sest kuiwad oksad on kõik sügawa lume all kõwasti maa külge kinni külmanud. Nii oli siis tule tegemine meil esimene metsa mehe töö ja et mina poisikesest põlwest juba harjunud olin metsas jahil ja kalal käima, siis olid mul asja kohta kõige paremad kogemused. Nüüd nägin ära et Iwan ei olnud sugugi nii hea metsa mees, kui tema kõnest arwata oleks wõinud. Hakkas teine tuld tegema, kuid sellest ei tulnud midagi wälja, waatamata selle peale et juba mitu tule tikku ära raisanud oli. Pidin talle appi minema. Et tuld üles saada, selleks oli tarwis kuuskede tüwede küljest kuiwa sammalt otsida, siis mõned kuiwad raod okste wahelt. Sammal wõttis kohe tiku küljest tuld ja neile peenemaid ja kord korralt jämedamaid raagusi juurde lisades, oli meil warsi ilus tuli ülewal. Praadisime panni peal wähe liha ja keetsime kohwi, saime hea söögi. Puhkasime siis weel pikali olles natukene aega tule ääres jalgu, wõtsime kotid selga ja hakkasime edasi minema, ikka kaugemale metsa. Kotid olid rihmadega seljas nii et käed mõlemad wabaks jäid ja püss laetult käes, et kui wahest juhtumisi mõni jänes ette tuleb, siis kohe lasta saaks. Kuid ette neid

ei puutunud. Nii sumpasime läbi lume kogu päewa.

Kella kahe aegu ütleb Iwan, et tema on nii wäsinud, et enam edasi minna ei jõua. Minul ja mu sõbral Walkil — selle nime pani talle Iwan, — küll just wiga ei olnud, kuid andsime siiski Iwanile järele ja tegime otsuseks sinnasamasse öö laagrisse heिता, sest kiiret meil ju kuskile minna ei olnud. Otsisime siis paraja paku kuuse põõsastiku et oleks rohkem tuulewarju ja panime omad kotid maha ja läksime tule puid otsima. See oli paha töö, sest murdunud kuiwanud puud olid okstega maa külge kinni külmanud ja neid tuli nüüd lahti murda ja kirwega lahti raiuda. Kui paras hunnik kuiwi puid koos oli, tegime tule üles ja Iwan pani tangu pudru keema. Mina lisasin sea liha juurde, nii et esimene söök metsas päris hea maitses. Ainuke wiga oli see et Iwan oli pudru lasknud põhja kõrbuda, kuid näljaga ei pane sarnast wäikest wiga pahaks. Sulatasime weel lume kohwi jaoks, tegime kohwi ja siis läksime metsa puid korjama, et terweks ööks jatkuks. Tarwis oli ka kuuse oksa külle alla raiuda, et mitte öösel maa külge kinni ei külmaks.

Magamisase oli meil õige algupärane. Selle tegime nii. Tule lükkasime teiwastega oma kohalt ära ja wana tule asemele, kuuma süte peale ladusime hunniku tooreid kuuse oksa. Ise heitsime peale. Hakatuses ragesid küll oksad külle all, aga söed kustusid peagi ära kuid soojust andis see ase tükk aega edasi. Tulele aga panime tubliste puid peale ja heitsime siis endise tule asemele okste peale maha magama. Pärast head sööki, rasketes riietes ja wäsinult soojal asemel tule ääres tuli uni pea ja wõttis meid oma kaissu. Esimene uinak oli wäga hea. Kuid see ei kestnud kaua, kui hakkasin külma tundma. Ärkasin üles ja lödisesin üle keha. Kõik soojus oli meie külje alt kadunud ja tuli oli ka wäikeseks põlenud. Ilm oli ka külmaks muutunud.

Oli täis kuu, kuu walge öö. Mets paistis selle säralt otse nõiduslik ilus kui lõpmata hõbe ehtis. Ei wähe- matki tuulelõhna. Paks lumi puude oksil ja latwadel seisis liikumata ja kõik oli täis pühalikku waikust. Ainukeseks nõrgaks raturikkujaks oli me tuli, kus puud wähest praksusid ja sädemeid laiali pildusid, mis meile wäga palju kahju olid teinud. Leid- sin oma kasuka seest kolm suurt au- ku, mida sädemed sisse olid põleta- nud. Arwasin et neid kolm oli, aga kui lähemalt järele waatasin, wõis neid üheksakümmend olla.

Asi oli paha. Kui meie nii edasi elame, mõtlesin mina, siis on mu riid- ded kuu pärast kui sõela põhi ja külm wõtab meid peagi, enne kui me kuigi kaugele minna saame. Panime roh- kem puid peale ja tegime suure tule, istusime nii wähe aega ja katsusime siis jälle magama heita. Kuid minule ei tulnud uni. Tuletasin oma mööda- läinud elu meelde ja wördlesin seda praegusega, siin metsas külma käes, tule ääres. Mõtlesin, et parem oleks küll olnud linnas soojas toas magada, kui siin metsas lume hanges, kuuse all. Kuid kõige selle peale waata- mata, hoolimata külmast, oli meeolelu siiski päris hea. Lisasin tulele veel kuuse oksu juurde ja heitsin pikali. Enne päewa tõusu magasin wähe. Aga kui ülesse ärkasin, siis lödisesid hambad nagu oleks külma wee seest wälja roninud. Hea oli et Walk oli warem ärganud ja kohwi juba wal- mis keetnud, nii et suu pea sooja sai. Hommiku poolt paistis koidu kuma. Sellega oli siis meil esimene öö met- sas mööda saadetud.

Kui walgemaks läks, läksime Iwan- iga kahekesi metsa süüa otsima. Tei- ne läks teisle poole, ehk trehwab mõ- ni pika kõrwa mees, wõi midagi selle sarnast silma. Olin umbes tunni aeg- a käinud, ilma et midagi leidnud oleks, peale warest, kes kraaksudes puu latwust ülesse lendasid, niisama näljased kui mina ja saagi peal wäl- jas. Korraga kuulen püssi pauku.

Lähen sinna poole, kust pauk kõlab. Seal tuli Iwan suur walge jännes sel- jas. Läksime tagasi, tõmmasime jä- nesel naha maha ja puhastasime ära. Poole panime keema, lisisime tangu- sid juurde, kuna teise poole teiseks korraks jättsime. Sai päris kena supp.

Sellel päewal ei saanud me kuigi palju ära käia. Lumi oli wäga sügaw ja ulatas mõnes kohas rinnuni. Ot- sisime siis jälle aegsasti paraja paiga, kus öö laagrisse wõisime jääda. Öö läks niisama kui eelmine. Kolmapäe- wa hommikul käisime jälle jahil, kuid ei saanud ühtegi jänest ei ka linnu poega, nii et kaasa wõetud tagawara moona tarwitada tuli. Neljapäewa hommikul läksid Iwan ja Walk ja- hile, kuid tulid jälle tühjalt tagasi, nii et jälle tagawara moona tarwitada tuli.

Reede hommikul läksime Iwaniga jahile, jälle teine teisele poole. Paari tunnilise käimise järele sain ühe jä- nese kätte ja teel laagri poole veel teise. Laagrisse jõudes ei leidnud aga oma imestuseks mitte Iwani eest. Mina olin hulga aega ära olnud ja selle ajaga oleks Iwan tagasi pidanud olema. Puhastasime siis jännesed ära ja panime jälle supi poti keema. Pea- gi oli see keenud ja söödud kuid Iwani ei olnud veel kuskilt näha. Ootasime ja ootasime. Päew kadus peagi oodates. Ikkagi jäi Iwan ka- dunuks.

Hakkas juba pimedaks minema, kui kuulsin kuuse tihnikus oksade pragi- nat. Panin püssi teisse rauda kuuliga laetud padruni sisse ja hoian selle las- ke walmis, sedasama tegi Walk. Kor- raga tuleb Iwan põõsastikust wälja, üleni lumega.

“Kus sina olid?”

“Käisin külas.”

“Mis sa seal otsisid?”

“Kuulsin koerad hauguwad, mõt- len — lähen õige waatama, ehk saan külast tubakut.” Iwan oli nimelt tu- baka näljane. Tema oli kange suitsu mees, kuid wiskas juba esimese päe- wa hommikul oma piibu metsa, ütel- des — metsas ikkagi tubakut ei ole,

tuleb ilma piibuta läbi ajada ja parem juba siis kohe hakatust teha.

"Kuid seda tegid sa, Iwan, küll halwasti et külla läksid," noomisin mina, "sest sa näed ju ni kole wälja, nagu mõni brodääga, ja nüüd on kõik küla hirmu täis, et sarnane mees ümber hulgub."

Iwan ei teinud minu jutust wäljagi. Sõi jänese supi ära, pani külast toodud piibu suhu, pani tulele puid li-saks, kuna Walk jälle tule ääres oma jala närtsusi kuiwatama hakkas. Mulle tuli meelde, et püss puhastamata. Wõtsin selle asjad-wärgid wälja ja hakkasin teda puhastama. Oli juba pimedaks minemas ja kuu ei olnud weel tõusnud. Istusin puu tüwe peal tule ääres, püss oli tagant lahti murtud, waatasin wastu tuld, kas on rauad mõlemad puhtad, kui korraga kuulen sõjawäe püssi satwo-ride plaginat. Waatan üles. Sel-samal silmapilgul kõlas metsik hää:

"Ne sheweliis!" (Ära liiguta).

Nii kui ma istusin, püss põlwede peal, nii ma jäin ka istuma. Meie ees oli wiis meest, neli musta sineliga ja püssidega, wiies ilma selleta. Ei keegi muu kui raudtee sandarm, kel-lel neli raudtee straašnikku kaasas oliwad. Sandarm tuleb minu juurde, wõtab mu püssi ära, wõtab ka teiste püssid ära ja küsib kas mul rewolwrit on. Annan ka selle ära. Straašni-kud hoiawad kogu selle aja omad püssid laske walmis, meie poole sihi-tult. Kõige wäiksem wastupanek wõi käsu mitte täitmine oleks meile surm olnud. Küsib minult:

"Kes te olete?"

"Nii kui näete, inimesed," wastan mina, ja küsin oma korda, "kes teie siis olete, et tulete teiste rahu rik-kuma?"

"Kas passi on?" küsib sandarm uuesti. Annan passi. Küsib ka teiste passi. Ka need annawad talle omad passid kätte. Siis küsib minult sõja-wäe tunnistust. Annan talle selle kät-te. Ka see on korras. Siis pärib jälle:

"Aga teil on rewolwer, on teil selle kandmise luba?" Loeb mu rewolwri

kandmise luba läbi ja jääb mulle imes-tades otsa wahtima. Siis küsib:

"Mis te siin metsas teete?"

"Teeme tuld ja soojendame tule ääres."

"Kust teie tulete?"

"Tuleme Omskist ja tahame kauemat aega metsas jahti pidada."

"Kes teist käis täna siin ligidal kü-las tubakat otsimas?"

Nätasin näpuga Iwani peale.

"Tegite meile palju tüli. Meid tel-liti telefoniga siia, et rööwliid olla met-sas ja tarwis neid kinni wõtta."

"No eks wõtke siis kinni," seletan mina, "siin me oleme."

"Kuidas wõin mina teid kinni wõt-ta," wastab sandarm, "teil paberid kõige paremas korras."

Sel ajal ei olnud kerge rewolwri lu-ba saada. Ja kui see anti, siis ainult ühe aasta peale ja ühe kubermangu jaoks. Minu lubal aga ei olnud aega, ei ka kubermangu peale märgitud, nii oli see igal ajal ja igas kohas hea. Ja isik, kel see oli, seisis politsei silmis heas lugupidamises. Sellepärast ta siis ütles, et meie paberid on kõige paremas korras. Sandarm ja straaš-nikud tulid siis tule ligidale soojenda-sid seal endid ja kuiwatasid oma lu-miseid sinelid. Ja sandarm rääkis, et tema olla Biiski linnast pärit, olla Al-tai mägedes tihti jahil käinud ja soo-witas ka meile sinna minna. Ajasi-me siis nendega tule ääres tunni aega juttu. Meile anti me püssid jälle ta-gasi ja wõõrad läksid tuldud teed mi-nema. Jäime jälle oma tule juurde oma kompaniiga üksi ja ajasime juttu. Mina pahandasin Iwaniga, et ta külla läks meile wõõraid kutsuma ja töö-tasime siis järgmisel hommikul wara siit kaugemale minna, et inimestega mitte kokku ei puutuks. Iwan wan-dus omal wiisil Wene mehe moodu, et asi nii oli läinud, kuid parata ei olnud midagi. Selle peale katsusime siis magama heita.

Öö oli üks külmematest. Ei saa-nud külma pärast sugugi magada. Nii kui silmad kinni läksid, tundsid

Wiimaks hakkas hommiku koit kumama. Panime supi keema, et enne teele minekut vähe rohkem keha kinnitada. Selle järele läksime siis teele ja käisime rohkem maad ära kui kunagi enne ühel päewal. Lõuna ajal läksime üle väikese metsa tee, mis nähtawasti lähemasse raudtee jaama wiis. Vähe maad teisepool teed jäime laagrisse. Panime kotid maha ja läksime oma harilikku tööd tegema, see on puid korjama. Iwan oli kogu päewa pahas tujus ja ei rääkinud palju, mis sõna ütles, see tuli maaternoi sajatusega, wenelase moodu. Katsusin küll nalja teha, et meeoleu tõsta, kuid see ei läinud mul kord.

Iwan oli pika kuiwanud kuuse ladwa kätte saanud ja wedas nüüd seda latwa pidi oma järel laagri poole. Paksust tihnikust ei saanud ta aga kuidagi läbi, mis teda weel rohkem wihastas. Mina waatan ja naer kipub peale, kuidas Iwan tassib ja ise seal juures wannub. Korraga jäi puu latw okste wahel kinni. Iwan proowib latwa rinnaga pooleks murda. Katsub korra. Ei jõua. Pressib jälle uuest peale. Ka tagajärjeta. Katsub kolmat korda, puu murdub äkki praksatades katki ja Iwan ninuli lume sisse maha. Ronib teine puu okste wahelt üles, kõed ja silmanägu werised. Mina naeran. Iwan aga näitab oma weriseid käsa, nägu ja wannub jälle õige wenelase moodu ja lõpuks ütleb, et tema sellest metsa elust tüdinenud on ja tagasi linna tahab minna, et kewadel olla parem metsa teed alata.

"Aga Iwan, sa ju teadsid ette, misugune see metsa elu on, miks sa siis tulid, kui juba nii ruttu tagasi tahad minna. Sa ju teadsid, et siin on see ei ole," pahandasin mina tema rutulise meele muutuse üle.

Walk tuli ka meie juurde, näeb et Iwani käed ja silmad werised, naerab ja küsib, kas karuga oled kokku juhunud. Iwan aga näitab käega maha murdunud puu peale, et siin on see karu, kes mind ära weristas.

Rääkisin Walkile Iwani loo Eesti keeli ära, et tahab teine linna tagasi

minna, et ta metsa elust juba tüdinenud on. Walk ei olnud küll hakanutes sellega nõus, kuid andis pärast siiski järele, et mõistlikum oleks linna tagasi minna, seal kuidagi tali mööda saata ja kewadel metsa minna.

Tegime jälle tule üles ja keetsime süüa. Seekord oli meie söögiks tangu pudru sea lihaga. Musta kohwi jõime peale. Kui olime söönud, siis wõtsime kotid selga ja hakkasime teed mööda raudtee poole minema. Teed mööda jõudsime ka palju kergemini edasi, kui metsa lume mööda. Öö tuli ilus ja kuuwalge. Meie aga sumpasime läbi lume edasi. Hommikust ööd, kella kolme aegu, jõudsime raudtee jaama. Jaamas waatasid meid üksikud inimesed, kelledega kokku puutusime, kui ime loomi. Kuid keegi meid tülitama ei tulnud. Nähtawasti olid sandarmid kõik oma loo ära rääkinud ja inimestel oli ette teada, mis mehed me olime, sest siit olid me wõõrad pärit. Rong tuli pea ja wiis meid krasnojarski linna poole. Mina ei tahtnud ka tagasi Omski linna minna, sest mu tuttawad oleks mind wälja naernud, et nii ruttu metsast tagasi tulid. Sest neile olid kõik mu plaanid juba enne teada, kui metsa teed algasin.

Järgmisel öösel jõudsime Krasnojarski linna. Et meil öösel kuhugi minna ei olnud, sellepärast magasime jaamas pinkide peal. Hommikul pool kaheksa läksid Iwan ja Walk linna tuba waatama, kuna mina jaama kottisi ja püssisi walwama jäin. Püssid olid laua peal. Sandarm läheb mööda, waatab, küsib — kelle need püssid on. Näitan see on minu püss ja need kaks sõprade püssid, kes linna korterit waatama läksid.

"Kas teil passi on?"

Näitan selle ja sõjawäe tunnistuse ette. Kõik on korras. Kella kahe aegu pärast lõunat tulid Walk ja Iwan tagasi. Wannuwad mõlemad kangesti Krasnojarski linna, et korterit saada ei ole. Igall pool küll sildid wäljas, et tuba wälja anda. Lähed aga küsima, siis on kõiksugused hädad,

mõnel tuba juba ära antud, teine ei taha meestele seda üürida, kolmandal mõni muu häda. Tuli pool päewa enne ringi käia, kui ühe keldri ruumi saime, kahe rubla eest kuus. Et meil nüüd koht kuhu minna, siis wõtsime woorimehe, ladusime omad kompsud peale. Kui uue korteri hoowi sisse sõitsime, siis panin tähele, et meid siit ja sealt inimesed piilusid.

Me olime ka tõesti hirmsa wäljanägemisega. Kasukad olid ära kortsunud, nõgised ja muste aukusi täis, silmad ja käed mustad, habe ajamata, suured kotid ja püssid kaasas. Ei olnud siis ime, et inimesed meid kahtlase pilguga waatasid.

Meie eluruum oli maja all keldris. Trepp läks sinna wäljast sisse. Ruum ise ei olnud kuigi suur. Peale nelja seinä ja kehaka wene ahju ei olnud selles midagi mööbli sarnast. Üks wäike aken, umbes poolteist jalga kõrge ja niisama lai, andis nõrka walgust. Selle eest oli wäljast poolt maa ära kaewatud, nii et walgust sisse peasis.

Kui olime uue korteri üle waadatud, jaotasime maja töö oma wahel ära. Walk läks liha ostma. Pakkusin Iwanile raha, et tema läheks linna ja ostaks ühe sülla puid. Kuid Iwan ei lähe. Kust tema neid puid wõõras linnas osta teab. Iwan oli lihtsalt laisk ja ei wiitsinud midagi teha. Et tema mulle juba Omskist saadik wõlgu oli ja nüüd, kus mina walmis olin tema eest raha wälja maksma, ei wiitsinud ta linna puid ostma minna, siis sai ka minu hing täis. Tuli wäike sõnawahetus, mis sellega lõppes, et Iwan järgmisel päewal Krasnojarskist ära lubas sõita. Ja nii ta ka tegi. Ta sõitis järgmisel päewal minema Kanski linna, mis Krasnojarskist umbes kolmsada wersta Irutski poole on.

Me keldri lagi oli madal, ma unustasin ennast sõnawahetuse hoos wähe ära, ajasin ennast sirgu ja lõin pea wastu lae tala ja sain ilusa muhu otsa ette. Walk tuli lihaga tagasi. Ja nüüd oli tarwis tuld teha. Läksin

perenaise poole puid laenama. Sain ka sületäie ja panime pea ahju küdema ja supi poti keema. Sel ajal kui supp kees, oli tarwis tuba korraldada, mingisugune söögi laud soetada ja magamiseaseme eest hoolt kanda, sest külma põrandale heita ka ei wõinud. Läksin jälle perenaise jutule, kuid temal ei olnud meile ei lauda, ei ka söngi anda. Õnneks nägin hoo wi peal mõned kastid, küsisin neid omale ja sain ka. Siis tegime ühest kastist söögi laua ja kahest söngi, kuid toolisi ei olnud. Tuli püsti jalu süüa, wõi põrandal istuda. Ahi läks soojaks, supp sai walmis. Sõime ja olime rõõmsad. Öhtul tuli ka Iwan tagasi ja siis heitsime kõik kolm keldris magama. Mina Walkiga kahekesi kastide peale, Iwan põrandale. Pea aluseks olid meil tangu kotid, mis öösel kaela haigeks tegid, aga kust sa seda paremat ikka wõtad.

Teisel hommikul jätab meid Iwan head päewa ja läheb oma teed. Siis jäime kahekesi keldrisse elama. Et mujalt kuskilt wett saada ei olnud, kui pererahwa köögist, siis pidin ülesse minema wee järele. Esimesel päewal ajasin habet, pesin oma nägu ja kohendasin oma wälimust niipalju kui wõimalik, nii et ikka inimese nägu tagasi tuli. Kui siis jälle wee järele läksin — metsa-kasukat ei olnud mul ka enam seljas — siis oli perenaise nägu palju lahkem minu wastu kui esimesel päewal. Küsib kuidas magasime uues ruumis.

Järgmisel päewal ostsin omale toa kingad ja et mul willased alusriided olid, siis ei olnud kodus tarwis metsa püksa kanda. Kui jälle wett tooma läksin, ajas perenaine minuga head juttu ja kutsus oma juurde teed jooma. Tee lauas oli ka peretütar, wõis nii umbes kaheksateistkümmne aastane olla, saleda keha, tugewate rindade, ümmarguse klaari näo ja punaste põskedega, elurõõmus lapsukene. Tema oli väga huwitatud romantilisest metsa elust ja hakkas kõike järele pärima. Mina wabandasin, et Walk ootab mind all keldris. Tema küsib,

kas ta ei wõiks alla tulla ja waadata, kuidas me keldris elame. Palun tulla. Tuleb ja waatab ja ütleb et meil ei ole siin hea olla. Mina wastan — see koht on meile wäga mõnus, et tunneme siin päris kodu olema. Ja nii algas me tutwus. Kutsuti tihti üles teed jooma. Ainuke wiga oli me hirmus kasukas. Ei wõinud sellega wälja minna. Nii olime siis sunnitud kogu päewa kodus olema ja ainult õhta pimedas wäljas linnas käima. Kõik oma söögi kraami ostsime ühest poest, kus meid Austria sõja wangideks peeti. Selleks me ka jäime nii kaua kui seal linnas elasime.

Nii läks seal keldris kolm nädalat mööda. Siis saime Iwanilt kirja. Kutsus mind ära Kanski linna. Wõtsin oma koti ja püssi ja sõitsin minema, kuna Walk üksi Krasnojarski maha jäi. Kanskis sain korteri kellegi endise sunnitöölise juurde. Elu seal ei olnud küll rõõmus, ei olnud seal ka mingit meelelahutust, kuid kuskil oli ikka tarwis elada ja nii tuli siis omaga leppida, seni kui paremat ei olnud.

Jõulud hakkasid kätte jõudma. Kõik inimesed walmistasid endid pühade wastu ja ostsid ja plaanitsesid kingitusi, kuid minul ei olnud midagi seal wastu walmistada, ei ka pühade tuju. Olin harjunud pühade ajal pühade riietes käima. Kuid nüüd oli mu ainukeseks täis-ülrikonnaks mu metsamehe riided ja uut osta ei olnud mõtet, sest kes seda pidi teadma, kui pea oli jälle tarwis metsa minna. Jõulu esimesel pühäl soowib mulle korteri peremees häid pühi, jõime paari klaasi wiina ja selle peale ütleb peremees, nüüd läheme wisiiti. "Aga kelle juurde mina wisiiti tegema lähen, minul ei ole ju siin ühtegi tuttawat," waidlen mina wastu. "See ei tähenda midagi," seletab tema. "Tule aga kaasa."

Nii siis läksime kahekesi. Esimeses kohas oli söögi laud ilusti kaetud, söögid ja joogid laual. Sõime ja wõtsime wiina ja õlut peale. Sealst saime omale kaks meest weel kaasa ja

läksime edasi järgmisse kohta juba nelja mehega. Sealst saime weel kolm sõpra juurde, nii et meid nüüd juba seitse oli. Mina ütlen peremehele et see hea ei ole, et me nüüd weel edasi läheme, sest seitse meest lähewad sisse, söowad ja joowad kõik ära, mis teised omale pühadeks ostnud on. Peremees ei wõtnud minu juttu kuulda. Läheme aga edasi, sest see olla Siberi komme. Pühade aegu tarwis wisiiti minna. Läksime siis. Igalt poolt tuli meile ikka mehi juurde. Kui olime juba mitmes kohas õnne soowimas käinud, siis lugesin ma ära, meid oli wisiititegijaid juba kokku seitseteistkümmend meest.

Kujutage nüüd omale ette, kui teile tuleb nii palju mehi õnne soowima ja iga mees sööb ja joob wabalt, mis teil laual on, ja laual on kõik, mis te omale pühadeks ostnud olete. See on Siberi pruuk. Minul ei olnud enam tahtmist kuhugile minna. Parajal silmapilgul jäin sellest seltsist maha ja läksin kodu magama.

Nii läks minul esimene Jõulu püha 1915. aastal. Teisel Jõulu pühäl tulid need meile wisiiti, kelle juures meie esimesel pühäl käisime. Siis oli minul tarwis wiina ja söögi kraami osta et wõõraid wastu wõtta. Peale lõunat kutsuti meid kuhugi perekonda wõõrsiks. Läksime sinna kolmekesi, mina, korteri peremees ja Iwan. Seal olid kõik rõõmsas tujus, mida tühjad wiina pudelid laual tunnistasid. Iwan tantsis nii kui meeletu oma suurte naelutud saabastega nii et maja wärises. Mina keelasin küll, et ega sa loll ometi metsas tule ääres külma käes ei tantsi. Aga kas tema purjus peaga kuuleb, lõhub aga Wene tantsu edasi. Uue aasta laupäewal sõitsin Krasnojarski Walki poole wõöraks. Rong jäi kolm tundi hiljaks, sest et suur lumesadu tee kinni matnud oli. Nii tuli mul siis uus aasta raudtee wagunis wastu wõtta, külmas Siberis. Hommikul kell seitse jõudsin Krasnojarski.

Walk magas weel omas koopas, kui sinna jõudsin. Kui Walk ennast rii- desse oli pannud, kutsuti meid ülesse

pere rahwa poole kohwi jooma, sest nemad olid mind tulemas näinud, ja me saatsime terve päewa nende lõbusas seltskonnas mööda. Peretütar paistis iseäranis meeldiw. Õhtal läksime jälle alla keldrisse magama ja järgmisel hommikul söitsime koos minema Kanski linna. Walk sai seal kohe hea töökoha ja mina ka parema korteri ja ka rahulolewa töökoha. Kõik oli jälle kõige paremas korras.

Oli üks laupäewane õhtu, kui mu korteri perenaine mu tuppa tuli ülesandega, et mina rakendagu ta hobune saani ette et väikest sõitu teha, sest ilm oli väga ilus. Et minul selle wastu midagi ei olnud, siis läksin talli juurde, rakendasin väikese Siberi hobuse saani ette ja sõitsin treppi. Istusime siis kahekesi perenaisega peale ja sõit algas ilma minule teadmata kuhu. Olime juba tüki maad ära sõitnud, siis ütles perenaine, et teid on kuhugi wõõraks kutsutud, kas soovite täna sinna minna? Küsin omalt poolt, et kes mind on kutsunud, sest mind keegi siin ei tunne. Tema jälle — et kui tahate, küll mina teid sinna wiin, kuhu teid kutsutud, nende juurde, kes teid siis tundma õppisid, kui teie tähele ei teadnud panna. Wabandan et minul ei ole oma riiete pärast passilik kuskile minna. Sellest ei ole midagi, seletab tema. Olin wiimaks nõus minema. Sealjuures peatas perenaine siis hobuse kinni. Sidusin ta posti külge ja läksime sisse, sest olimegi päralt jõudnud. Meile tuleb teenija tüdruk wastu, aitab kassuka seljast ära wõtta. Maja perenaine tuleb wastu, väga lahke ja heas tujus selle üle et teda waatama tulime. Kutsutakse taha poole.

Minul oli häbi, sest ma ei wõinud arwata et niisugusesse kohta juhtun. Igal pool oli puhtus, kalli hinnalised waibad põrandal ja mina oma suurte saabastega olin kui tule peal. Mul ei ole enne kunagi sarnast paha tundmust olnud, kui siis oli. Wabandasin ennast küll aga lahke perenaine ütles et ta teab, et ma metsast tulnud olen ja palus mind olla nii kui kodus.

Tüdruk tõi siis teemasina lauale, mille juures meil kolm tundi ära läks. Rääkisin omast elust ja läbielamistest. Perenaine rääkis omast elust ja lapsepõlwest, kuidas ühes kauges Siberi metsas külas ülesse oli kaswanud.

Ta rääkis omast esimesest armastusest. Temal olnud noormees tuttawa, kes elanud neist sada wersta kaugel, teises külas. Wanemad ei ole lubanud selle poisiga läbi käia, aga selle peale waatamata, käinud nemad salaja koos. Ühel reede õhtul läinud ta salaja wälja et oma kallimat waatama minna, üle saja wersta läbi Siberi metsa, et aga teda näha, keda ta armastas. Nii kui kodust wälja saanud, hakkanud kohe wihma sadama ja sadu kestnud kogu öö. Laupäewa lõuna aegu jõudnud kohale.

Külalt tulnud ta wiimaks linna elama. Et ta ilus naisterahwas oli, siis sai kohe rikkale mehele. Mees oli sakslane ja Saksa alam. Sõja aegu wõeti ta kinni ja saadeti Kanskist wälja, nii jäi ta siis üksi. Ja siin ta oli ja kurtis oma igawust.

Öösel kell kaksteist siis jõudsin oma korteri perenaisega kodu. Kuid see ei jäänud mul mitte wiimaseks korraks seal külas käia. Käisin seal weel pärast mõne hea korra. Ja sain nii wiisi mõneski kohas heaks tuttwaks. Elu oli siis päris mõnus.

See oli kord weebruari kuul, kui Iwan rääkis mulle, et külas käia väga palju huntisi, kes suurt kahju teha ja loomasi ära murda. Siberis on ka talwel hobused, lehmad ja lambad päewal wabalt metsas ja öösel tulewad koju. Mehed olid siis kõik sõtta wõetud, ei olnud kedagi, kes oleks hundi jahile läinud. Ei olnud ka kellegil püssi, ei ka püssirohtu. Nii oli siis huntidel waba elu, wõisid teha, mis tahtsid. Iwanil ise oli suur lust jahi peale minna. Muidugi tahtis ta meid ka kaasa.

Laupäewa õhtul wõtsime siis püssid selga, panime padruni wöö wööle ja läksime raudtee jaama. Ei olnud tarwis kaua oodata kui tuli jälle sandarm ja hakkas järele pärima, kes

meie oleme ja kuhu läheme. Näitame passid ette ja ütleme, et läheme hundi jahile ja asi oli jälle korras. Raudteel tuli meil sada wersta sõita, siis weel kaheksa wersta läbi metsa minna. Hommikul kell neli jõudsimme oma eesmärgile. Et jälle mingit kahtlust ei tõuseks, siis läksime sandarmi juurde, näitasime omad passid ette ja seletasime ära, kuhu läheme. Kell kuus olime lähemas külas, kus kella kümneni magasime, siis läksime ühes metsa.

Ei olnud tarwis kaua otsida, kui leidsime hundi jäljed üles. Sealsamas leidsime kaks paljaks näritud hobuse luukere. Arwasime et päewa aegu hundid meie ligidale ei tule, sellepärast plaanitsesime öösel tagasi tulla. Läksime siis külasse tagasi ja lasime teel kolm jänest maha. Külla jõudes leidsime endise peremehe majast kaks wõorast meest eest, kes meid õige kahtlase pilguga waatasiwad. Üteldi need olla küla wanem ja kümnik, kes arwasid et meie Austria sõja wangid olime, sest et meil need hirmsad purju riidest kasukad seljas olid. Söögi ajal räägib peremees, et täna pandi jälle kuulutus wälja, et wõetakse mehi sõjawäkke. Pärin järele, mis aasta mehi wõetakse ja kuulen, et nüüd kord minu aasta meeste käes on. Minu kartus oli nii täide läinud. Ja jahi himu oli siis ka otsas. Otsustasime Kanskisse tagasi sõita ja seal aru pidada, mis nüüd peale hakata.

Rääkisin asjast oma perenaisele. See laidab sõtta minemise koguni ära, ütleb, ela aga siinsamas edasi ja kewadel mine metsa. Nii ka tegin. Ja elasin wanas korteris edasi.

Märtsi kuu lõpul tulid mulle kord sandarmid wõoraks. See oli hommikul, kell kuus. Olin weel woodis ja perenaine oli läinud lehma lüpsma. Kuulen eestois wõoraid häält. Tõmban ruttu püksid jalga ja lähen ette tupp. Sandarmid mulle wastu. Küsiwad, kelle see korter on ja kas see ja see isik elab siin. Mina wastan et mina see otsitaw ise olen.

"Kuidas te siin siis nõnda elate?" küsiwad minu käest.

"Nagu ise näete," wastan mina.

"Kas teil passi on?" Näitan selle ette. Siis päriwad sündimis koha ja muu asjade järele. Mina wastan kõik ilusti ära. Nõuawad aga sõjawäe wabastuse tunnistust, mida mul ei ole. Näitan oma passi raamatut, mis walge passi pähe wälja oli antud, pealekirjutusega et walged raamatud wallamajas olid otsa lõppenud. Ja selle passi aeg sai aprilli kuus täis. Lubasin siis uue tellida ja ka sõjawäe komisjoni tunnistuse. Jäid sellega rahule ja läksid minema. Kuid mina tegin omas mõttes otsuse, et elamine siin on nüüd päris hädaohtlik. Oli jälle tarwis metsa minna.

Seadsime siis Walkiga omad asjad korda ja kolmandal aprillil 1916 algasime sõitu metsa poole. Perenaine tuli meid oma hobusega saatma ja andis meile ka oma koera seltsiliseks kaasa. Andis mulle weel wäikese pakikese kingituseks, mida esimese ülestõusmise püha hommikul lahti käskis teha. Iwani me seekord kaasa ei wõtnud, arwasime, et tahab jälle tagasi minna. Sõitsime steppi mööda umbes kümme wersta linnast wälja. Lund enam lagedal ei olnud, kuid metsas puude all oli weel paks lumi. Kani jõe kaldal paju pöösastikus tulime wankrist maha ja perenaine sõitis tuldud teed hobusega tagasi. Jõel oli küll weel alles jää peal, kuid juba pehme, nii et peale astuda ei wõinud. Tuld me ka üles teha sel õhtul ei julgenud, sest küla oli lähedal ja me endist märku anda ei tahtnud. Õnneks tuli külm öö ja tegi jää kõwaks, nii et järgmisel hommikul ilusti üle jää wõisime minna. Jõgi oli seal kohalt umbes weerand wersta lai. Teiselpool jõge oli wesine maa. Ja meie kõndisime umbes kolm tundi wee sees, mis wahest põlwini ulatas, enne kui kõrgema maa peale jõudsimme.

Järgmise öö saatsime ilusti metsas tule ääres mööda. Nüüd oli asi parem kui nowembri kuul, sest ööd ei olnud enam külmad. Metsas oli ka

rohkem toitu saada. Lasime mitu tetre maha ja keetsime head suppi. Nii rändasime terve nädala. Kümndal aprillil oli esimene Lihawõtte püha. Õhtu enne seda otsisime omale paraja laagri paiga wälja, et mõnusam oleks pühi wastu wõtta. Esimese püha hommikul tegin siis ka perenaise poolt antud pühade kingituse paki lahti. Seal oli õnnesoowi kaart sees, mõned munad ja kodu küpsetatud maius asjad. Mul oli hea meel. Ei ole ma kunagi elus ühegi kingituse pärast nii suurt rõõmu tunnud, kui siis Siberi laanes männi tüwe all. Oli ilus hommik. Päike paistis nii armsasti nagu tahaks kõik inimese muresi ära sulatada. Mustad räästad wilistasid kuiwanud kuuskede okstel oma pesade juures ja kirju rähn nokkis puu koore wahelt omale rõukusi. Kaugemal kaskede latwus istusid tedred. Kõik oli nii waikne, armas päikese paistene ja pühalik nagu unistuse ilmas. Selle päewa seisime paigal ja pidasime püha. Järgmisel päewal läksime jälle edasi. Midagi iseäralikku ei juhtunud. Kolmandal nädalal jõudsimme ühte madalasse kohta, millest oja läbi woolas. Raiusime selle kaldal ühe suure puu maha ja seda mööda läksime temast üle. Siis hakkas sula lund sadama, ja et maa niiske oli, siis ei tahtnud me edasi minna. Ja jäime peatama. Olime nüüd umbes sada wersta metsa mööda läbi käinud, ilma et me ühte inimese hinge kuskil näinud oleks, wõi kuskil küla.

Paari päewa peatuse järele läksime ühel neljapäewasel hommikul jälle edasi. Walk wõttis oma pauna selga ja sammus minema, kuna mina weel oma asju korraldasin. Kui need kokku sain, hakkasin Walkile järele sammuma. Kuid seal kadusid äkki lume peal mu sõbra jäljed ära. Waatan ja waatan, ei näe Walki kuskil. Mis nüüd teha. Lähen madalat oja äärt mööda edasi, kus wesi üle põlwede ulatas ja näen seal korraga — Walk istub puu all üleni märg. Mees oli oma paunaga tükki ojasse kukkunud ja lõdises nüüd külma käes.

“No wend, mis siis sulle juhtus?”

“Kukkusin ojasse.”

“Aga kes sul käskis siis kohe põhja minna?”

“Kott oli raske, wajutas sisse.”

Nüüd oli tarwis kiiresti hea tule koht otsida ja kuidagi soojendama ja kuiwatama hakata. Astusime mõned sammud edasi ja kuuleme korraga koera haukumist. Pagana päralt! See ei olnud ju meie koera haukumine! Astume weel wähe edasi ja näeme eemalt, wäikene maja ja mees selle ees wahib meie poole. Et meid juba nähtud oli, siis otsustasime sisse sööma minna. Panime kotid maha ja astusime nii sisse, et mitte inimesi ära ei hirmutaks. Kuid rewolwri jätsin siiski tasku, et oleks häda korral wõtta. Küsisime peremehelt, kas saab süüa, et maksame kõik ausasti kinni. Lubati anda.

Perenaine praadis siis sea liha ja tosina mune, mis me kõik ära söime, sest söögi isu oli hea. Siis ostsime neilt weel ühe suitsetatud sea esimese käpa, kakskümmend naela ruki jahu, tüki leiba ja mõned kartulid ja maksime kõik ilusti kinni — kolm rubla kaheksakümmend wiis kopikat. Läksime wälja, wõtsime omad kotid selga ja kõndisime jälle metsa poole.

Meeleolu oli paha, sest et inimestega kokku olime juhtunud. Katsusime küll oma jälgi kaotada, aga see ei läinud meil igal pool korda, sest metsas oli tublisti lund ja sügawad jäljed jäid maha. Öö läks rahulikult mööda. Ja laupäewal jõudsimme lagedale wälja, kus oli põllu maa. Sest külast kus sees käisime, oli kõigest seitse wersta.

Siberis tuleb wahest sügawas metsas sarnaseid wäikesi talukesi ette, mida üksikud asunikud ja sunnitöölised asutanud, kes omale metsa onnikese üles on ehitanud. Ja kui siis läheduses kuskil metsa sees lageda platsi leiawad, siis teewad sinna põllu maha. Ja et wiljategemise ajal koht oleks, kuhu wihma ja tuule warju wõiks minna ja öösel magama, kui kodu kaugel, siis ehitatakse põllu äärde ka sellekohane wäikene onnikene.

Sarnane ütt paistis nüüd meile eemalt silma. Et laupäewa õhtupoole lund ja wihma segamini sadas, siis oli see onnikene meile päris toredaks öökorteriks.

Keetsime omale ruki jahu pudru ja heitsime magama laudade peale seina äärde. Päris mõnus oli magada selle katuse all, sest kolm nädalat olime juba metsas põõsa all mööda saanud.

Hommikul kui ärkasime, läksin wälja. Näen kolm meest istuwad eemal kändude otsas, meist umbes nelisada sammu kaugel, seal pool kust meie jäljed tuliwad, igal mehel püss kaasas. Mina läksin ruttu onni tagasi, enne kui mehed mind nägiwad. Ei lasknud ka koera wälja minna. Mõtlesin ise, et on pühapäewa hommik, wõib olla on mehed wälja jahi peale läinud. Natukese aja pärast näen, mehi on weel juurde tulnud ja tuleb weel, mõned ratsa hobustega. Wõtan kiikri ja waatan. Ka uräätnik oli seal. Ütlen Walkile, et meile tulewad wõõrad. Nii ka oli. Mehed pidasid wähe aru. Siis piirati meid sisse. Kaks meest tulid onni poole, püssid laske walmis. Jäid onni ette umbes 50 sammu peale peatama, kogu aja püssiga sihtides. Ärwasid nähtawasti et me onnist laskma hakkame. Kuid uräätnik läheneda ei julgenud.

Mina astusin wiimaks onnist wälja, Walk ka, et järele pärida, mis mehed tahawad. Üks meestest karjus kohe, tule wälja, tule wälja! Mina astusin edasi sinna poole, kuhu ta käega näitatas. Korraga käib püssi pauk ja weel teine. Mina jään seisma. Ja hakkasin neid söimama nii hästi kui oskasin. Ütlen, mis te mõtlete, ma tulen wälja kui inimestega rääkima ja teie hakkate püssist laskma, nagu oleks mina mõni rööwel. Esimesest püssist oli kuuliga lastud ja hästi sihitud, just minu otsa kõrguselt, kuid kuul läks mu kõrwast mööda seina sisse. Teisest püssist lasti haawlitega mulle jalgu. Tundsin kuidas 29 haawlit mul põlwe kohast püksa puutusid, kuid wiga siiski ei teinud. Nad oleks weel lasknud, aga nagu selgus olid neil

kõikidel ühe rauaga püssid ja suuremalt jaolt tühjad. Neil olid püssid rohkem moodu pärast ja hirmutuseks kaasas. Sest püssirohtu ei olnud siis kuskilt saada. Kui meie oleks tahtnud tapmise peale wälja minna, siis oleks nende meeste käsi halwasti käinud, sest meie olime onni sees, mille seinad paksudest palkidest ja meil olid head püssid ja kuulide padrunid kaasas. Et me aga tapmist ei tahtnud, sellepärast läksin sinna kuhu kästi. Läksin uräätniku juurde. See küsib "Kes teie olete?" Mina küsin oma korda: "Kes teie olete? Ja kes need oliwad, kes minu peale kaks pauku lasiwad, kui mina teiega rääkima tulin. Kas tegiwad nad seda teie käsu peale?" Tema wastu: "Mina ei ole neil käskinud lasta. Kas teil passi on?" Näitasin oma wana passi ette, sedasama tegi ka Walk.

"Need on wale passid," ütleb uräätnik. "Olete nad kellegi juudi käest ostnud. "Teie olete Austria sõjawangid ja wangi laagrist ära karanud."

Sel ajal kui meie uräätnikuga rääkisime, läksid mehed onni ja otsisid selle läbi. Kõik meie kotid otsiti läbi ja meid endid. Kõik me kraam wõeti ära. Walkil läks siiski korda 17 rubla ära peita, mis meil alles jäi. Kotid pandi hobuste selga ja tee wiis tagasi küla poole. See oli Werhnoi Obuina. Sinna jõudes olid kõhud tühjad. Nõudsimme süüa ja lubasime selle eest maksta. Maksu midagi aga ei wõetud, kuid anti head metsise praadi ette. Siis algas tee järgmise küla poole, mis sealt umbes kümne wersta maa oli. Palkasime hobuse et kergemini edasi saada, ja maksime selle eest ühe rubla. Et aga uräätniku teada meil raha ei olnud, siis maksis ta hobuse meie rahast kinni, kuna meie raha nüüd tema käes oli. Hobused toodi sadulita, lahjad ja terawa seljaga. Panin koti hobuse peale, istusin ise selga, Walk niisama oma hobuse selga ja teekond algas järgmise küla poole, kus oli wallamaja ja ka wangimaja, kuhu meid nüüd wiidi.

Tee wiis läbi metsa, kus weel palju lund oli ja käimine seal õige raske. Mõnes kohas kandis lumi hobust peal, teises kohas läks looma jalg läbi, nii rabeles waene loom kogu tee ja minul oli hirmus raske seal terawa selgroo peal istuda ja kotti kinni hoida. Wiimati läks hobune käes koguni peruks. Ma ei teadnud mis seal wiga pidi olema. Siis nägin et hobuse selg oli we-rine. Kirwe teraw selg oli kotist läbi tunginud ja lõikas looma selga. Mi-nu kannatus katkes ka, tulin hobuse seljast maha ja käisin jala, hobune käe kõrwal. Olin wahest oma suurte saabastega poole sääreni mudas ja lu-me lõrtsis. Külasse jõudes olin üleni higine ja wäsinud. Märkasin et nai-sed ja mehed löid pead kokku ja so-sistasid, et ega need soldatid ei ole, on wist Austria ohwitserid wõi pol-kownikud. Mina naersin Walkile, et kus sellega, said metsast kindralid kätte. Küla kuhu meid wiidi oli Selo Aleksandrowka, ja meid saadeti kohe wangimaja juurde.

Sõnum meie tulekust lagunes kohe kui kulu tuli laiali. Ja warsti oli kogu küla wangimaja juures koos Austria sõjawangisi waatamas. Wangi kam-bri ukse sees oli wäike auk ja nüüd tungisid inimesed rüsinal igaüks sinna augu juurde meid wahtima. Kambri aknad olid kõrgel nii et maast waata-ma ei ulatanud. Poisid aga ronisid puu riida otsa ja wahtisid sealt.

Mina heitsin pikali laudade peale ja wahtijad läksid ka wähe haawal minema. Kui kõik waikseks jäi, siis lasin wangi wahil kartulid keeta. Sõi-me siis kartulid soolaga, sest paremat meil ei olnud. Mina tähele ei pan-nud, kes meid söögi ajal wahtis. Aga kui parajasti söögiga lõpul olime, lä-heb uks lahti ja kaks wiisakat naiste-rahwast astuwad sisse, teretawad ja paluwad wabandada, et meid tülita-ma tulid. Olid nähtawasti haritud inimesed; wanem oli keskealine priske proua, kuna noorem nagu kooliõpe-taja preili wälja paistis. Andsid mei-le wäikese paki, ise seletasid juurde:

"Nägime kuidas teie siin sõite, et

see kehwa poole oli ja tööme teiele kodust wähe suupistet kaasa, mis käe-pärast juhtus olema."

Ütlesid ka meile et kohalik mölder olla meid kuskil neljapäewal näinud ja külasse sõna toonud, kaks Austria sõjawangi olla püssidega metsas. Nii siis saime teada, kust meie jahilised tuliwad. Prouad ajasid meiega weel natukese aega lahket juttu ja lahkusid siis.

Walk ütles, et oleks Wene mehed ka igal pool nii head meie wastu, kui Wene naised, siis meil kuskil tarwis minna ei oleks, wõiks siia päris elama jääda. Sest igal pool olid meile nai-sed abiks olnud. Magasime siis öö wangimajas ära. Ja minul oli see esi-mene öö elus wangimajas mööda saata.

Teisel homikul olid hobused wank-ri ees walmis, meid teise wallama-jasse wiima. Istusime peale ja sõit algas, saatjad muidugi kaasas. Tei-ses wallamajas saime uued hobused ja saatjaks ühe wanamehe. Wana-mees ajab hobust, mina istun tema kõrwal ja ajan head juttu nii kui wanad sõbrad. Wanal paistab külje pealt rewolwri ots wälja. Oleks mina tahtnud, oleks wõinud talt selle ära wõtta ja me oleks wanameest saatnud, aga mitte tema meid. Õhtaks jõudsi-me kolmandasse wallamajasse, kuhu ööseks jääme. Seal trehwasin esime-se eestlase, kes seal wallakirjutaja abiks oli. Ta oli weel noor mees ja ju-ba mõned aastad Siberis. Tema mees kirjutas meile head tunnistused kaa-sa, et tunneb meid kui eestlasi, sest et me puhast Eesti keelt räägime. Kuid lahti meid siiski weel ei lastud. Waid wiidi ikka edasi kuni wiimaks raud-tee ligidale kus stanowoi pristaw asus. Seda ei olnud aga siis kodus ja meil tuli weel üks öö wangis wiibida, et ära oodata, mis siis meiega peale ha-katakse.

Seal olime kange walwuse all. Sest meiega ühes olid wangis kuusteist wangi, suurem osa neist sõjawäe jooksikud ja ka mõned suuremad kur-jategijad, nende hulgas paar mõrtsu-

kat, kes seal juba kolm kuud kinni olid istunud. Järgmisel hommikul wiidi siis meid pristawi ette. See waatas passid läbi ja ei märkanud õnneks et mu passi aeg mööda oli. Küsis, mis mehed me oleme. Seletasin ära, et tuleme Kanskist ja tahame Sajani mägedesse kulda otsima minna. Mõtles wähe, andis meile me passid tagasi ja ütles wahile, need on õiged mehed, wõiwad minna, kuhu tahawad.

Seal anti meile ka siis kotid tagasi. Waatasime need läbi. Palju kraami oli ära warastatud. Kaebasime pristawile. See ütles et ta wõiks küll protokollu teha, arwas aga et sellest mitte midagi wälja ei tule, sest Siberis tulla seda tihti ette, kui kaks woori tee peal kokku puutuwad, üks mees läheb teise woori hobuse juurde, wõtatab oma sõbra kaasa ja ütleb siis, waata Stepan, see on minu hobune, eks ole? Muidugi, kinnitab teine, Ja nii wõetakse teise mehe hobune wankri eest ära, kui selle woori mehed nõrgad on. Kui asi kohtusse läheb, siis tunnistab ühe küla rahwas ühele, teine teisele poole. Ja mine tee sa siis õigust. Arwasime ka et parem on käega lüüa ja sellega asi lõpetada.

Pristaw küsib siis, et kas meil ei ole mõni Eesti keelne kiri maha jätta, mis tunnistuseks oleks, et me eestlased oleme, kui pärast mõni uurimine peaks tulema. Et Walkil hulk pruudi kirjasi kaasas olid, mis Eestimaalt saadetud, siis andis neist mõned pristawi kätte. Wõib olla, loeb see neid weel tänapäew suure põnewusega.

Et meil kõik laskemoon ära oli warastatud ja ka palju muud, siis ei wõinud enam metsa minna. Ei aitanud siis muu nõu, kui wõtsime südame rindu ja sõitsime Kanskisse tagasi. See hulkumine ja metsik elu oli mind ka siis nii ära tüütanud, et ostsin ko-

he omale uued riided ja läksin wanu sõpru waatama. Neil oli kõikidel hea meel et mind näha said. Kuid minul ei olnud enam julgust sinna kauemaks peatama jääda. Metsa enam ei tahtnud minna. Tegin seekord uued plaanid ja mõtlesin Peeterburisse sõita, inimeste hulka.

Iwan oli wahe peal omale kaks Wene sõpra juurde wõtnud ja nendega metsa läinud. Kuid neist oli politseil hais ninas. Mindud jälgi mööda järele ja wõetud kinni. Alganud uurimine ja leitud üles, et Iwan sõjawäe jooksik olnud. Mis temast pärast sai, seda ei tea mina.

Ühel ilusal päewal panin siis asjad kokku, — palju mul kraami ka ei olnud, — ja läksin raudtee jaama. Tutawad ja sõbrad tulid saatma. Tuli ka wana korteri perenaine ja mitu teist daami, kõik ütlesid jällenägemiseni ja soowisid head reisi. Mul oli enesel kahju lahkuda. Soowikski kord weel Siberisse tagasi minna neid kohte waatama ja soowiks mõne wana Siberi tuttawaga weel kokku saada, aga ega see soow wist enam täide ei lähe. Ja mis nende kõikidega pärast juhtus, kui mina ära läksin, kui rewolutsioon lahti peasis, sellest ei tea ma nüüd enam midagi."

* * *

Nii lõpetas Kusta oma juttu. Laew jõudis parajasti Indian Pointi ligidale. Me sammusime kahekesi kesk laewa poole, kus salga eestlasi eest leidsime. Kõik rõõmsas tujus. Meie ees paisis kõrgel kaldal roheline mets ja nende wahelt kerged suwe majad.

"Ei ole ikka seda ilu, mis Siberi metsas, talwel külmaga, kuu walgel ööl, kui lumi sätendab ja hiilgab, ja kuskilt elawat hinge näha ei ole," ütles Kustas.

Mu isamaa! Olgu ta oma ülesastumises teiste rahwaste wastu alati õiglane; kuid õiglane, wõi mitte; mu isamaa.

Stephen Decatur.

“Edu” selts New Yorgis.

Kuidas ta asutati, mis ta siamaale teinud on, praegu teeb ja teha kawatseb.

Lihtne, lühike, tagasihoidlik ja asjalik on Edu seltsi asutamise koosoleku protokoll, 2. detsembril 1922, millele kõik asutajad liikmed, keda kokku kolmteist oli, alla on kirjutanud. Selles räägitakse muu seas sõna sõnalt: “Kokku on tulnud ringkond eestlasi seltsi elu küsimuse läbi harutamiseks. Koosoleku awab suguwend H. Leoke, kes ettepaneku teeb koosoleku juhataja ja kirjatoometaja ära walida. Juhatajaks walitakse siis H. Copelman ja kirjatoometajaks C. Murley. Järgnewad läbirääkimised, mille tagajärg on, et leitakse tarwilik olewat, uut ilma poliitiliste waadeteta seltsi ellu kutsuda, kes püüaks Ameerikas elawaid eestlasi, nende ilmawaate peale vaatamata koguda ja ühendada.”

Selle järele loetakse kawatsetawa seltsi warem wälja töötatud põhikiri ette ja wõetakse ka wastu. Seltsi nimemaks pannakse Edu ja tehtakse otsus et seltsi ära lõpetamise puhul seltsi warandus Ameerikas asuwate puudust kannatawate eestlastele abiandmiseks läheb.

Seltsi sihi kohta ütleb põhikiri järgmist: “Edu selts püüab Ameerikas elawate eestlaste seas keskpunkti luua, mis Eesti rahwa püüetega käsi käes käies, ühenduse sidemeks oleks kodumaal ja Ameerikas elawate eestlaste wahel; Ameerikas elawaid eestlasi kodumaa seisukorra ja Eesti rahwa püüetega tutvustada; abiks olla eestlastele mitmesugustes eluküsimustes nagu sisserändamise, töösaamise, seadusliku kaitse, jne. asjus; sõbraliku kokkutulemise ja läbikäimise otstarbeks eestlastele kindlat asupaika ehk kooskäimise kohta soetada ja omandada.

Selle otstarbe kättesaamiseks ja rahaliku sissetuleku soetamiseks wõib selts raamatukogusi asutada, lugemise tubasi awada, kõnesi ja ettelugemisi

pidada, näitemängu, tantsu, muusika ja näokatte pidusi toime panna, perekonna õhtuid ära pidada, spordi, muusika, laulu ja näitemängu osakonde luua, näitemüükisi ja ülemaalisi korjandusi toime panna, ajalehte ja muud kirjandust wälja anda ja laiali laotada.

Selts wõib wäljaspool New Yorki osakonde ellu kutsuda, kes sellesamas sihis töötawad, kuid kelleldele täielik omawalitsus on seltsi asjaajamises ja kes omast tegewusest iga kuu teatawad.”

Kuidas selts edasi on jõudnud.

Wäike oli algus, kuid selle wäikese alguse kohta wõib julgesti ütelda et selts oma esimese kolme elu aasta jooksul kiiresti on kaswanud. Kõigest kolmteist oli seltsi asutajat liiget, kuid kahe aasta pärast oli neid juba ligi kaks sada. Hakatuses oli seltsi liikmemaks 25 senti kuus. Seltsil ei olnud kindlat korterit, ega ka raha selle üürimiseks. Ei aitanud muu nõu kui salgake asutajaid liikmeid otsustasid oma wahel igaüks wabatahtliselt wiis dollarit kuus seltsi korteri üürimiseks wälja maksta. Ja nende wabatahtliste annetustega wõis siis selts 1672 Lexington Ave. (105 uulitsa nurgal) korteri wõtta, mille eest 55 dollarit kuus üüri makseti. Kuna aga korteris igasugune sisseseade puudus, siis ei aitanud jällegi muu nõu, kui liikmed panid wabatahtliselt raha kokku, kes ostis toolid, kes lauad ja muud tarwilikud asjad. Senini töötanud Eesti seltsidest ei ole warem keegi nii kõrget korteri üüri maksnud, ei ole ka kellegil warem kindlat korterit olnud, mis igapäew lahti oleks olnud.

Seltsi tegewuse kaswamisega jäi korter kitsaks. Oli tarwis uut muret seda. Jällegi puudus raha. Kui küsi-

mus 22. sept. 1923 Mozart Hall'is koosolejatele ette toodi, millest umbes 35 liiget osa wõtsiwad, ja neile ära seletati, et uut korterit tarwis on ja et selle üür üle saja dollari kuus tuleb, siis panid koosolejad sealsamas kümne minuti jooksul wabatahtliselt 175 dollarit lauale. Selle järele üüriti siis praegune korter 86 uulitsasse. Kuid seegi on seltsi tegewuse kaswamise tõttu kitsaks jäänud ja uue korteri küsimus oli 1925 suwel ja sügisel jälle tõsiselt käsil. Siis kawatseti uut korterit, mille üür üle kahesaja dollari kuus oleks olnud. Ja liikmed panid uue korteri jaoks 650 dollarit wälja. Mitmesugustel põhjustel ei wõetud aga uut korterit mitte weel ära ja korteri jaoks annetatud raha makseti liigetele siis tagasi. Kuid korteri küsimus on praegu seltsil põlew küsimus, sest et praegune korter kitsaks kipub jääma ja selles suuremad pidud wõimata on. Liikmemaks, mis 25 senti oli, tõsteti 1. jaanuarist 1925, 50 sendi peale kuus. Arwati ette, et liikmete arw selle tõttu vähe langeda wõib, kuid tegelik elu näitas et keegi liige sellepärast eemale ei jäänud ja liikmete arw maksu tõstmise järele sugugi ei langenud. Seltsi kuu koosolekutest wõtab harilikult 30 — 40 liiget osa, mis liikmete üldise arwu kohta küllalt kõrge osawõtjate arw on. Koosolekud ja kõik seltsi tegewus on awalik.

Esimene aastapidu oli seltsile rõõmustawaks sündmuseks, mis lapsele hulga kingitusi kaasa tõi. Kinkijaid oli terve rida, nende eesotsas New Yorgi wanematest eestlastest J. Metsalo ja J. Copelman. Aastapidu ise on lõbusamaks perekondliseks kooswiibimiseks saanud, millest seltsi liikmed ja nende kutsutud wõõrad osa wõtawad. Kõik pidud on harilikult wõõrastele samasuguste tingimistega kui seltsi liigetele lahti. Ja seltsi liikmed ei saa oma liikme maksu eest midagi tagasi. Nende ainuke tasu on ära tundmises, et midagi head korda on saadetud.

Kassapidaja raamatud annawad

meile seltsi kolme tegewuse aasta kohta järgmised arwud:

	Sissetulek	Wäljaminek
1923	\$1893.68	\$1794.10
1924	2423.92	2533.74
1925	3262.52	2862.47

Neis arwudes on hulk seltskondlist haridus tööd warjul, mis eemale olejale kohe mitte silma ei torka. Siin on New Yorgi eestlased kolme aasta jooksul oma kaheksa tuhat dollarit ühiskondlisel ettewõttel ära tarwitanud. Iga dollari üle on mitmel korral aru antud, on asja ühiselt läbi kaalutud ja selle kaswatusline mõju on kahtlemata seltskondlises wäga kõrge. Wõib ka ütelda, et siin mõistlikult maja on peetud. Ots-otsad on ilusti kokku wiidud, mis omalt poolt selgeks tunnistuseks on, et siin midagi uisa päisa tehtud ei ole. Seltsi warandus on 2000 dollariga kinnitatud.

Kõige selle juures on rõõmustawaks nähtuseks see asjaolu, et kõik asju piinliku täpsusega on aetud, arwed ausasti õiendatud ja kassapidajad kõik raamatud ja rahad korras on hoidnud ja neil alati kõigi seltsi liikmete täielik usaldus on olnud. Seda wõib Edu seltsi kassapidajate kohta ütelda, seda peab peajoonetes kõikide New Yorgi Eesti seltside tegewuse kohta ütleva, wäljaarwatud paar juhtumist kommunistlike leerist, New Yorgi eestlased on oma asju alati ausasti ajanud, niipalju kui see rahalise tegewuse kohta puutub.

*Seltsi töö ja tegewus: pidud,
kirjanduse ja kõneõhtud.*

Nagu põhikirjast näha, on seltsi tegewuspõld õige lai. See lubab seltsil mitmesugustel aladel töötada. Siimaale aga on seltsi tegewus peaauglikult pidude peale koondatud, mis esimese aasta jooksul umbes kord kuus toime pandi, ja wiimasel aastal juba iganädalaseks kipuwad saama. Pidu harilik program on: mõni lühem näitemäng, siis mõni muusika pala, nalja ettekanded, deklamatsioonid ja lõpuks tants. Mängitud on terve rida ühe

järgulisi näitemängusi. Mängiti ka Jüri Rumm terwelt läbi ja suure eduga. Ja mai kuus, 1925 pandi suurem kontsert toime raamatukogu heaks, mis hästi korda läks ja 193 dollarit sisse tõi ja basaar detsembri kuul, mis umbes 300 dollarit sisse tõi.

Seltsi tegewust aitawad suuresti kaasa hea seltskond intelligent näite tegelasi, kes oma ülesandega hästi korda saawad. Tähtsat osa etendanud siin on südid näitejuhid, kellede õlal suur osa seltsi tööst lamab. Tänu nuga peab siin nimetama G. Kwappi (Kallvy), Pierce, Ibruse ja Tark'i tööd, kes näitemängusid on juhtinud. Sama tänuväärt tööd on teinud kõik naistegelased, keda palju on, et kõiki nimepidi ette lugeda.

Pidude programmis on ka tihti kõned olnud, milledes kord seltsi tegewuse mõtet ja sihti, kord pidu enese otstarwe ja sihi kohta mõtteid awaldati. Peale nende kõnede on selts terve rea kirjanduslisi ja teaduslisi referaatsi ja kõneõhtuid toime pannud, milles küll Eesti, küll Ameerika olusi walgustati. On kõnesi peetud, milles Eesti riiklist ja majanduslist edenemist walgustati, Ühisriikide poliitikat ja elu kirjeldati. On loenguid peetud nii hästi Ameerika, kui ka Eesti kirjanduse üle. Ja neis on üles astunud terve rida Edu seltsi liikmeid. Kõikide ettekantud teemide nimetamine wiiks liiga pikale. Warem, kui pidusi arwem peeti, ja kõneõhtuid pühapäewadel korraldati, oli nendest osawõtjate arw suurem, kui wiimasel ajal, kus pidud õige sagedateks on saanud.

Referaadi komitee poolt korraldatud Kitzbergi päew 21. nowembril 1925, tõi sada dollarit sisse, mis wana kirjandusele tema 70. aastase sünnipäewa kingituseks saadeti.

Laulukoori on katsutud asutada paaril korral ja see töötas 1925. aastal lühikest aega hra Asweli juhatusel kauni eduga, kuid lagunes jälle ära, kui juhataja sunnitud oli ajapuudusel eemale jääma. Praegu on asi uuesti korraldusel. Muusikaga on seltsil

rohkem õnne olnud. Küll ei ole oma muusika koori, kuid Eesti muusikamehed mängiwad harilikult Edu pidudel.

Wahekord Eestiga.

Selts on ametlikult Eesti sõbraline, mittepoliitiline, see tähendab, et selts ei taha ühegi Eesti erakonna poolt ega wastu seisukohta wõtta ega nende jaoks propagandat teha. Ta tahab Eestit tema majanduslises kui ka poliitilises arenemises silmas pidada ja püüab erapooletut informatsiooni Eesti kohta laiali laotada. Seltsi liigetel jääb poliitilistes küsimustes täielik wabadus ja selts ei taha nende ilmawaatete peale mingit surwet awaldada, ainult kommunistisi seltsi wastu ei wõeta, ja kandidaatsi, kelle kohta teada, et nad kommunistid on, ei wõeta seltsi wastu. Seltsi referaatide peal on tihti poliitilised küsimused asjalikku ja informeeriwat käsitust leidnud.

Spordi osakond.

Lühikest aega töötas Edu spordi osakond, mille tööst tähtsaks nimetada olgu, et ta 87 dollarit Tallinaasse Eesti sportlastele saatis Olümpia pidustustest osawõtmiseks. Kuna aga seltsi ruumides paljud perekonna inimesed lastega kokku käiwad, siis ei ole nad kohased sportlastele harjutamiseks ja et New Yorgis iseseisew spordi ühisus töötab, siis lõpetas spordi osakond lühikese hooaja järel oma tegewuse.

Seltsi propaganda.

Kümnel korral on seltsi propaganda küsimus, ajalehe asutamine ja sellekohase broshüüri wäljaandmise asi seltsi koosolekutel harutusel olnud. Märtsi kuul 1925 oli ajalehe asutamise asi seltsil tõsiselt päewakorral. Et aga samal ajal Ameerika Eestlase Kirjastus Ühing lehte wälja andma hakkas, loobus Edu selts esialgu omast plaanist. Broshüüri wäljaandmise asi on seltsil mitmel koosolekul ees olnud, kuid mõnesugustel põhjustel katki jäänud.

Käesolewa wäljaande asi toodi jaanuari koosolekul, 1926, Edu seltsile ette, kuid enamus kaalus selle arwamise poole, et parem oleks kui seda era isik oma wastutuse peale wälja annaks. Selts lubas siiski wäljaannet moraalselt toetada ja oma ruumides tema heaks kihutustööd teha.

Eesti kodu.

Juba põhikiri tähendab selle peale, et seltsi püüe on omale kindlat asupaika muretseda ja seda omandada. Järjelikult püüab siis selts omale maja saada. Siinamaale ei ole aga asjast weel midagi wälja tulnud. Kord oli juba sellekohane komitee tegewusel, kes kawaga pidi esinema, kuidas maja omamisega peale hakata. Korjati nimesi, kes walmis oleks ettewõttesse raha laenuks andma. Asi jäi aga jälle soiku, kuid wististi mitte jädawalt. Tarwis oleks ainult südid eeswedajad, kes asjale praktilise käigu annaks. Nii kuidas selts edasi kaswab, võib loota, et asi jälle päewakorrale tuleb ja mõte kandjaid ja teostajaid leiab.

Seltsi tegewuse iseloom.

Igas seltsis on harilikult ikka omad eestwedajad, isikud keda kui tähtsaid tegelasi tuntakse ja kelle kohta üteldakse, et nendest seltsi tegewus ära ripub. Kellest ripub siis Edu seltsi tegewus ära? Ja kes on tema kandjad jõud? küsib ehk mõni uudishimuline eemal olija. Neile tuleb otsekohe wastata, et Edu seltsil rõõmustawalt Ameerika demokraatlik ilme on, et tema mitte mõne üksiku tähtsa tegelase küljes ei ripu, waid et seltsi tegewust kogu tema liikmete pere kannab. Edu seltsis ei ole nõnda nimetatud suurt meest. Siin on häid tegelasi ja neid on palju. Ja see on rõõmustaw. See selts on siia maale just suure hulga liikmete kaastegewusel elenenud ja see on ka tema tulewase terwise kõige paremaks pandiks. Seal kus üksikud mõjuwad tegelased oma pead seltsisi loowad, seal wõiwad nad neid ka oma pead lõhkuda. Kuid Edu selts ei kuulu mitte nende hulka.

Ja kui "Edu" seltsi kaswamisest rääkida, siis peab seda intelligent liigete kaastegewuse arwesse, mitte mõne üksiku isiku arwesse panema. Seda näeme kohe, kui seltsi protokollidest ametnikkude nimesi jälgime. Need on tihti wahetanud, kuid seltsi tegewus on siiski edasi läinud. Mis liigete kohta ütelda, siis võib tunnista da, et nad kõik töölised, suuremalt jaolt wäljaõppinud käsitöölised on, kuid intelligent töölised, kes peale oma emakeele weel kaks kolm wõõrast keelt räägiwad ja kellest waned Ameerika elanikud seltsi elus ja tegewuses hästi wälja arenenud on.

Hea on et suurem osa asutajatest liigetest ka weel tänapäew hoolega seltsi elust osa wõtab, kuid nende püüe on ikka ja alati olnud, noorematele tegewusewõimalust anda, nooremaid wastutawatele kohtadele walida, sest et seda ühiskondlisele arenemisele hädasti tarwis läheb.

Ja mida peame lõpuks Edu seltsile soowima? Muidugi, seda et ta koos ja kaswaks, seda et kõik eestlased New Yorgis ja üle Ameerika tema kaudu ühendatud oleks. On ju Edu Ameerikas tegelikult ainukene elujõuline selts, kui tuletorn eestlaste siinses rahwaste meres ja tema tähtsus on suur kõikidele siinsetele eestlastele. Hea on seltsi otsekohene mõju ja sama suur tema kaudne tegewus, mis sellest ära ripub, et siin eestlased üksteisega kokku wõiwad saada ja üksteisele abiks olla ka seal, kus selts wormilikult ei tegutse ega kellegile kohuseid peale ei pane. Ja kuigi meid äripäewadel mitmesugused ametitalitused laiuli wiiwad, siis wõime ikkagi pühapäewiti, kui mitte muul ajal, sõbralikult kokku tulla; sest et meid ühine kauge kodumaa, ühine keel, ühine minewik ühendab; sest et me üksteisest paremini aru saame, kui wõõrastest ja et me nii ühiskondliselt õiget kultuuri inimese elu elada wõime ja inimese seltskondlisele instinktile kõige soodsama enese awalduse wõimaluse anname.

A. P.

Sünnipäewaks "Edule".

Seltsi kolmandamaks aastapäewaks, 2. det. 1925.

Qdu! Lapsuke! Sa täna kolme aastane. Sellepärast väikese kõnega, südameliku õnnesoowiga, sooja sõbraliku tundega sulle esinen.

Meil täide läinud magus unenägu, et olemas on kena seltsiline, kel' üles-andeks mitte väike tegu, kel sellejuures puudust, waewa tuleb kannatada.

Sa wäeti waese lapsena meil ilmale sündisid, ja paljud pealt waatajad ei suutnud uskuda, et sinust elu märki saab — lootsid, et sa kohe mulda lähed.

Kuid siiski, waderid sul julgel meel el hambahaks andi töid, ja kahtlejatega sinust wõitu lootes käsi löid, et tulewikus suureks meheks sirguma meil saad ja Eesti rahwa waimule ka igawesti truuks jääd.

Eduke! Poisikel! — Sa oled naljakas. Kui iga teine laps sa oled waevalist lapsepõlwe üle elanud — ja selle juures nii waikselt, targu oled asju ajanud, ja wägi tükka korda saatnud.

Sa wanemate püha tundeid, Eesti rahwa waba waimu, meie hulgas oled püüdnud uuendada, et kodust kaugel, wõõra rahwa hulgas ei saaks me seda unustada.

Sa üle ookeani meile silla oled loo-

nud, meid armsa kodu rahwaga nii ligistiku wiinud, et kätt ja suud, kui koit ja ämarik üksteisel saame anda, et sõprust, wendlust, ühistunnet, ja kalleid lapse põlwe mälestusi me wõime uhkelt põues kanda.

Sa oled wana, püha Eesti kombulust me silmi ette maalinud, — mis sinuta meil tuimaks oleks jäänud ja aja jooksul ununenud et — helesinine on Eesti taewas, kust wabaduse walgus alla wirwendab.

Ja musta mulla muru pinnast sa tihiti meile kõneled, kus isa-isad pale higis põldu kündsid — wilja lõiksid, et kaswatada tugewaks, waenlaste wastu wägewaks, iseseiswusele kõlblikuks noort Eesti sugu.

Täna sinu sünnipäewal, kus sa juba püsti käid, ma ütlen "edu," su nimi ei ole ilma asjata. Sa palju wirkust, agarust nii lühikese aja jooksul oled üles näidanud, ja hulga Eesti wendi-õdesi oma ümber kokku kogunud.

Ma soowin õnne, et su töö ka tulewikus niisama hästi korda läheks, et peletada jõuaksid meilt tuimust, pimedust ja oma kalli aatele sa igawesti truuks jääks.

H. Tark.

Teistest seltsidest

Toimetajal oli kawatus kõikide Ameerika seltside kohta ülewaadet teha, kuid sedakorda tuli mitmesugustel põhjustel ainult Eduga leppida.

Kõik tõlked selles väljaandes on toimetaja tehtud.

Katkend Edu seltsi protokollist 9. jaanuaril, 1926.

"A. Pranspill esineb kawatuslega üht ilukiranduslist trükitööd wälja anda, mis Ameerika

paremate kirjanikkude töösi sisaldaks, kirjutusi Eestist ja teateid wälis eestlaste kohta, iseäraldi Edu seltsi ja tema tegewuse üle. Materjaal selleks olla tal suuremalt jaolt juba käsikirjas walmis. Jätab küsimuse lahtiseks seda wäljaannet kas ametlikult ehk kaudselt seltsi toimetada, sarnastel tingimistel, kui selts heaks arwab, isegi selle toimetaja ja toimekonna walimise ja lubab ise kaasa töötada, waligu selts keda tahes toimetajaks. Koosolek ei leia kohase wäljaannet üle wõtta, jätab selle A. Pranspilli hooleks, kuid lubab asjale oma moraalset toetust ja selle müümist seltsi ruumides lubada."

Koosoleku kord.

Seltsi tegewus ripub tihti sellest ära, kuidas üleüldised koosolekud ära peetakse. Pahandused tõusewad sellest, et inimesed koosoleku korraga tuttawad ei ole. Kõige rohkem kannatatakse wist küll liig palju rääkimise all ja seda eestlaste juures tihti sellepärast, et siin Wene duuma praktika eeskujuks on wõetud. On kombeks saanud nimekirjade järele sõna andmine ja selle kinnipänemine. Ameerika parlamentline kord ei tunne nimekirja kinnipanemist, ei ka nimekirja. Koosoleku juhataja annab harilikult sõna korda mööda ja siis kui üks ära rääkinud on. Kui küllalt juba räägitud, siis teeb keegi koosolejatest ettepaneku nüüd asi hääletamise alla wõtta (call for a previous question). Sellega on automaatselt kõik rääkimine lõpetatud ja koosoleku juhataja wõtab asja hääletamise alla ja küsib: Kes on selle poolt, et asi hääletamise alla wõtta ja kes wastu? Kui enamuse hääletamise poolt on, siis lõpeb kõik läbirääkimine, olgugi rääkida soowijaid weel mitu ja juhataja wõtab selle järele siis ettepaneku enese hääletamise alla, mille üle waieldi, wastasel korral kestawad läbirääkimised edasi.

Koosoleku juhataja on Ameerikas harilikult kohtumehe seisukohas. Temale wastu ei räägita. Kui tema otsusega keegi nõus ei ole, siis apelleerib ta selle peale. Selle järele lahkuw juhataja omalt kohalt, asemele astub abi; ja see küsib siis kaebajalt, mis põhjusel see apelleerib. Selle järele saab juhataja sõna, kes ennast kaitseb. Teistel sõna ei ole.

Siis tuleb asi hääletamise alla: Kes on juhataja poolt, kes wastu. Kui otsus juhataja wastu on, näit. sõna ära wõtmise juures, siis räägib kaebaja jälle edasi ja juhataja asub oma kohale.

Koosolekul ei lasta peale ametlikkude aruandjate teistel muidu rääkida, kui ainult ettepaneku kohta. Ja siis räägitakse, kas selle poolt wõi wastu.

Kõige pealt on tarwis ettepanek teha, siis alles algab läbirääkimine.

Soowitaw on kiiruse suhtes elawa sõna hääletamine, mitte käte lugemine. Juhataja ütleb: Kõik, kes poolt on, ütelgu kõwasti jah; need kes wastu — ei. Nii läheb asi palju kiiremini ja lõbusamini.

Ameerikas on juhatajal harilikult suurem wõim, kui see Eestis kombeks on saanud. Juhataja nimetab siin komiteede liikmed oma äranägemise järele. Walimisi ei tule sarnaste asjade juures mitte ette. Nii läheb asi rutiinini edasi ja komiteedesse peesawad ka enam kõlbulikumad isikud, kui walimise teel. Sest koosoleku juhataja on alaline ja tunneb inimesi paremini, kui need ise oma wahel, kuna nad juhusliselt koos on. Komiteede nimetamine juhataja poolt on kombeks Ühisriikide kongressis, ametiühisustes ja ka igasugustes teistes seltsides. Selle juures maksab põhimõte: juhataja on enamuse, mitte iga liikme soowi täitja. Ja wähemus ei lahku kunagi sellepärast, et tema soowi ei täideta. Nii töötab Ameerika demokraatia.

Head nägemist!

Sellel leheküljel, austatud lugeja, ütleb "Wälis Eesti" Teile—jällenägemiseni. Käesolewa wihu eeltöödel ei olnud toimetajal kindlat kawatsust järgmist nummert wälja anda. Kuid ta on walmis seda tegema, kui lugejad oma osawõtmisega üles näitawad, et nad weel lisa tahawad saada. Materjaali on toimetajal juba praegu käsikirjas hulga walmis ja puudust sellest ei tule. Kui aga lugejad nii lahked oleks ja endist wähe kuulda laseks, millega nad rahul on ja millega mitte.

Käesolewast numbrist jäi wälja ruumi puudusel artikkel "Maailma rahu, rahwasteliit ja Eesti," milles rahu aate ajalugu käsitatakse, Ameerika kolonisti William Penn'i rahu plaanist peale, Haaqi rahu konwerentsi, ja rahwasteliiduni. Penn nimelt töötas oma kawa juba 200 aastat enne Wilsoni wälja. See artikkel ilmub järgmises numbris. Sinna mahutada tahame ka lõbusa ülewaate New Yorgi öö elust, teaatrite ülewaate hulga ilusate piltidega. Peale muu on plaan tuua järgmises numbris kolm kõige mõjusamat ja tähtsamat isikut Eestist: üks kirjanik, üks

riigimees, üks sõjalane. Nimed jätame awaldamata, sest et kindel ei ole weel, kes kirjutama saawad. Meie eesmärk on, kui lugejad soowiwad, "Wälis Eestiga" ajakirja luua, mis oma wälimuse, niisama ka sisu poolest tehnika ja edu wiimane sõna on. Nii Ameerikast kui ka Eestist tahame kirjanikka ette tuua, kellest kõrgemaid ei ole. Eestist tahame positiivseid asju silmas pidada, seda, mis wõõrastele näidata kõlbab. Ja Tartu ülikoolist loodame iga kord mõne professori wõi teadlase ette tuua.

Ja nüüd teadke, lugeja, et toimetaja samasugune tööline, puusepp, on, kui teiegi, et ta seda toimetamist oma wabast ajast lõbuka teeb, et tal 2000 kirja Ameerikasse wälja tuli saata — kuulutustega. Ja siis arwame, ei ole wist palju, kui Teid palume, aidake seda surnaalil laiali laotada. Ostke ise vähemalt kaks, kolm nummert ja saatke oma sõbrale kodumaale. Sellest paremat kingitust ei ole.

Sellega siis, jällenägemiseni!

"Wälis Eesti."

Autoritest.

Aiken, Konrad P., luuletaja ja kriitik, sünd. 5. aug., 1889, Georgias, õppis Harvardi ülikoolis. Hulga raamatute autor ja koguteose "Modern American Poets" toimetaja, mis 1922. a. ilmus. "Täideläinud unenägu" on raamatust "The House of Dust."

Butler, Nicholas Murray, publitsist ja Kolumbia ülikooli president üle kahekümne aasta, sünd. 2. apr. 1862, üks Ameerika kõige mõjuvamatest awalikkudest tegelastest, keda kõik ühiskonna sügawad eluküsimused põhjani huwitawad. Paljude wäljamaa ülikoolide ja walitsuste poolt aukraatide ja aumärkidega austatud. On poliitilised elust alati suure huwiga osa wõtnud ja oli mitmel korral kui wabariiklaste wõimalik presidendi kandidaat kõne all. Suure kaswatuslisteadlise koguteose toimetaja. Mitmekesine on tema kõnede sisu, milles ta igat Ameerika elu awaldust käsitab, mis hulgas eriraamatutes ja üksikutes wäljaannetes ilmunud on.

Dunbar, Paul Laurence (1872-1906), Nee-gri soost Ameerika luuletaja, sünd. Daytonis, Ohio riigis. Töötas New Yorgis ajalehtede toimetuses ja oli pärast Washingtonis Kongressi raamatukogus ametis. Tema luuletused on arwustajate poolt kõrgesti hinnatud ja temast pidas W. D. Howells suurt lugu, oli president Roosevelti hea sõber ja mitme teise oma aja tähtsama tegelase poolt kõrgesti hinnatud. Tema kogu teosed Howellsi eessõnaga ilmusid 1907. aastal pealkirjaga "Complete Poetical Works."

Erskine, John, Inglise keele ja kirjanduse professor Kolumbia ülikoolis New Yorgis, sünd. 5. okt., 1879, New Yorgis. Terwe rea kirjandusliste wäljaannete toimetaja ja autor. Tema luuletused ilmusid ühes kogus "Collected Poems" 1922. aastal. On palju kriitilisi töösi ilmutanud, pikem nowell "The Private life of Helen of Troy" ilmus käesolewa aasta algul trükist. Suur Ameerika tundja ja populäärne koolimees ülikoolis.

Franklin, Benjamin (1706-1790), Ameerika riigimees, teadlane ja kirjanik, Ameerika demokraatia ajalooline tüüp. On mitmesugusi ametisi pidanud. Oli noores eas trükitoõline, sai pärast kõrgete riigi kohtade peale, oli pea postmeistriks ja esitas rewolutsiooni sõja ajal Euroopas, iseäranis Prantsuse kuninga kotas Ameerika koloniste. Füüsika teaduses on temal suured teened. Kirjanduses on hästi tuntud "Poor Richard's Almanac" ja tema autobiograafia.

Henry, O. on William Porteri kirjaniku nimi, (1862-1910) populäärsete lühikeste jutude autor, millede kogu arw 273 on, ja mis umbes tosinas ise raamatus ilmunud on. Ta

tarwitab oma juttudes palju kohalikku keelt ja nende humoor on tingitud ümbruse elu peensuste arusaamisest, nii et paljud tema tööd wõimata tõlkida on kui neile mitte pikki seletusi juurde ei lisata. Koguteosed ilmusid 1912. aastal. Tema juttudel on iseloomulik lõpp, nagu seda ka esitatud töö näitab.

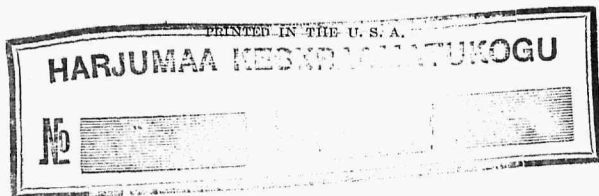
Linkoln, Abraham (1809-1865), kuusteistkümnes Ühisriikide president, sündinud Kentuckis, 12. weebbruaril, mis Ameerikas seaduslik pühapäew on. Kaswas waesuses üles ja ta kogu kooliaeg ei kestnud üle aasta, pärast õppis ise raamatuid lugedes juurde, isegi seaduse tundmist. Inimene, kelle mälestus kõikidele ameeriklastele kallid on, keda kui orjade wabastajat presidenti tuntakse ja keda kui isa austatakse. Tema isiku ümber on rahwa luule hulga lugusi ja anekdootisi kokku põiminud, millest suur hulk ajaloolised, teised luuletatud.

Masters, Edgar Lee, adwokaat Chicagos, sünd. Kansase riigis 23. augustil 1869. Tema esimene luuletuste kogu ilmus 1898, pärast seda on ta hulga raamatuid kirjastanud, suu-rem osa neist luuletused, koguke esseesi ja kaks näitemängu. Spoon jõe nimeline luuletuste kogu ilmus 1915. aastal, millest walikud tõlgitud on, sai kohe suure tähelepanu osaliseks ja jäi kirjanduse ilma püsima, kuna ta teised raamatud suurt mõju awaldanud ei ole. Nii et Masters seniste töödega ikka weel ühe raamatu kirjanikuks on jäänud.

Oppenheim, James, kirjanik, sünd. Minnesotas 24. mail, 1882. Pärast ülikooli lõpetamist oli koolmeister. On ajakirjanduses tegew ja hulga raamatuid kirjastanud nii hästi luules kui ka proosas.

Whitman, Walt (1819-1892), Ameerika luuletaja, sünd. Pikal Saarel, oli ajakirjanduses tegew ja chitas majasi, kodusõja ajal haigete rawitseja. Teda tunneb uuem kirjandus kui kõrgeandelist luuletajat ja suurt Ameerika iseloomu. Ja ta ongi omas luuletustes rohkem tähtis kui ameeriklane, vähem kui kirjanik. Kõik tema luule on wabas wärsides, ja nende kogu on tuntud "Leaves of Grass" nime all.

Austatud lugeja! Kui Teie oma lugemise järjega siia jõudnud olete, siis olge nii hea, kirjutage toimetajale, mis Teil selles "Wälis Eestis" kõige rohkem meeldis ja mis kõige vähem.

“Wälis Eesti”

järgmine wihk ilmub siis, kui käesolew wihk ära on müüdnud. Aus-
tatud lugeja, Teie wõite järgmise wihu ilmumist sellega kiirendada,
et Teie weel teise eksemplaari ostate, selle oma sõbrale saadate, wõi
edasi müüte.

Ettetellimine järgmise wihu peale on awatud. Selle hind \$1.25

—::—

Järgmise wihu sisuks on muu seas kawatsetud ja osalt walmis
artiklid:

“Maailma rahu, rahwasteliit ja Eesti.”

“Rewolutsiooni jalgade all.” Jutustus Kaukaasia Eesti asunik-
kude elust.

“Kindral tohter ja welsker.” Eestlase jutt Wene lahingulaewalt
“Slaawa.”

—::—

“Wälis Eesti” Ameerika hind on \$1.25 Eesti hind Emk. 300.—

Eestist ei ole tarwis raha Ameerikasse saata, see tuleb A. Prans-
pilli nime peale Tallinnasse Eesti Panka sisse maksta ja siis sellest
New Yorki teatada.

EESTI TELLIMISKIRI

—::—

A. PRANSPILL,
1159 Fourth Ave., Long Island City,
New York, U. S. A.

A. hra:

Maksin täna “Wälis Eesti” tellimisraha Emk. 300 Tallinnasse Eesti Panka
Teie nime peale sisse ja jään raamatut ootama.

Nimi

Aadress

.....